

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194652532160.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

JOHAN LUDVIG HEIBERG

Nye Digte · 1841 *Reformationskantaten 1839*

TEKSTUDGIVELSE, EFTERSKRIFT OG NOTER VED
Klaus P. Mortensen

Danske Klassikere
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Borgen

4

Danske Klassikere udgives med støtte af Kulturministeriet. Redaktionsudvalg: Charlotte Madsen fra ND, Peter Seeberg for Dansk Forfatterforening, Mogens Brøndsted, Erik Dal og Jørgen Hunosøe for DSL. Serien redigeres af de to sidstnævnte, denne udgave desuden af Flemming Lundgreen-Nielsen som tilsynsførende.

Tekstgrundlag: *Nye Digte* 1841. Nr. 095052.

Efterskrift og noter © DSL/Borgen 1990 · ISBN 87-418-5738-0
Omslag: Stig Brøgger · Tryk: Rounborgs grafiske hus, Holstebro

5

6

Nye Digte udkom 21.12.1841, kostede 2 rdl. 12 sk. og omfatter [4] + 250 s. Typografien er luftig og elegant, og alle sider har ramme som titelbladets (85 mm bred, se s. 138).

[1] Titel. [2] blank. [3] *Indhold*, [4] blank. Deltitler s. 1, 29, 159 og 239. 250 liste over 4 *Trykfeil*, se s. 167. Originalkartonnage af hvidt glanspapir med sort tryk, 198 mm høj, her gengivet efter privatejet eksemplar.

7

Gudstjeneste *En Foraars-Phantasie*

8
9

Digteren

Pindsemorgen! o hvor skøn!
Skoven vinker lysegrøn
Bort fra Staden, i hvis Gader
Pene Folk af begge Kjøen
Vandre stadseligt i Rader.
Stadens Kirkeklokkers Klang
End mig følger paa min Gang;
Men til Skoven gaaer min Vei,
Der jeg meer dem hører ei;

Der mit Blik kun hviler paa
Tusind stumme Klokke smaa,
Nogle hvide, andre blaae,
Som i Ly for Solens Flamme
I det friske Skovgræs staae
Hos de mosbegrøede Stammer.
Hist, hvor Skoven breder ud
Majestætisk sine Kroner,
Der er Templet for min Gud,
Der har Fuglen Orgeltoner
Paa Naturens Pindsefest,
Og der præker bedre Præst
End i hine skumle Haller.
Hvor prosaisk Dagslys falder
Gjennem matte Ruder ind,
Medens her ved sagte Vind
Under Løvet Lyset spiller
I et gjennemsigtigt Grønt,
Tusind Gange mere skjønt
End blandt hvide Kirkepiller.
Her, Natur, er Tabernaklet,
Hvor din Helligaand jo boer,
10 Som gjør Pindsedags-Miraklet,
Hvorom hist kun føres Ord;
Thi det Sprog, som dine Tunger
Tale med en evig Røst,
Over hele Verden runger,
Og forståes af hvert et Bryst.

Pan

Vær velkommen til min Bo,
Til min tause, dybe Ro!
Her er tyst og her er stille;
Vil du dig fra Mængden skille,
Kom, o Digter, da herud!

Digteren

Ha! hvo taler her?

Pan

Din Gud

Digteren

Min?

Pan

Ja, din.

Digteren

Jeg ser ham ikke.

Pan

Nei, thi selv om du er kjæk,
Du betoges dog af Skræk,
Hvis han stod for dine Blikke.
Men min hemmelige Stemme
Til dit Digter-Øre naaer,
Og mit Ord skal du fornemme,
Mens du for mit Alter staaer.

Digteren

Mere jeg forlanger ikke;
Det er Nok, naar kun jeg veed,
At jeg i min Eensomhed
Sees af dine Guddomsblikke;
Det er Nok, naar paa min Gang,
Hvergang jeg til dig tør tale,
Du med Svar mig vil husvale
Og begeistre mig til Sang.

Pan

Husk dog: kun paa ensom Vei
Kan og vil din Bøn jeg høre;
Har du Selskab, da mit Øre
Lukkes, og jeg svarer ei.

Digteren

Just saaledes er det Ret:
Vil jeg mig med Gud forene,
Søger jeg en eensom Plet,
Hvor med Gud jeg er allene.
Der min Andagt ei forhindres
Af en dum og døsig Flok;
Der jeg i mit eget Indres
Tanker finder Selskab nok;
Der min Gang til Gud er lettet,
Ikke mig besværlig gjort;
Uden Agt paa Klokkeslettet
Gaaer jeg ind ad Templets Port;
Disse hvalte Søilegange,
Mere dybe, mere lange,
Aabne staae ved Nat og Dag.
Ja, hvis i vor Stad derhenne
Kirken aaben stod, som denne,
O, det var en anden Sag!
Ofte, snart ved Dagens Lue,
12 Snart ved Nattens laante Skin,
Gik jeg da med Lyst derind,
For til Alteret at skue,
For, med Blik til Kuppiens Bue,
Fromt at hæve der mit Sind
Helst jeg valgte da den Stund,
Naar ei Sværmen var derinde,
Og naar ikke Præstens Mund
Fik min Andagt til at svinde;
Kun hvor eensom Taushed boer,
Kan min Barm af Fromhed gløde.

Pan

Ogsaa der jeg skulde møde,
For at svare paa dit Ord

Digteren

Du i Kirken?

Pan

Selv i den,
Naar den kun er tom og øde,
Er jeg villig til at møde
Den, som drages til mig hen.
Overalt, hvor Een tør bygge,
Skjult af Dunkelhed og Skygge,

Uden Selskab af en Ven,
I det Eenlige, det Tomme,
I det Tause vil jeg komme.
Hvor kun paa den fælles Vei
Een sig skiller fra de Andre
I mit Navn, for taus at vandre,
Er tilstede hos ham jeg.

En Stemme fra Skoven

Din Hu du bort fra Eensomheden vende!
Thi hvor To eller Trende
13 I Navn af mig foreente sammentræde,
Der er jeg selv imellem dem tilstede.

Digteren

Ha! Hvilken Stemme toner
Fra Bøgeskovens Kroner,
Og taler modsat Mening,
Og raader eenlig Vandrer til Forening?

Samme Stemme

En Engels Røst du høre!
Din Frelser's Ord han bringer til dit Øre.

Digteren

O Fugl med stærke Vinger,
Som nu fra Træet dig til Jorden svinger,
Imens din hulde Sang i Luften klinger!
Jeg under Løvet's Buer
Fra Fugl til Engel dig forvandlet skuer.

Engelen

Digter! hvorfor vil du søge
Paa en eensom Vei din Gud?
Kun i Skoven, mellem Bøge
Vil du lytte til hans Bud?
Du vil stedes for ham ene,
Da først hører du hans Ord,
Og dig nærmere tør mene,
End i samlet Broderchor.
Troer du da, Gud i sin Himmel
Fører Liv som Eremit,
Siden du i Brødr's Vrimmel
Ei kan tale til ham frit?
Troer du, han sig aabenbarer
Heller for en eenlig Aand,
End han sine Sønner svarer,
Samlede ved fælles Baand?
14 Altsaa kalder du din egen
Frelser til dig i din Bøn.
Ikke ham, som ned er stegen
Til *dethele* faldne Kjøn,
Ham, som vilde jordisk fødes,
For, som Menneske, skjøndt reen,
Med den hele Slægt at mødes,
Og ei skille sig fra Een? -
Gjør som han, udøv heneden
Kjærlighed som første Bud,
Slut dig selv til Menigheden,
Og igjennem den til Gud

Digteren

Til Sandhed du mig hæver,
Men vanskeligt er Offret, som du kræver.
Ak! skamfuld jeg bekjender:
Poeten let mod Hedenskab sig vender;
Selv naar for Gud han knæler,
Den gamle Adam ikke reent han qvæler.
Vel kan man sig husvale
I Venners Kreds ved klar, fortrolig Tale;
Vel er det skjønt at virke
Til fælles Øiemed i Stat og Kirke,
Skjønt, hvor de store Kræfter sig forgrene,
Sin egen Kraft med Manges at forene.
O! men et Blink af Solen
Paa tidlig Vaardag, Duften af Violen,
En sagte kruset Vove,
En kjølig Luftning i de tætte Skove,
En flygtig Sky, som svæver
Paa Himlen og for Maanens Straale bæver,
Og dybt i Skov og Dale
Den høitidsfulde Sang af Nattergale, -
Alt Dette taler med saa stærk en Stemme,
At Menneskenes Røst jeg maa forglemme. -
Ak! jeg bør ikke nægte,
Min Christendom er vistnok langt fra ægte,
15 Thi Livet, som Naturen mig bebuder,
Er helst i Samqvem med de gamle Guder.
Jeg taler med Dryader
I Træets Løv, i Bækken med Najader;
Ved Dagens hede Lue
Jeg seer Apollo med hans gyldne Bue,
Og seent i Aftenstunden
Jeg øiner fjernt hans Søster, snart i Lunden,
I Kreds af hendes Terner,
Og snart paa Himlen, i et Chor af Stjerner.
Mod alle Skikkelser min Tanke haster,
Og hvad den nylig greb, den atter kaster,
Indtil den Hvile finder
Hos Pan, den Guders Gud, som aldrig svinder,
Ham, som fra Skabningstiden
Stod det helleniske Parnas ved Siden,
En Skygge, hvori Gudeverdnen bygger,
Og som gjør alle Guderne til Skygger,
Thi naar de alle drage
Fra Tanken bort, saa bliver han tilbage,
Som den Uendelige,
Der bliver, naar de Endelige vige,
Jeg fatter meer og mere,
At, vil man om sin Gud philosophere,
Da kommer man til Pan. Paa Indras Himmel
Han skjuler sig imellem Guders Vrimmel,
Men kommer til Bramanen, som i Ørken,
Paa hede Sand, i Tørken,
Med opspiilt Øielaag mod Solens Straaler,
I eensom Selvbetragtning Himlen maaler.
Som Sphinx for alle Tider,
Han slumrer i Egyptens Pyramider.
Og i det Skjønheds-Rige,
Hvor Hellas satte de Udødelige,
Hvor Digteren har hjemme,
Som i Naturen hører deres Stemme,
Der hvisker han i Løvet,
I hver en Duft, fra Blomsterbægret røvet,
16 I Nattevindens Susen,
I Kildens Tonefald, i Havets Brusen,
I Dyrets qualte Toner,
I Fuglens Qviddren under Skovens Kroner.

Thi naar Naturen nødes
Til, skilt fra Guderne, som i den bygge,
I eensom Majestæt sig selv at smykke,
Med ham tilsidst vi mødes,
Der hersker, naar de Andre maae forstødes.
For Socrates de mange Guder svinde,
Han troer kun paa sin Genius derinde;
Og dennes indre Seen
Hos Plato hæves panisk til Ideen.
Endogsaa Mosaismen,
Som fra Naturen skiller
Sin Gud, og fjernt ham stiller,
Har jo Spinoza endt i Pantheismen. -
Jeg veed, kun Christi Lære
Kan sikkert Hjem for Tankens Grubien være;
Kun den har Skov og Huler
Og Grotter, hvori Pan sig ikke skjuler.
Men ogsaa der er Gjærdet
Ei allevegne lukket;
Man troer, at protestantisk man har bukket
For Gud, - men det var Pan! man staaer forfærdet.
Thi Gud man atter fjerner
Fra Verden, fra Naturen,
Forskandser sig mod ham ved Prosamuren,
Og troer, han bliver nok bag sine Stjerner.
Men dog for ham at ære,
Man samles, for maaskee ham at behage,
Paa visse Timer og paa visse Dage;
Hans Tjeneste skal en Forretning være. -
Nei! kald ham hid tilbage,
Og sæt hans Naades dyrebare Mærker
Iblandt Naturens ubevidste Værker:
Lad Korset plantes mellem vilde Bøge,
At Skovens Sanger til dets Green kan søge,
17 Gjør hver en Bakke til et Golgatha;
Lad Klosterkirken hæve sig i Lunden,
Og Klokken ringe fromt i Aftenstunden,
Mens Andagt kalder Sjælene herfra;
Lad Blomsten slynges om Madonnas Alter,
Lad Dyret qvæges paa Sanct Antons Fest,
Befolk hver Skov med Helgeners Gestalter,
Og byd Naturens hele Kreds til Gjæst!
Da vil og Digteren til Festen komme,
Med hellig Andagt og med Tanker fromme,
O Alles Gud, i dine Helligdomme,
Hvor selv Naturen føres
Til dig, og helliggjøres,
Og det Profane stoler
Paa Stemplet af de hellige Symboler.
Men her, hvor ei man vil Catholicisme,
Hvor hvert et ydre Holdningspunkt kun svigter,
Her kan en stakkels Digter
Ei undgaae Pantheisme.
Hos ham ei Feilen stikker,
Det Secten er, som skranter;
I Himlen er vist alle Catholiker.

Engelen

Nei, vi er Protestanter.
Du, som om Naturen sjunger
Med begeistret Røst, og troer
At forstaae dens tusind Tunger
Som et eneste Guds Ord,
Klares lad dit Sind, dit Øie,
See den Stræben i hvert Blad

Imod Korset sig at bøie,
Sole sig i Naadens Bad.
Hvorfor plante Kors i Skoven?
Er ei Korset overalt,
Her paa Jorden og foroven,
I hver levende Gestalt?
18 See det, som sig bør en Sanger,
I din stille Tankes Læ;
Neppe du da meer forlanger
Her at skue det af Træ.
Du, som fører Ord paa Læben,
Veed du ei om Det Besked,
Hvorom i sin tause Stræben
Ubevidst Naturen veed?
Troer du ei, den dunkelt mærker,
Fra den Tid, da Christus her
Gjorde sine Underværker,
Har den faaet et større Værd?
Troer du ei, den dunkelt længes
Efter den Forløsningsstund,
Da, naar Alt for Thronen trænges,
Ogsaa den af Herrens Mund
Høre skal det Ord, som lyder:
»Gjør min Villie! følg mit Bud!
»Jeg din tunge Lænke bryder,
»Løser dig af Fængslet ud.« -
Digter! see med Digter-Øie,
Og med Digter-Øre hør,
Og Naturen vil sig bøie
Mod dit Blik, med kastet Slør,
Den vil klinge for dit Øre,
Med Sordinen taget bort,
Og et Spil dig lade høre,
I hvis Klang du kjender vort.
See dig om! Naturen sørger
I sin Ro, sin Eensomhed:
Aabnes Blomsten, dig den spørger,
Om du ei dens Frelse veed;
Aftenrøden, naar den skriver
Sit Godnat i Skyers Lag,
Spørger, om ei snart den bliver
Forbud for en salig Dag.
Sine halvt forstaaede Tanker,
Dunkel Smerte, dunkel Lyst
19 Vil Naturen for et Bryst
Skrifte, hvori Hjertet banker;
Sine hemmeligste Skatte
Den med Uskyld peger paa;
Kunde Mennesket kun fatte!
Kunde Mennesket forstaae!
O! da hørte han i Løvet
Og paa Lufts og Bølgers Vei
Kun en Stemme, som bedrøvet
Klager, at den høres ei.
Hør den, Digter! lyt derefter!
Det er dig, den taler til,
For at du de dunkle Kræfter
Klare skal ved Strængespil.
Al Naturen dine Blikke
Søger og din Kjærlighed;
Elsker du din Broder ikke,
O saa fly Naturen med!

Chor fra Skoven

Hele Naturen har Trang til Forening,

Stræber mod Mennesket, før end mod Gud;
Digteren fatter dens lønlige Mening,
Synger ved Lyren dens Længseler ud.
Alt i Naturen vil skues og høres
Af det forstaaende, kjærlige Bryst,
Vil, naar det fattes med Kjærlighed, føres
Frelsen imøde, til Frihedens Lyst.

20
21

En Sjæl efter Døden ***En apocalyptisk Comedie***

22
23

Første Act

Chor af de Efterlevende

En værdig Mand er død! I kraftig Alder
Han gik fra Børn og Hustru, Kjødets Gang.
Vor tunge Taare paa hans Aske falder,
Imens vi synger en fiirstemmig Sang.
En trofast Ægtemand, en kjærlig Fader,
En ærlig Ven, en Borger som kun Faa,
Er tabt for os og Landet; han forlader
Vor Tornesti, for til sin Fred at gaae.
Nu har han Himlens Salighed i Eie,
Det siger Præsten, og det er bekjendt.
Fred med hans Støv! Vi bringe skal tilveie
Ved Subscription et kostbart Monument.

Sjælen

Hvad plager dog mig Stakkel
For Lirumlarum! Fanden til Spektakel!
Hei, Kone! heida, Mille!
Siig Børnene, de smukt skal være stille;
Og er det Liremanden,
Saa bed ham om at spille
I Gaarden hos en Anden,
Der ei er syg og daarlig
Som jeg, og søvnbegjærlig og alvorlig. -
Men hillemænd! jeg seer jeg ikke ligger
I min Manogniseng, men som en Tigger
Paa Jorden, paa den bare!
Hvorledes kan min Kone Sligt forsvare? -
Lad see, om jeg kan reise mig..... Med Møie

Det lykkedes! - Men hvad har jeg for Øie?
Af Undren fast forgaaer jeg!
Paa Kirkegaarden staaer jeg,
24 Og ved et pragtfuldt Monument! ..... Bevares!
Paa denne Luxus kunde Meget spares.
Hvad staaer derpaa? Lad see!... »Herunder hviler« ..
Men er det muligt? Jeg mit Navn jo læser!
Hvad er det for Fadaiser?
Mens Øiet op jeg spiler,
Jeg til den sikkre Mening har mig stavet,
At det er mig, som ligger her begravet! ...
Saa maa jeg være død! ... Hvad skal man sige!
Den Vei skal jeg og alle mine Lige.
Men jeg vil ikke mere,
Da Tingen ei kan ændres, raisonnere,
Men see at liste mig til Himmerige.
Jeg seer det alt derhenne,
Jeg feiler ikke, det er let at kjende;
Og som jeg seer og mærker,
Der staaer en Portner ved dets Udenværker;
Til ham jeg kan mig med et Spørgsmaal vende,
At ikke jeg forgjæves ind skal rende. -
Hei, Faer! vil Han mig sige,
Om ikke dette Slot er Himmerige.

Sanct Peder

Min Ven! tal med Respect; jeg er Sanct Peder.

Sjælen

Ak! ydmygst om Forladelse jeg beder;
For første Gang jeg er paa disse Steder;
Jeg har mig hid begivet
Som Fremmed, var her aldrig før i Livet;
Og lettelig da hænder,
Man Stedets Mandskab ei saa nøie kjender.
Men at jeg traf paa jer, den Sag er vigtig,
Thi Veien, som jeg tog, var altsaa rigtig:
Jeg skal til Himlen. Luk mig ind, Herr Peder,
Med Nøglen, som jeg seer, I har hos eder.
25

Sanct Peder

Først lad mig see Beviset
For, at du virkelig skal ind i Paradiset.

Sjælen

Det er jo klart som Dagen:
Jeg er jo død.

Sanct Peder

Det; seer jeg nok, men Sagen
Ei dermed afgjort er.

Sjælen

Man er forvisset
Hos os, at Den, som døer, skal leve hisset.

Sanct Peder

Vel sandt, men andre Steder
Der gives, end det Sted, du nu betræder.
Hvorledes kan du være da saa sikker

Paa, at det just er her?

Sjælen

Naar man sig skikker,
Som det sig bør, mod sig og sine Lige,
Saa veed jeg, man har Ret til Himmerige.

Sanct Peder

Har du det gjort?

Sjælen

Jeg er, saavidt jeg skjønner,
Nok værdig til, at Herren mig belønner.
Jeg har mig ærlig næret,
Jeg aldrig har min Næstes Gods begjæret,
Gav Hvermand Sit, erhverved ufortrøden,
26 Har ingen Gjæld mig efterladt ved Døden,
Men tvertimod Formue,
Saaledes, at min Frue,
Naar hun vil leve tarveligt som Enke,
- Og det jeg tiltroer Konen -
Har ingen Trang til Hjælp, og kan Pensionen
Til de forarmede Finanser skjænke.

Sanct Peder

Alt saare godt! Dog Mere der behøves.

Sjælen

Hvad da?

Sanct Peder

Du først maa prøves.

Sjælen

Ak Herregud! Skal jeg nu prøves mere?

Sanct Peder

Vær uden Frygt! Det gaaer kun dig som Flere.

Sjælen

Men er jeg da paa Jorden
Ei noksom prøvet vorden?
Hos os man troer: hvergang et Dødsfald hænder,
Er Pinens Tid forbi og Prøven ender.

Sanct Peder

Man heri, som i Andet
Stor Fordom har, det har jeg ofte sandet.
Kun saare Faa kan lige
Fra Verdens Vei gaae ind i Himmerige;
De Allerfleste, før herind de drage,
Et Værk maae overtage,
Hvorved de sig i Fromhed kunne styrke
Og vise, hvilken Gud det er, de dyrke.
27 Den Ene faaer det ene,
Den Anden andet Hverv, alt som vi mene,
Han til at prøves trænger.
Altsaa, for ei at spille Tiden længer,
Giv Agt, saa skal du høre,

Hvad Arbeid dig nu paalagt er at gjøre.
Du skal til Palæstina dig forføie;
(Den lange Vei dig koster liden Møie,
Thi lettet efter Døden
Dig Foden blev, gak derfor ufortrøden).
Fra Nazareth din Vandring skal begynde,
Hvor Englen monne Frelseren forkynde.
Derfra du dig til Bethlehem begiver,
Hans Fødeby, og følger nu med Iver
Hvert Spor, som, mens han leved
Blandt Mennesker, af ham betraadt er blevet,
Alt i den samme Orden,
Hvori han selv betraadte det paa Jorden,
Alt som til Herrens Glorie
Det skildres i den hellige Historie;
Og paa hvert Sted du nøie,
Hvad der sig tildrog, have maa for Øie.
Du med din Frelser til Egypten drage,
Du vende til Jerusalem tilbage,
Til Templet, hvor han offerer Turtelduer,
Og hvor du Simeon og Anna skuer.
Fra Nazareth, som du paanye besøgte,
Du snart igjen ledsage
Til Templet ham tilbage,
Hvor han begynder alt sit Kald at røgte.
Til Jordan du ham følge,
Og tænke paa hans Daab i Flodens Bølge;
Til Ørknen du dig driste,
Hvor Djævlen ham forgjæves maatte friste;
Og naar saa i Capernaum han fæster
Sin Bo, du følger ham og der ham gjæster,
Ledsager ham i hele Galilæa,
Samaria, Judæa,
28 Paa Markens Veie, som paa Havets Vover,
Til Bjerget, hvor han præker, og henover
Den Sø Tiberias til Gergesener,
Saa og til Cana, Nain, Bethania,
Sichem, Genesareth og Cæsaria,
Hvor mig med Himlens Nøgler han forlener.
Paa Toget til Jerusalem du følge
Langs Jordans Bred Du staaer ved Stadens Grændser,
Naar Jericho, naar Betfage sig dølgjer.
Træd ind i Templets Hal, som Herren rensjer,
Og gak hver Aften over Kedrons Bølger
Til Oliebjerget, hvor du overnatter.
Palladset, som af Caiphas beboedes,
Du søger, og forfølger Sporet atter,
Som leder til Pilatus fra Herodes.
Gak saa til Golgatha, betragt bedrøvet
Det store Gravsted, som har Gud dig røvet;
Men see ham saa tilbagevendt til Livet,
Naar du til Emaus dig har begivet.
Vend om igjen til Staden, for at høre
Hans Ord, naar han, tiltrods for lukte Døre,
Paanye sig aabenbarer;
Og lad dig saa til Galilæa føre,
For ham at see, naar han til Himlen farer. -
Og dermed Nok! Har denne Vei du vandret,
Da er dit Sind i Meget vist forandret,
Da har du styrket dig i fromme Tanker.
Kom saa kun hid! Naar du paa Porten banker,
Jeg kommer ud, og venter,
At Intet meer vil hindre,
At jeg til Himmeriges Fryd dig henter.

Ak! kan jeg ikke gjøre det med Mindre?

Sanct Peder

Umuligt!

29

Sjælen

Jeg er træt i Fod og Tanke,
Og glæded mig til Hvile,
Men skal nu atter ile,
Skal fra det Ene til det Andet vanke.
Dog, hvis det ei kan anderledes være,
Ifald jeg end skal reise for at lære,
- Og selv jeg Reiser ynder,
Ved dem sig ofte danner en Begynder -
Da send mig idetmindste til en Stjerne,
En anden Klode hisset i det Fjerne,
Paa det jeg maa erfare,
Om hist og er af Mennesker en Skare.
Hvad heller, hvis jeg skal nødvendig blive
Paa samme Klode, hvor jeg var ilive,
Saa lad mig (o jeg beder!)
Helst reise til America, Herr Peder!
Jeg altid længtes efter
At see det Land, som har saa store Kræfter,
Det Land, hvor man paa Friheds Jordbund triner,
Og alt udrette kan med Dampmaskiner.
Kort før jeg døde, havde jeg isinde
Til sidst mig at forbinde
Med Stolemager Dessau, for at drage
Med ham derhen; dog blev jeg holdt tilbage
Fra dette Vovestykke,
Og sagtens til min Lykke.
Men nu - thi Reisen mig bestandig frister -
Nu, da jeg ingen Grund har til at frygte
For Skibets Læk og Plyndring af Carlister,
Nu var det godt, om Stedet jeg besøgte.
O lad derhen mig drage!
Jeg mere dannet komme skal tilbage,
Saa man mig vist i Himlen op vil tage.
30

Sanct Peder

Jeg kan dig ikke føie,
Du maa dig efter Himlens Villie bøie,
Og Alt, hvad jeg befalte, følge nøie.

Sjælen

Men bliv ei vred, Herr Peder,
I nævnte mig en mægtig Hoben Steder;
Jeg neppe dem beholder
I min Erindring, hvilket let forvolder,
At Et og Andet glemmes,
Som ei saa rigtigt nemmes,
At Meget overspringes,
Og Intet ordenligt tilendebringes.
Hvor let kan det sig hænde,
At jeg begynder der, hvor jeg skal ende?

Sanct Peder

Da veed jeg dog, at du den Vei maa kjende,
Hvis Gang jeg har beskrevet?

Sjælen

Jeg kjender den, men ikke just saa nøie.

Sanct Peder

Saa du har ei i Tanken gennemlevet
Din Frelzers Liv, hans Vandring havt for Øie
I Rummet og i Tiden?

Sjælen

Det er saa længe siden
At jeg blev confirmeret,
Og jeg har ei min Lærdom repeteret
I moden Manddoms-Alder.
Desuden maa jeg sige: tyndt det falder
Hos os med Underviisning
I Christendom. Man aandelig Bespiisning
31 Nu faaer i det Reale,
Som os alene redder
Fra alt det meget Øvrige, Fatale.
Herr Peder! hør, jeg vædder,
Den bedste Confirmand kan ei fuldføre
Det Værk, som I forlanger, jeg skal gjøre.

Sanct Peder

Saa staaer det daarligt til, det kan jeg høre.

Sjælen

Men er det da saa vigtigt,
Om man i Sligt just husker Alt saa rigtigt?
Om hvert et Navn man mindes,
Og til en chronologisk Orden bindes?
Detaillen og det Mindre
- Saa synes mig - kan glemmes efterhaanden,
Naar blot man kan erindre
Det Større, mens man holder sig til Aanden.

Sanct Peder

Vel muligt, lad saa være!
Siig da, hvad Aanden er i Christi Lære.

Sjælen

Det kan jeg just saa lige
Jer ei, Herr Peder, sige,
Thi Aanden lader ei i Ord sig fange.

Sanct Peder

Og dog var Ordet Gud

Sjælen

Ak! tusind Gange
Jeg om Undskyldning beder;
Jeg husked ikke mine Bibelsteder.
Men sagtens allegorisk
Det Sted forklares maa. Det er notorisk,
32 At Aanden blot kan føles, men ei siges,
Thi Aand og Bogstav uophørlig kriges.

Sanct Peder

Det skeer hos jer, desværre,

Men ei i Paradiset hos vor Herre.
Jo meer sig Aanden klarer,
Desmindre vistnok den paa Ordet sparer.
Hvo ei med Ord kan sige
Sin Tanke, kommer ei i Himmerige.

Sjælen

Det var da sært! Hvem kunde Sligt vel gjætte?

Sanct Peder

Imidlertid, for Sagen dig at lette:
Du veed dog Christi Bud til alle Sjæle?

Sjælen

Jeg veed, Herr Peder, man bør ikke stjæle.

Sanct Peder

Et Bud af Loven du paa Læben fører,
Men Evangeliet jeg ikke hører.

Sjælen

Ih nu! jeg veed forresten,
Man Pligter har mod Gud, sig selv og Næsten.

Sanct Peder

Men du tilsidesatte
Din Pligt mod Gud; du vil ham ikke fatte.

Sjælen

Han er ufattelig; saadan man lærer
Enhver, som Videnskab om ham begjærer.
33

Sanct Peder

Hvad vil du da hos os? Siig, hvorfor sparer
Du dig da Veien ikke
Til Gud, naar han dog ei sig aabenbarer?

Sjælen

Det er just heri, Sagens Knuder stikke.
Paa Jorden kun iblinde
Vi gaae, men hist, i Himmelen derinde
Begynder vor Begriben;
Saadan hos os man hjælper sig af Kniben.
Maaskee og paa en anden Verdensklode
Vi blive mere kloge, mere gode,
Og fatte Gud ad Aare.

Sanct Peder

Hvorfor ei i America, du Daare? -
Har end i Jordelivet
Du Keiseren, hvad der ham tilkom, givet,
du har dog Gud formenet
Din Skat af Det, som han dig har forlenet.
Gak bort fra disse Steder!
En Sjæl, som du, ei Himmerig betræder.

Sjælen

Og jeg, som troede, jeg bestod med Hæder,
Skal gaae reject?

Sanct Peder

Vær rolig!
Dit Sind dig fører til en anden Bolig.

Sjælen

Gud hjælpe mig for den!

Sanct Peder

Du skal ei frygte.
34 Du finder hvad du søgte,
Naar denne Vei du følger,
Som fører til en Skov ved Strandens Bølger;
Der boe de Gode, som før Christi Tider
I Verden leved, Hedningskarer fromme;
Til dem du vist kan komme,
Saa tænker jeg, og faae en Plads omsider.
Vel finder du hos dem ei Saligheden,
Men dog et jordisk Eden,
Hvor kjølig Søluft gjennem Skoven vifter,
Hvor Sol og Maane sees bag Skyens Rifter,
Hvor Løvet's Buegange
Gjenlyde høit af skønne græske Sange,
Hvor man til glade Fester
Forsamler sig, mens før de muntre Gjæster,
Som sig med Viinløv krandsse,
Ved Strængespil de lette Piger dandse.

Sjælen

Fortræffeligt, Herr Peder!
For den Anviisning ret jeg takker eder.
Jeg har ei vidst, at her var slige Steder;
Jeg ellers ikke havde jer besværet,
Og ikke til Uleilighed jer været,
Thi bedre synes mig - det maa jeg sige -
Det Sted, som I beskrev, end Himmerige.

Sanct Peder

Hver taler, som han føler,
Forskjellig er jo Smagen.
Men skynd dig nu, thi Dagen
Alt helder, og det hjælper ei, du nøler.

Sjælen

Ja, I har Ret; jeg vil mig
Paa Veien strax begive.
Men I, som her kom til mig,
Og monne mig mit Paradiis beskrive,
35 See, ædle Mand, see Taaren i mit Øie,
Mit rørte Hjertes varme Tak du tage!
Farvel! Nu vil jeg mig afsted forføie.

Sanct Peder

Farvel, min Ven! Gid Lykken dig ledsage!

Anden Act

Aristophanes

Det er lystigt nok at staae
Ved Elysium som Vægter,
Og beseer de mange Slægter,
Som ad Landeveien gaae;
Mangen christelig Fornægter
Kommer hid og banker paa.
Hver af os har her sin Uge,
Hvori han maa gjøre Vagt;
Touren er til mig; min Magt
Jeg med Fynd og Klem skal bruge,
Skal nok tage mig iagt,
Før jeg aabner Lem og Luge.
Og idag en Rector alt
Har jeg havt den Fryd at drille;
Alle Philologer ville
Hid til os, og for Gevalt
Have Noget at bestille
Med at grave attisk Salt.
Men jeg skal dem expedere
Til et Sted, hvor de kan staae
Paa det Tørre, naar de maae
Mine Skyer commentere. -
Men der seer jeg En at gaae
Henad Veien og spadsere.
Hvis ei Synet mig bedrog,
Vistnok herhen styrer Manden.
Ja, der er han. Som den Anden
Er han sagtens Philolog. -
Heida, Landsmand!

37

Sjælen

Saa for Fanden!
Eders Brøl med Skræk betog
Mig paa disse tause Steder.

Aristophanes

Siig, hvad søger du?

Sjælen

Min Ven!
Til en rolig Havn jeg hen
Mig begiver, og hos eder
Haaber jeg at finde den.
Hid jeg sendes af Sanct Peder;
Han har viist mig til et Sted,
Hvor de gode Hedningsjæle,
Som ei lyve, som ei stjæle,
Boe saa godt ved Søens Bred,
Og ved glade Fester dvæle,
Hvor man kan i salig Fred
Synge, drikke, sig bekrandse,
More sig saa godt man vil,
Mens til muntert Strængespil
Mange vakkre Piger dandse;
Kort, er Stedet bare til,
Har det, saavidt jeg kan sandse,

Megen Lighed med vor Jord,
Dog af Plager sagtens færre.

Aristophanes

Kan du Græsk?

Sjælen

Nei, strenge Herre!

Aristophanes

Men Latin da?
38

Sjælen

Knap et Ord.

Aristophanes

Det er godt

Sjælen

Ak nei, desværre!

Aristophanes

Som jeg siger.

Sjælen

Hvad? I troer? ....

Aristophanes

Jeg er meget glad ved Dette,
Thi saa veed jeg heraf strax,
At der ei paa din Syntax
Er Uendeligt at rette,
Ei Udtalen af den Slags,
Som vi kalde her den slette.
Uden alt grammatisk Spind,
Uden Vaner maa du være;
Saadan er det godt, min Kjære,
Thi naar først du kommer ind,
Kan du paa vort Sprog at lære
Siden altid lægge Vind

Sjælen

Gud skee Lov! det var jo prægtigt!
Saa luk op, jeg er parat.

Aristophanes

Giv lidt Tid, vær moderat!
39

Sjælen

Undskyld, men jeg længes mægtigt.

Aristophanes

Dette Hastværk, Herr Krabat,
Forekommer mig fordægtigt.
Giv dig Tid, og tal. Velan,

Lad mig høre dine Grunde,
Hvorfor du til os vil stunde;
Thi at ikke Græsk du kan,
Er en Grund, som ingenlunde
Kan forslaae, min gode Mand!

Sjælen

Ak! I gjør mig heel urolig!
Nys I sagde, godt det var.

Aristophanes

Ja, saafremt du ellers har
Anden Adkomst til vor Bolig.
Er dig Oldtids Tanke klar?
Er med Hellas du fortrolig?

Sjælen

Herre! jeg har ei studeert,
Jeg blev, som saa mangen Anden,
Strax bestemt for Handelsstanden.

Aristophanes

Meget pudsigt og forkeert
Svarer du.

Sjælen

Jeg troer, at Manden
Blot vil have mig fixeert.
40

Aristophanes

Hvorfor troer du her at passe?
Classisk Kunst du søger da,
Classisk Viisdom?

Sjælen

Classisk? Ja,
Jeg har gaaet i Handelsclasse.

Aristophanes

Det gjør Intet til og fra.
Nævn kun i den hele Masse,
Knyttet til Athen og Rom,
Eet, som fængsler dine Tanker,
Eet, hvorfor dit Hjerte banker,
For hvis Skyld du til os kom.

Sjælen

Atter en Examen vanker
Her ved denne Helligdom.

Aristophanes

Er det maaskee Længsel efter
Alle hine store Mænd,
Som dig drager til os hen?
Siig, hvorved din Tanke hæfter,
Om Homer tiltrækker den
Med de mageløse Kræfter,
Eller Platos Aand dig har

Draget efter ham i Døden?

Sjælen

Saadan er det. Ufortrøden
I Historien jeg var,
Og har altid skummet Fløden
Af Begivenhedens Kar.
Og endskjøndt jeg lytter heller
41 Til det Nyt, som min Avis
Mig fra London og Paris
Paa den sidste Postdag melder,
Sætter jeg dog ogsaa Priis
Paa hvad Oldtid os fortæller.
Jeg har Intet imod den,
Uden Det, den er saa gammel;
Derved blev den mig lidt vammel;
Men jeg agter den igjen,
Naar jeg husker, den en Skammel
Var for os med sine Mænd
Dem at see jeg har isinde;
Og især jeg gjerne fik
Mig af Socrates et Blik.

Aristophanes

Socrates? Han er herinde.

Sjælen

Ham jeg kjender paa en Prik!
Han gaaer aldrig mig af Minde,
Stakkels Mand! Han Giften drak,
Som en Flok Athenienser,
Skurkepak, som Lov ei ændser,
Tylded i ham.

Aristophanes

Mange Tak,
At du ei din Dom begrændser,
Kalder mine Landsmænd Pak!

Sjælen

Nu .. .jeg troede ...

Aristophanes

Hvad?
42

Sjælen

Jeg mindes,
At der var en Gjøgler med,
Som ham gjorde stor Fortræd,
Og sig lod af Pøblen vindes;
Aristophanes han hed
Men bestukken af en Qvindes
Deilighed, han snart blev from.

Aristophanes

Er det muligt? Hvad er Dette?
Hvo har kunnet dig berette
Saadan en løgnagtig Dom?

Sjælen

Saadan lyder just den rette
Kundskab, hvortil sidst vi kom.

Aristophanes

Tal da! Lad mig høre Mere
Om hvad Gjøgleren har gjort!

Sjælen

I er altfor god, men stort
Vil det ei interessere.

Aristophanes

Jo tilvisse! far kun fort!

Sjælen

Jeg vil nødig jer genere,
Men saafremt I vil...

Aristophanes

Velan!
43

Sjælen

Nu, saa lyder jeg paa Pletten. -
Viid, Begyndelsen til Trætten
Denne var: Den onde Mand
Skrev Artikler i Raketten
Imod Socrates....

Aristophanes

Hvordan?

Sjælen

Undskyld, om jeg gjør Fadaiser,
Men jeg mener kun et Blad,
Som er fuldt af Ondt og Had,
Og som altid giver Næser;
Hvad det kaldes i jer' Stad,
Veed jeg ikke, thi jeg læser
Ikke Græsk. Nu da, som sagt,
Denne kaade Ven af Latter
Seer just Socratesses Datter,
Og forknyt ved Elskovs Magt,
Gaaer han til den gamle Fatter,
Som han har i Bladet bragt,
Og ham siger: »Du betænke,
Avind har kun ført min Pen;
Men jeg agter dig igjen,
Og du Agtelse mig skjænke;
Jeg forsørge skal som Ven
Dine Børn som og din Enke.
Du er stor, og jeg er stor,
Vi kan Begge være store,
Du kan gavne, jeg kan more;
Jeg erkjender dig, og troer,
At du vil til Gjengjæld spore,
At i *mig* Genie der boer.«
Kort og godt, i et Par Timer
44 Var det Hele bragt i Stand;
Til sit Bryst den store Mand

Trykker kjærligt ham, som rimer,
Og som selv er stor som han.

Aristophanes

Ha ved Styx! jeg troer, du primer!
Handled jeg paa saadan Viis?

Sjælen

I?

Aristophanes

Just jeg, med hvem du taler,
Og hvis Billed saa du maler,
At du værdig blev til Riis!

Sjælen

Herregud! I selv jo haler
Ud mig paa saa glat en lis.
Men jeg har just eders Billed
Saadan seet i Kjøbenhavn
Paa en Orlogs-Digter-Stavn,
Dengang Socrates blev spillet.

Aristophanes

Tys... du nævner der et Navn,
For min Tanke selsomt stillet.
Jeg har hørt om denne By,
Hvor en Kunstner har tilbage
Kaldet Hellas gyldne Dage,
For dets Hæder at fornye,
Hvor en Digter uden Mage
Snart i Storm og Tordensky
Nordens Guders Vogn tør kjøre,
Snart, med sagte Vind i Seil
Gyngende paa Bækkens Speil,
Strængelegen blidt kan røre, -
45 Stor i Fortrin, stor i Feil.
Siig mig altsaa, lad mig høre,
Er du fra hiin Stad i Nord,
Hvor Antikens ædle Stamme,
Pleiet ved Geniets Flamme,
I barbarisk Jordbund groer,
Og hvor stolte Værker bramme
Med et Navn, som kom fra Thor?

Sjælen

Jeg din Mening, skjøndt forblummet,
Fatter, og har Ja til Svar.

Aristophanes

Altsaa nu Antiken har,
Da den længe var forstummet,
Al sin Fylde, dyb og klar,
I dit Folks Begeistring rummet,
Og du selv nu kommer hen,
Greben af det Ord, den taler,
For at see dens Idealer?
Er det saadan? Siig, min Ven!

Sjælen

Jeg har givet sex Rigsdaler
Til Musæet.

Aristophanes

Hillemænd!

Sjælen

Det var sagtens ei saa farligt,
Mangen En dog Mindre gav.

Aristophanes

Flyt nu kun din Vandringsstav
Andre Steder hen, thi klarligt
46 Seer jeg, at du ei har Krav
Paa vor Bolig.

Sjælen

Uforsvarligt
Handles med mig! Siig, hvorhen
Skal jeg mig da nu begive?

Aristophanes

Lad mig høre, hvad ilive
Du har virket ved din Pen
Eller Tunge. Kan du skrive,
Kan du tale for os Mænd?

Sjælen

Om jeg kan? Ved mangt et Gilde,
I en Kreds dog fremfor Alt,
Trykkefriheds-Selskab kaldt,
Sprudlede min Tales Kilde;
Og i Folkebladet alt
Anonymt jeg skrev; - dog ilde
Var, om røbet blev mit Spil;
Redacteuken kun og eder
Har jeg det betroet. Jeg beder,
At I nu mig sige vil,
Hvor jeg mig et Sted bereder.

Aristophanes

Sjæl, gaa du ad Helved til!

47

Tredie Act

Sjælen

Det er en gammel Sandhed, ofte prøvet
I Livets byrdefulde Hurlumhei,
At Supplicanten faaer sin Taalmod øvet,
Naar han begiver sig paa Naadens Vei.
Det hjælper ikke, paa sin Ret han pukker,
Nei, trygles maa der, krybes, gjøres Cour,

Indtil man Døren for hans Næse lukker,
Og siger: »Denne Gang var ei din Tour.«
Paa Jorden idetmindste dog man skjænker,
Naar Afslag gives os, et høfligt Svar;
Men her en Grobrian endogsaa krænker
Al høflig Form, og holder Folk for Nar.
Han simpel er, hans Ord det selv forraade,
Han siger, man kan gaae ad Helved til;
Hos os er Sligt en Pøbel-Talemaade,
Som ingen Dannet sig tillade vil.
Jeg mærker nok, Culturen er tilbage
her i den anden Verden fremfor hist;
Jeg frygter, at man her om Aar og Dage
Gaaer Krebsgang i sin Dannelse tilsidst.
Man hylder her en tom Idealisme,
Og det Reale knap man kjender til.
Gud veed, om ei tillige Nepotisme
Hos Embedsmanden driver smudsigt Spil,
Om ei, for Salighed at faae til Aanden,
Man maa bestikke med en god Douceur,
Og hvis man Intet give vil paa Haanden,
Det nytter ei til Noget, at man dør.
Men efter de betydelige Summer,
Som knap til god Begravelse forslaae,
Det dybt maa fylde Borgeren med Kummer,
48 Om han i Himlen Meer betale maa.
Dog har jeg læst, dengang jeg var ilive,
At, for at naae sin Plads, naar man var død,
Man maatte Penge til en Baadsmand give
Og fore et Slags Toldbodhund med Brød
Der gives Misbrug her, som allevegne,
Det har jeg lært, og det er mig til Gavn.
Men sagtens er her andre Himmelegne,
Jeg tænker nok jeg finde skal min Havn.
Seer jeg ret? Nu belønnes jeg stort!
Hvilken ganske fortræffelig Port!
I dens Form hvilken skjøn Symmetrie!
Der er Smag, der er Kunstsands deri!
Hvilken Vei! den saa bred er som tre!
Ganske vist en mac'adamsk Chaussee!
Hvor man mageligt vandrer derpaa! ...
Ind ad Porten jeg vover at gaae, -
Hvis kun her ingen Portner igjen,
Lig en Hund fra sit Huus, farer hen,
Viser Tænder og gjør sit »Gaa væk!«...
- Nei, det gik; uden Grund var min Skræk;
Her er Ingen, som spørger om Pas,
Udentvivl man til Alle har Plads;
Det er smukt! Man er her liberal. -
Men endnu jeg den skjønnne Portal,
Før jeg videre gaaer, maa besee,
Thi en Indskrift den bærer maaskee,
Som mig nævner det Sted, hvor jeg kom.
Nu velan! jeg da blot vender om,
I et Spring jeg derudenfor staaer ...

Mephistopheles

Man kun ind her, men ud ikke gaaer.

Sjælen

Serviteur!

49

Mephistopheks

Vær saa artig, min Ven,
At gaae, hvor det behager dig, hen
I det hele vidtløftige Land;
Du maa tage din Plads, hvor du kan.
Denne Port bliver ei lukket til,
Her kan komme saa Mange, som vil.

Sjælen

Nu, saa bliver jeg her ei til Nar;
Jeg et Sted dog erhvervet mig har.

Mephistopheks

Og et Sted, hvor den høflige Vert
Til at tjene sin Gjæst er alert,
Og til Hver, som vil vise sin Hæl,
Siger venligt: Bliv her, kjære Sjæl!

Sjælen

I er gjæstfrie, saa synes det, her?

Mephistopheks

Vi er rørende stemt mod Enhver.

Sjælen

Og her spørges om Forkundskab ei?

Mephistopheks

Nei, Enhver kan betræde vor Vei.

Sjælen

Ei med Prøver man frister vort Sind?

Mephistopheks

Nei, Enhver løber lige herind
50

Sjælen

Det er ypperligt, ganske charmant!

Mephistopheles

Det er mageligt nok, ikke sandt?
Vær du glad, om du Intet forstaaer
Af hvad Verden har kjendt før igaar,
Thi da passer du godt mellem os,
Hvor man byder Betingelsen Trods.
Her forkaster man Alt, som har Grund,
Her er Flader, men aldrig en Bund;
Her er Alt selvstændigt og frit,
Ingen Forskjel paa Kul eller Kridt,
Her er Frihed og Lighed parat,
Her er Alt en begyndende Stat,
Som, hvor meget den skynder sig fort,
Kommer ei fra Begyndelsen bort,
Thi det enkelte, korte Moment,
For at være tilgavns præsent,
Fra det forrige skiller sig brat,
Lig den første Lysning fra Nat,
Og begynder sit Evigheds A,
som dog ei noget B kommer fra.

Sjælen

Jeg forstaaer dig ei ganske.

Mephistopheles

Lad gaae!
Du har godt af at høre derpaa.
Her er alt kun sig selv og discret,
Og i Alt dog Continuitet;
Her er Næring af Ørkenens Brød,
Her er Alting saa jevnt som en Grød,
Og dog kantet og stivnet dernæst,
Som en stakaandet, haard Anapæst.
51

Sjælen

Anapæst? Hvad er Det?

Mephistopheles

Kjære Ven,
Det er Det, du nu taler igjen.

Sjælen

Det er stygt! ...
Jeg ændre vil min Tale.

Mephistopheles

Ja gjør det, du har at befale.

Sjælen

Hvad du har sagt mig, er jo godt;
Dog er der Eet, et Eneste blot,
Som synes mig underligt at være:
Hvorfor er det forbudt at gaae ud?

Mephistopheles

Det skal jeg sige dig, min Kjære:
Det er nu saadant et gammelt Bud,
Hvis Nødvendighed er som Dagen klar.
Det ligger i, hvad jeg sagt dig har,
At her er Begyndelsens evige Land,
Som ingen Baggrund fordrage kan.
Derfor ei Nogen tilbage skrider,
Thi Begyndelsen har jo ingen Bag;
Man maa blive her til evige Tider.

Sjælen

Ja saa! det er en anden Sag.

Mephistopheles

Ifald du forstod Philosophie,
Jeg skulde Sagen dig let forklare:
52 Vort Rige er det Umiddelbare,
Som ingen Evighed kan befrie,
Fordi der er ingen Grund deri,
Fordi, da det intet *Prius* har,
Det evig kun bliver hvad det var ...
Med opspiilt Øie du mig betragter,
Og gjør til min Tale sære Fagter ...
Min Ven, du skal ikke gruble derpaa,

Det er Noget, som Ingen dog kan forstaae.
Kun lad mig sige dig til din Trøst:
Næsten Alle blive her med Lyst,
Næsten Ingen, som først har været herinde,
At forlade Stedet har faaet isinde.

Sjælen

Til Gunst for Stedet det taler meget,
Min Forventning er alt betydelig steget.
Behag at sige mig, kjære Mand,
Paa hvad Maade man lever i dette Land.
Hvad har man egentlig at bestille?
Kan man paa Børsen og i Klubben gaae,
Kan man spise, drikke, sin L'Hombre spille,
Og kan man Aviser at læse faae?
Har Stedet ingen Mærkværdigheder,
Som af den Reisende bør besees?
Er her ogsaa Theater?... Undskyld, jeg beder,
Mine mange Spørgsmaal!

Mephistopheles

Og var det en Snees,
Jeg skulde besvare dem accurat
Man lever egentlig i vor Stat
Paa samme Viis som hos jer dernede;
Man finder igjen sin gamle Rede,
Og var man med Hverdagslivet tilfreds,
Man bliver det atter i denne Kreds,
Thi her er som hos jer.

53

Sjælen

Min bedste Herre,
Vel glæder det mig, her er ikke værre,
Men egentlig havde jeg Næsen spidset
Paa at faae det lidt bedre her end hisset.
Man siger hos os, at til bedre Kaar
Vi skal forfremmes, naar Livet ender.

Mephistopheles

Man siger saa Meget! Du selv nu staaer
Ved det Maal, hvor man Sandhed tilsidst erkjender;
Du dømmes nu selv, men rimelig vær.
Du bør ikke vente for Meget her,
Thi kommer du med for stor Forventning,
Saa bringer dit Haab kun slet Forrentning,
Men stemmer du lidt din Fordring ned,
Saa vil du finde dig vel derved
Du her kan spise din bedste Ret,
Og spise dig i den ganske mæt,
Men at her den just er bedre lavet,
End du fik den, inden du blev begravet,
Jeg ikke bestemt dig love kan,
Det er ogsaa for Meget forlangt, kjære Mand!
Du faaer den Viin, som du gjerne drak,
Du faaer din forrige Røgtobak,
Men at Varen er bedre her end paa Jord,
Det maa jeg sige, jeg ikke troer. -
Vistnok er her Børs og Klubber i Mængde,
Og Aviser af hver en Brede og Længde;
Kjøbenhavnsposten ligger og paa vort Bord,
Men du feiler, om her du den bedre troer,
Det er ganske den samme som hist paa Jord,

Den taler ganske paa samme Viis.
Du her og finder din Adresavis,
Dog først for nylig man her den fik;
Tilforn, jeg veed ei, hvordan det gik,
54 Men paa Veien hertil den blev til Intet,
Og dens Indholds Flesk, behørigen tintet
Med Asylprospecter
Og Vandprojecter
I Bedemandsstiil af Contorets Vægter,
Underveis var slettet aldeles ud,
Og den kom som en reent ulæselig Klud.
Men nu, da Papiret er mere fast,
Og Trykkersværten er uden Last,
Og især da Sibbern skriver deri,
Er der god Forslag i dens Maskepi.
Desuden holde vi Sibbern her,
Vi besidde hans Bøger, een og hver,
Hans Kjærlighed mellem Mand og Qvinde,
Hans Værker om Hegels Philosophie,
Hans Contemplation og Ironie;
Kort sagt, det Hele fandtes herinde,
Ved Adresavisen det blev complet.

Sjælen

Det kalder jeg Orden, det er net.
Men »Dagen« mangler vel?

Mephistopheles

Ingenlunde;
Den holde vi med, og af trende Grunde:
For det Første som Mønster paa slet Redaction,
For det Andet af Godhed for Rostocks Person,
Som den nidske Skjæbne, kun lidet blid,
Nu har i syv Redacteurers Tid
Forfulgt som et mærkeligt Exemplar
Af Syndebuk, der ei Mage har.
Og endelig for det Tredie, min Ven,
Til Ære for Sibbern holdes den,
Fordi den har Bidrag af hans Elev,
Som af Mesteren overhalet blev
I Philosophie og Politik,
I Theologie og Æsthetik,
55 Og dyppet i selvbehagelig Salvelse,
Som smøres tykt over Tankernes Halvelse.

Sjælen

Men siig mig, er ei Den Frisindede her?
Thi fremfor Alle var den mig kjær.
Den gaaer saa fortrinligt i det Smaa,
Og holder saa godt sig fra det Store,
Fra Det, som ei Alle strax kan forstaae.

Mephistopheles

Ja, i hver en Lyd, som den lader gaae,
Er slet ingen Reflexion at spore;
Saa er den tillige saa deilig bar
Paa Kundskab om Alt, hvad som er og var.

Sjælen

Jeg sætter den høit over Fædrelandet,
Som ofte bliver mig saa forbandet
Aristocratisk i lærd Forstand,

At ingen Djævel det læse kan,
Jeg Sandheden den Erklæring skylder,
At Rosenhoff jeg for Alle hylder,
Thi ved ham jeg blev h vad jeg blive kan,
Og dernæst ved Siesby, den brave Mand.

Mephistopheles

Min gode Ven, du kan være rolig,
Thi du finder her i din nye Bolig,
Saavist som jeg staaer her hos dig og taler,
Fleertallet af de danske Journaler,
Fast hver Avis, hvert politisk Blad,
Lærde Tidsskrifter, Morskabslecture
Enten med frisk eller opkogt Mad,
Enten af originale Fyre
Eller af et Oversætter-Uhyre.
Men hør nu noget Interessant,
Et Punkt, hvori du ved Flytning vandt:
56 Du veed jo nok, at i mangen Gade,
Som ligger paa Strøget, man faaer sine Blade
Vel hele Timer før andre Steder;
Nu vel, paa det Sted, du idag betræder,
Man skyder en saa mærkelig Fart,
For at fange det Nye ret hurtigt og snart,
At man anticiperer det kommende Bud,
Og faaer sine Blade længe forud,
Saa man her dem læser en Tidlang før
Manuscriptet er færdigt og Skriften tør.

Sjælen

Det gefaller mig godt.

Mephistopheles

Jeg selv det lider,
Det er ei uvigtigt i vore Tider.
Hvad Nyhedsposten derved maa vinde,
Du selv ved Eftertanke vil finde,
Som og, at vi her os tage det let
Med Bladenes Postforsendelses-Ret. -
Men vi tale for meget om Journaler,
Og mod min Villie jeg forhaler
Svarene, som jeg give kan
Paa hvad du forresten spurgte. Velan,
Her er ogsaa Theater; og Det er det Bedste,
Man slipper for at høre, man seer sig mæt:
Der spille kun Dandserinder og Heste,
Det kommer af Det, der er Hof parket.
Man viser ogsaa dresseerte Lopper,
Men uden Lænke, som Dyret stopper.

Sjælen

Saa man giver ei rigtige Skuespil?

Mephistopheles

Jo, engang imellem, naar Folk det vil.
Men det samme Princip dog stedse gjælder:
57 I Skuespillet man hører ei heller,
Thi uagtet der tales af alle Kræfter,
Saa er der dog Intet at høre efter.

Sjælen

Hvad spilles iaften?

Mephistopheles

Det er Mulatten
Og Maurerpigen.

Sjælen

Hvordan? dem begge?

Mephistopheles

Ja, sagtens gaaer det lidt ud paa Natten,
Men siden kan man sig ogsaa lægge
Med desto bedre Samvittighed.

Sjælen

I Sandhed jeg glædes ved den Besked,
Thi heraf slutte jeg tør omtrent,
At Andersen her nu bliver erkjendt.

Mephistopheles

Hvorfor ikke her som andre Steder?
Alt længe skinner hans Berømmelses Maane
Over hele det store Kongerige Skaane,
Og i Tydskland nyder han alt en Hæder,
Som nedenfor Hundsruck mon begynde,
Og ender ovenfor Swinemunde.
I Constantinopel han snart vil trykke
Midt i Seraillet et Mesterstykke;
Da staaer han i Litteraturens Hegn
Som det orientalske Spørgsmaals Tegn,
Og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner,
Og dybt af Inferieureme knæles,
58 Læser han Mulatten for Sultans Koner,
Og Maurerpigen for Dem, som skal qvæles.

Sjælen

Jeg seer, man kjender ham her; og hvordan
Man end bedømmer den sjeldne Mand,
Det alt vil glæde ham, kjendt at være.
Og sandelig, det er og en Ære,
I er saa dannede, litterære.

Mephistopheles

Det er intet Under; du vilde røres,
Om du vidste, hvad her for Dannelsen gjøres.
Her er et stort Universitet,
Hvor man bliver til Livet forberedt
Ved at lære Det, som er bestemt
Til just i Livet at vorde glemt,
Og hvor der sørges for alle Klasser,
Saa hver kan finde det Sted, han passer.
Thi af Hovedløse man gjør Pedeller,
Direction af Aandløse.

Sjælen

Fanden heller!

Mephistopheles

Her findes og lærde Societeter,
Hvor Jens og Mads og Poul og Peter,
Naar han ikke længer kan producere,
Sig lader paa Livstid balsamere,

Og her er Livstiden evig lang.

Sjælen

Til Intet af Dette jeg føler Trang;
Det interesserer mig mere for Tiden,
Hvad der gjøres for den reale Viden.
Er her nu for Exempel et Sted,
Hvor man kan sætte sin Søn i Skole?
59

Mephistopheles

Mangfoldige; derpaa kan du stole.
Og Bøger her er i Overflødighed,
Vort Bibliothek er uhyre stort,
Her kommer fast Alt, som paa Hvidt har Sort;
Dog de bedste Bøger, det maa jeg sige,
Til Bibliotheket i Himmerige
Forsendes og gaae forbi vor Næse;
Men ligemeget, vi Mængden faae;
Her er ei heller Tid til at læse
For Den, som vil Øieblikket forstaae.
De bedste Poeter, for Exempel,
De gaae til Himlen og faae et Stempel, -
At sige: de Værker, de have skrevet,
Thi Poeten selv, som han gik og leved,
Han faaer gemeenlig hos os sin Plads.

Sjælen

Ih nu! det kommer mig vel tilpas,
Thi jeg bekymrer mig ikke stort
Om Værket, som en Poet har gjort,
Men tidt jeg føler mit Hjerte brænde
Af Begjærlighed efter ham selv at kjende,
At vide, hvordan han spiser og drikker,
Hvordan han nyser, hvordan han hikker,
Kort sagt, at kjende ham ret privat.

Mephistopheles

Nu vel, den Lykke dig er parat.
Og jeg fortænker dig ei deri,
At du søger Personen, gaaer Værket forbi,
Thi paa de fleste Poeter man mærker,
At de er bedre end deres Værker.
Men anderledes det sig forholder
Med de faa, som spille de store Roller,
Som øse dybt af Musernes Elv:
Deres Værker er bedre end de selv;
60 De gode Værker tager vor Herre,
Personen sender han os desværre.
Kun naar Poeten saaledes bliver,
At i evige Værker sig selv han giver,
Saa Værk og Person i Samklang staae,
Han selv i Himmelen ind tør gaae, -
Om forresten det hændes nogensinde;
Jeg skal ikke det sige, jeg var aldrig derinde.

Sjælen

Men er det billigt? er det retfærdigt?

Mephistopheles

Min gode Ven, det er Forsynet værdigt
At lede det Slette til idel Godt,

Og jeg vil sige dig, hvis du blot
Mig ei beskylder for fræk Cynisme,
At det er Forsynets Jesuitisme
At bruge det slette Middel til Godt.
Hvad skal man forstaae ved den store Mand,
Det være Poeter, hvorom man taler,
Philosopher, Ministre, Generaler,
Etcetera, hvad man nævne kan?
Jeg troer, at den store Mand er han,
Som blev et Redskab i Herrens Hænder;
Men den Ild, som i hans Begeistring brænder,
Er ei hans egen; kun inspireert
Han lyder en Magt, han ikke kjender;
Og derfor, naar han har fremmet Maalet
Som Middel, bliver han selv casseert;
Men hans Virkning kaster man ei paa Baalet,
Den bliver i Himlen registreert.
Og heri maa jeg vor Herre berømme,
Thi kommer hans Aand i et usselt Kar,
Hvi skulde han Karret ikke tømme,
Naar til hans Plan det ham nyttet har?
Og heri vil Alle som jeg nok dømmе:
Af Person er Geniet gemeenlig Nar,
61 Forfængeligt, svagt, sig selv en Gud,
Til det Gode sædvanlig ei capabelt,
Og, sletter man Inspirationen ud,
Som Menneske sjelden respectabelt.
Og sandelig - dog, det er selsomt, Kjære,
At det just er mig, som forkynder den Lære -
Kun det Gode skjænker Personlighed,
Men Geniets øvrige hele Sphære,
Hvad en Kunstner skaber, en Tænker veed,
Det Skjønne, det Sande, hvad man det kalder,
Er fremmed Stræben, hvorved man falder
I Pantheisme til Halsen ned.
Den eneste Trøst for de arme Stakler,
For hvilke man Livet her forqvakler,
Idet de skilles fra deres Værker,
Deres Hjertes eneste Mindesmærker,
Er, som de sige, den visse Haaben,
At for dem en Udgang tilsidst er aaben,
Naar, efter Personens Luttring i Flammer,
Hans Værk sig ei meer ved Mesteren skammer.
Jeg tilstaaer, jeg kan ikke forstaae,
Hvorledes Nogen kan haabe derpaa;
Saameget er vist, det er Hjernespind,
Ifald man vil ud, hvor man kom ind,
Thi som jeg sagde dig, Porten her
Er rigtignok Indgang for Enhver,
Men Ud- og Tilbagegang for Ingen.
Og gaaer man de Folk med Spørgsmaal paa Klingen,
Saa væve de om en anden Vei, -
Men hvor? og hvilken? ja, det er Tingen;
Jeg troer, selv Fanden kjender den ei. -
Der kommer en Digter! ... Han os ikke saae; ...
Han gjør Mine til at synge; hør nu efter,
Hvad hans Sang bekjender. Jeg tør bande paa,
At i Eet og Alt den mit Ord bekræfter.

Digteren

Hvis jeg var god, jeg digted slet,
62 Men jeg er slet, og digter godt,
Den Lod har mig min Musa givet;
Hun vil, at jeg især af Det
Skal røres, som i Stort og Smaat

Mig selv just manglet har i Livet
Om ei mig selv jeg havde lukt
Fra Godhed og fra Fromhed ud,
Da toned ei mit Qvad af Længsel,
Da sang jeg ikke nær saa smukt
Om Sjælens Higen efter Gud,
Med Røst som Fuglens i dens Fængsel.
Om ei min Vantro var saa stærk,
At den mig rev fra Kirkens Bryst
Og kastede mig ud fra Reden,
Da gjenlød ei mit Digterværk
Af Længselstonen i min Røst,
Af Sukket efter Menigheden.
Var ei mit Hjerte koldt og haardt,
Saa lukket til, at mangengang
Jeg dybt bedrøvede de Fromme,
Da gav jeg Følelsen jo bort,
Som nu, bevaret for min Sang,
Skal til forstærket Udbrud komme.
Den Mening er vist uden Grund,
At hist i Herrens Paradiis
Et Chor af Salige man hører;
Nei, Saligheden har ei Mund;
I Tanken blot, paa stille Viis,
Den i sin egen Kreds sig rører.
Men han, som udenfor maa staae,
Med Anelser som Himlens Fryd,
Kun han om Paradiis kan sjunge;
Hvad ei han har, men seer kun paa,
63 Det tolker han ved Strængens Lyd,
Og Savnet bæver paa hans Tunge.
For Engle digtes ikke let,
Men for de faldne Slægter blot
Med selvforskyldte Savn i Livet;
Og var jeg god, jeg digted slet,
Men jeg er slet, og digter godt,
Den Lod har mig min Musa givet.

Mephistopheles

Nu gik han sin Vei; ja lad ham gaae,
Det Vaas er ei værdt at høre paa.
At han selv er slet, er det Visse i Sagen,
Men om Digtet er godt, kommer an paa Smagen.
Nu, troer han, vil Digtet til Paradiis gaae,
Uagtet han udenfor selv maa staae.
Ja, han selv har Lyst at komme derind,
Men han veed det ei i sit dumme Sind;
Der gaaer igjennem hele hans Sang
Efter Saligheden en Længselsklang,
Paa samme Tid som han selv bekjender,
At kun udenfor den hans Gnist sig tænder.
Det kalder jeg mærkelig Inconsequens.

Sjælen

Det taler ei for hans Intelligens.

Mephistopheles

Det hører nu med til det Taabelige,
Til gammel Fordom, at ville hige
Saa ubændig stærkt efter Himmerige;
Man har det jo meget bedre her.
Jeg priser lykkelig dig og Hver,
Som Skjæbnen ikke præget har
Med Stemplet af Genie og Nar,

Thi om eder man haaber, om ikke veed,
At I blive her kan i Evighed;
64 Og her er det bedre, det skal du kjende,
End hvor man sidder med blottet Ende
Paa en Sky, saa vaad og saa kold som Vand,
Og blæser Trompet det bedste man kan.

Sjælen

Jeg finder, at du har ganske Ret,
Jeg har store Tanker om denne Plet.
Men siig mig, om jeg da her vil møde
Mine gamle Venner, som alt er døde.

Mephistopheles

Ja, det kan du ganske stole paa,
Og de levende vil du med Tiden faae.

Sjælen

Det glæder mig meget! Men troer du, min Kone
Vil ogsaa komme til denne Zone?
Vel skjændtes vi tidt og mangengang,
Naar vi gjorde hinanden Tiden lang,
Dog savner jeg nødig min Millemoer, -
At sige, naar hendes Tid er omme,
Det har ingen Hast. Hvad troer du?

Mephistopheles

Jeg troer,
At jeg tør love dig, hun skal komme.

Sjælen

Og mine Børn da?

Mephistopheles

Det veed man ikke,
Det kommer an paa, hvordan de sig skikke.

Sjælen

Saa gid de maae sig værdige gjøre,
Til det samme lyksalige Liv at føre!
65

Mephistopheles

Dit Ønske kan let opfyldes maaskee. -
Af hvad jeg har sagt dig, du vil nu see,
At du faaer her det samme Liv omtrent,
Som det, der fra Jorden dig er bekjendt.
Da jeg afskyer at lyve, hader at prale,
Saa har du erfaret af min Tale,
At du faaer det ei bedre her end hist,
Men heller ei værre; det er altid Noget,
Ei sandt, min Gode?

Sjælen

Jo, ganske vist!
Jeg tidt har tænkt, naar mit Liv blev broget:
Hvem veed, hvordan det i Døden gaaer!
Man veed hvad man har, men ei hvad man faaer.

Mephistopheles

Du seer, du vidste dog hvad du fik.

Sjælen

Ja, det er mærkeligt! paa en Prik!

Mephistopheles

Forresten maa jeg endnu dig sige,
Hvad af min Beskrivelse kjendes kan,
At her er Kjedsommeligheds Rige,
Man gaber meget i dette Land.

Sjælen

Saa man kjeder sig her? Men det er slemt!

Mephistopheles

Nei tvertimod, det er høist beqvemt.
I Paradiset, saavidt jeg kan spore,
Skal man just heller ikke sig more.
Men Rigdom af Morskab have vi,
66 Dog skjuler sig Kjedsomheden deri;
Og naar du vil betænke det blot,
Saa vil du finde det saare godt.
Jeg nægter ikke, hos jer histneden
Den kunde mistes foruden Tab;
Men her, hvor man udfylder Evigheden,
Hvad kaster man vel i sligt et Gab?
Og selv hos jer Enhver jo veed,
At intet er sundt som Kjedsomhed;
Den er maaskee den eneste Føde,
Hvori Ingen forspiste sig, saa han døde;
Det er tvertimod den, som Livet forlænger,
Og det er kun Tid, hvortil Livet trænger,
Saa, hvis I kun havde Kjedsomhed brav,
Paa Jorden den alt jer Evighed gav.

Sjælen

Nu vel jeg er vant til mig at kjede.

Mephistopheles

Saa er du som skabt for denne Plads.
I det Hele vil Alt, hvad du lærte dernede,
Meget komme dig her tilpas.

Sjælen

Det tænkte jeg nok; man siger medrette:
Det jordiske Liv er en Skole for dette.

Mephistopheles

Forstaaer sig; det er Forberedelsen hist,
Som aabner jer Adgang her tilsidst.

Sjælen

Men Eet endnu: Maa jeg spørge dig om,
Hvad Stedet kaldes, hvortil jeg kom.

Mephistopheles

Paa dit Spørgsmaal kan jeg dig lettelig svare,
67 Men hvad nytter det dig et Navn at erfare;
Et Navn er en Lyd, paa Mening tom.

Sjælen

Det er dog naturligt, man vide vil,
Hvad Stedet hedder, man kommer til.

Mephistopheles

Men jeg frygter, det bliver dig ei til Gavn,
Om strax du erfarer Stedets Navn.
See først at blive hos os lidt hjemme,
Jeg er bange for, Navnet vil dig skræmme.

Sjælen

Du skræmmer mig alt! Hvad kan det være?
Nu maa du det endelig sige.

Mephistopheles

Kjære,
Jeg skal det sige, men vær nu Mand!
Helvede kaldes dette Land.

Sjælen

Helvede!

Mephistopheles

Sa' jeg det ikke nok?
Du staaer jo forvandlet til en Blok!
Der seer man, hvad Fordom virke kan,
Endog paa en ellers oplyst Mand.

Sjælen

Men Gud bevares! hvordan gaaer det til?
I Helved jeg ikke være vil;
Jeg vist af Vanvare kom derhen.
Jeg har altid været en skikkelig Mand,
Og agtet som Borger i mit Land.
68

Mephistopheles

Just derfor kommer du der, min Ven!

Sjælen

Skal man da straffes for sine Dyder?

Mephistopheles

Du straffes ikke.

Sjælen

Det er jo bekjendt,
At i Helvede bliver man stegt og brændt.

Mephistopheles

Det er Kjellingsnak, som Intet betyder;
Man vrøvler hos jer om de tusinde Ting,
Hvora' Ingen kjender det rette Sving.
Vel sandt, her findes adskillige Gryder
For Dem, som le ved med store Lyder;
For Mordere, Tyve, samt andre Skjelmer
Der brænder en Ild, som aldrig helmer.
Men Pluraliteten er de Honnette,

Og de behandles honnet medrette.
Saaledes gaaer det nu dig og Dine;
For jer beredes der ingen Pine;
I finde, som sagt, det samme Liv,
Den samme Travlhed og Tidsfordriv,
Som forhen i det jordiske Rige;
Det kommer deraf, maa jeg dig sige,
At du, min Ven, og dine Lige
Alt, mens I le ved, i Helvede vare;
Og deraf kan du dig selv forklare,
At eders Tilstand forandres ei,
Men er samme Virken ad samme Vei.

Sjælen

Varjeg i Helved?

69

Mephistopheles

Som næsten Alle;
Kun pleier man ei saadan at kalde
Det fede, phlegmatiske Liv paa Jord,
Hvori man paa det Reale troer,
Og faaer ei det mindste Glimt at see
Af den magre Beenrad, man kalder Idee.
Men det er netop det bedste Levnet,
Hvori man det Magre stolt foragter,
Og spiser sig mæt, som en tyk Forpagter,
I Realitet, til man er revnet.
Og er man nu let at ærgre tillige,
Og Verdens Gang giver vrantne Tanker,
Saa man skjændes med Konen og Barnet banker,
Og smidsker til sin Tjenestepige,
Og tages af hende ved Næsen fat,
Mens man skjuler for Konen Dit og Dat,
Da er man i Fuldendelsen moden,
Og Helvedet bliver som hiint paa Kloden.
Du fatter da nu i din Lykkes Havn,
At du ikke bør skræmmes ved et Navn.
Du finder jo kun det Gamle, Vante,
Og sagtens var du den største Fjante,
Om ei du villig gik paa din Sti.

Sjælen

Nu vel, jeg vil see at finde mig deri.

Mephistopheles

Og for at bevise til Tydelighed,
At Helved sig strækker over Jorden ned,
Saa lad os gjøre til Jorden en Tour;
Deraf du seer, til vort Rige den hører,
Thi udenfor denne Boligs Muur,
Har jeg sagt dig alt, at Ingen dig fører.
70

Sjælen

Skal jeg nu tilbage til Jorden igjen?

Mephistopheles

For et Øieblik vil vi gaae derhen,
At sige, hvis du har Lyst, min Ven.
En Skuespiller idag vi vente,

Som Døden just er ifærd med at hente.
Ved vort Theater han savnedes længe;
De sige, de høilig til ham trænge,
Og at mangt et Stykke kan ikke gaae,
Førend de ham engageret faae.
Da nu selv du nylig døde derhjemme,
Saa tænker jeg, det dig muntre kan
At see en Anden i samme Klemme.

Sjælen

Ja, mange Tak skal du have.

Mephistopheles

Velan,
Jeg breder ud min sorte Kappe,
Som Doctor Faust har seilet paa;
Igjennem Luften gaae vi rappe,
Og flux vi skal paa Jorden staae.

71

Fjerde Act

Skuespilleren

Det banker paa Døren. Kom ind!

Døden

God Dag!

Skuespilleren

Hvem er De? Hvad vil De? Hvad er til Behag?...
Ih fy for Pokker! den stygge Maske!

Døden

Du tager fejl, du stakkels Aske!
Jeg har saamænd ikke Costume paa.

Skuespilleren

Hvad vil du da?

Døden

Det er let at forstaae,
Jeg kommer herind for dig at hente.

Skuespilleren

Saa beklager jeg dig, thi du kommer til at vente,
Du maa vide, min Sygdom er ikke sand;
Du kjender vel ikke til vort Theater,
Du blev nok narret af de røde Placater.

Døden

Det faaer ikke hjelpe, min gode Mand!
Selv de Sunde jo Døden hente kan,

Og dig har den just idag fundet værdig,
Derfor maa jeg bede dig: gjør dig færdig.

72

Skuespilleren

Ih nu! jeg har ikke saa Meget derimod;
Jeg haaber, Directionen vil være saa god,
Med en Sørgfest at hædre mit Minde,
Og om min Buste lade Krandsen vinde,
Og at Mange vil ærgre sig, naar de see
Mit Portrait ophænges i vor Foyer.
Tro ikke, dit Aasyn mig Skræk forvolder;
Jeg er vant til at døe: I Helteroller
Over hundrede Gange døde jeg alt;
Men det forstaaer sig, naar Teppet faldt,
Jeg reiste mig atter, og Haandtryk og Tak
Belønnet mig for den Hals jeg brak.
Jeg rigtignok gjerne vide vil,
Om det her paa samme Maade gaaer til,
Om samme Belønning os bliver givet,
Naar Teppet falder for Jordelivet.

Døden

Derom jeg ikke kan sige Stort;
Med Dommen jeg Intet har at bestille,
Jeg bringer de Døde til Himlens Port,
Der pleier man Buk fra Faar at skille,
Og de, som ikke for gode tages,
Maae drage til Helved, hvor aldrig de vrages.
Du maa vide, jeg er kun et simpelt Bud
I det store Collegium hos Gud;
Men tidt kan et Bud, som tjente med Iver,
Vide, hvad Resolutionen bliver.
Maaskee jeg kan sige dig, hvor du skal boe;
Det kommer jo meget an paa din Tro.

Skuespilleren

Min Tro er af høist forskjellig Art:
Snart paa Christus jeg troede, paa Jupiter snart,
Og snart ved Mahomed's Maane jeg svoer,
Snart dyrked jeg Brama, snart Odin og Thor.
73 Men derfor vil Fanden mig ikke spise,
Thi jeg har lært af Nathan den Vise,
At man kan i hver en Religion
Dannes til en agtværdig Person.

Døden

O ja! jeg tænker, hvis du er god,
Kan du gjerne være ved freidigt Mod

Skuespilleren

Men det er Knuden! Jeg veed ikke ret,
Om jeg bør kaldes god eller slet.
Det gjør mig lidt underlig tilmode,
At, skjøndt jeg begeistres for det Gode,
Er min Begeistring, saavidt jeg troer,
For det Onde dog ikke mindre stor.
Paa den ene Aften jeg lover forvist,
At Dyden skal evig seire tilsidst,
Jeg tordner med min brølende Stemme
Mod Verdens Tyranner, som Pligten glemme,
Mod lumske Munke, mod Præsidenter,

Som snyde den Fattige for hans Renter,
Jeg falder paa Knæ med en Bøn til Gud,
Og seer imidlertid saa rørende ud, -
Men den næste Aften jeg gaaer omkring
Med skulende Blik og gjør fæle Ting,
Jeg piner og plager skikkelige Folk,
Jeg myrder dem baade med Gift og Dolk,
Jeg maner Helvedes Aander frem,
Og glæder mig ret til at omgaaes dem,
Og føler mig stolt og en rigtig Ka'l,
Idet jeg trodser den evige Qval.

Døden

Jeg kan tænke, du taler om dine Roller,
Men derpaa kommer det her ei an;
Kun Det, som du selv for Sandhed holder,
Til Gud eller Djævlens dig føre kan.

74

Skuespilleren

Min bedste Død! hvor kan du dog troe,
At man ved Theatret har Tid og Ro
Til selv at tænke, til selv at mene?
Man siger, hvad Digteren har befalt,
(Hvis man lærer sin Rolle, notabene),
Men veed ei, om det er sandt eller galt.

Døden

Men hvad ei man seer af de enkelte Dele,
Det seer man lettelig af det Hele.
En Digter lader til Orde komme
Gode som Onde, Frække som Fromme;
Men den Mening, han selv om Begge har,
Af hele Værket maa blive klar.

Skuespilleren

Min bedste Død! hvor kan du dog troe,
At man ved Theatret har Tid og Ro
Til at sætte sig ind i det hele Værk?
Den Fordring er sandelig altfor stærk.
Det er sjeldent, man rigtig kjender sit Eget;
At kjende de Andres er altfor Meget.
Desuden vil du fordømmeste see,
At Poeten har ingen bestemt Idee;
De fleste veed ikke selv hvad de vil;
De erfare det først, naar de see vort Spil.

Døden

Det gjælder vel om de slette, men ei om de gode?

Skuespilleren

Men det er de slette, jeg holder mig til;
Ved de andre føler jeg mig fremmed tilmode,
Men af de daarlige just jeg holder,
Thi af dem faaer man netop de bedste Roller.

75

Døden

Ja, naar man er daarlig Skuespiller.

Skuespilleren

Jeg beder dig, skaan mig for alle Piller!
Min Kunst har for længe siden mig adlet,
Jeg har Hævd paa, aldrig at blive dadlet.
For de Andre kan en Visker være fornøden,
Men jeg er uforbederlig, det er bekjendt.
Jeg hader Recensenter som Døden,
Og hader ogsaa Døden som Recensent.

Døden

Jeg recenserer dig ikke, min Bro'er,
Jeg fik kun en Skrupel ved dine Ord.

Skuespilleren

Og hvilken Skrupel?

Døden

Jeg tænkte paa,
Du vil sagtens nødig til Helvede gaae;
Men efter hvad du har yttret her,
Ligger den Tanke mig temmelig nær,
At du er som Kunstner et daarligt Subject,
Men isaafald gaaer du i Himlen reject,
Thi Enhver, som røgter sit jordiske Kald
Paa daarlig Maade, staaer hist for Fald.
Jeg selv har ofte Sanct Peder hørt,
Naar de Døde jeg har til Himmerig ført,
At sige til En og Anden: »Gaa bort!
»Du gjorde dit Fag, dit Embede Tort,
»Var daarlig Poet, var daarlig Dreier,
»Var daarlig Minister eller Skorstensfeier,«
Eller hvad det nu var. Og gav han til Svar:
»Jeg veed, at min Villie dog ærlig var,
»Og at Feilen kun i min Evne stak,«
76 Gjensvarede Petrus: »Det er tosset Snak!
»Med den gode Villie man finder en Plads,
»Hvor man Gud, sig selv og Verden er tilpas,
»Men Forfængeligheden maa tidt forskyldes,
»At man ikke kommer paa sin rette Hylde.«
Saaledes talte han, den Guds Mand.

Skuespilleren

Men det er jo forskrækkeligt! Siig, hvordan
Skal jeg da gjøre, for mig at frie?
Vel tvivler jeg ikke paa mit Genie,
Thi jeg bliver beklappet hver evige Dag, ...
Men sæt, man i Himlen har en anden Smag?

Døden

Derfor jeg netop spurgte dig om,
Til hvad Mening du selv i Livet kom,
Thi hvis du blot er et Instrument,
Hvorpaa snart en Fusker og snart en Mester
Sin Vise spiller ved alskens Fester,
Da er det med din Salighed slet bevendt.

Skuespilleren

Nei, hvad det betræffer, har det ingen Nød.
Jeg var ei som et Instrument passiv,
Jeg gav min Spiller active Stød.
Jeg kan sværge dig til: i mit hele Liv
Blev aldrig noget Skuespil prøvet,
Hvorpaa jeg som Criticus ei mig øved,

Og viste de Andre paa en Prik,
At det var usselt, at det var daarligt,
Og især den Rolle, som selv jeg fik,
Jeg gjennemheglede ret alvorligt.
Men Stridighed var dog ei min Sag,
Thi naar Stykket vandt Publicums Behag,
Og jeg selv til Applaus i Rollen kom,
Forandrede jeg ret gjerne min Dom.
77

Døden

Jeg er bange for, det vil ikke forslaae
Til at lade dig ind i Himlen gaae;
Jeg vil derfor bede dig tænke paa,
Om du ei, foruden din Kunstnersphære,
I en anden Kreds har virket med Ære.
Var der Intet, som lokkede dig til Hæder,
Undtagen at staae paa de vante Bræder?

Skuespilleren

Jeg har Færdighed i at cabalere,
Jeg føler Evne til at regjere,
Jeg finder Lydighed trivielt;
Jeg offrede gjerne Kunstnerkronen,
Ifald jeg som Medlem af Directionen
Kunde raade for Kunstens Vee og Vel.

Døden

Jo mere jeg hører, jo mere du snakker,
Desmere jeg frygter, at Petrus vil
Betragte dig som en daarlig Makker,
Og sende dig glat ad Helvede til.

Skuespilleren

Saa er jo den gamle Mening sand,
At Skuespilleren ikke kan
I Himlen komme, men bliver sendt
Til Helvedes Ild og evig brændt?
Er det Retfærdighed? svar!

Døden

Ih nu!
Ifald den hele Stand er som du,
Har Sagen jo nogen Rimelighed.
Men saadan er det dog ikke. Jeg veed,
At Scenens i Sandhed glimrende Navne
78 Faae Tilladelse til i Himlen at havne.
Jeg bragte dog Nogle til Himlens Port,
Til hvilke Sanct Peder sagde: »Kom ind!
»Her samler sig Alt, som er ædelt og stort,
»Men ingen Forfængelighed og Vind.« -
Men som sagt, jeg forstaaer mig kun lidt derpaa;
Du vil snart erfare det. Kom, lad os gaae!
Bed dit Fadervor, forinden du dør.

Skuespilleren

Det kan jeg ikke, jeg har ingen Souffleur.

Døden

Du klingende Bjelde, du lydende Malm,
Bered dig paa Helvedes hede Qvalm!

Femte Act

Mephistopheles

See saa! Nu er vi her tilbage.
Paa min Befordring troer jeg vist,
At du vil ikke kunne klage.

Sjælen

Men siig mig engang: Jeg hørte hist
En Yttring, som gjorde mig angst og bange.

Mephistopheles

Hvad var det for en? Jeg hørte saa mange.

Sjælen

Et Skrækkebilied mig Døden malte,
Da om Helvedes hede Qvalm han talte.
Jeg tænkte som saa: det bliver ei Spøg,
Thi hvis der er Ild, hvor der er Røg,
Saa findes den og, hvor der er Hede;
Saa brænder det i Grunden dernede,
Og engang, naar Flammen en Udgang faaer,
Fortærer den os med Hud og Haar.

Mephistopheles

Hvad er det nu værdt at bryde sig om
Hvad Døden siger? Han aldrig kom
Her indenfor Porten, han ikke veed
Om vor Indretning mindste Besked;
Paa Jorden han lærte den dumme Snak,
Som lugter af borgerlig Thee og Tobak.
Nei, stol paa mit Ord som paa et Factum,
Jeg bryder aldrig det givne Pactum;
Vær nu kun rolig, det har ingen Nød. -
80 Men da Forord ingen Trætte brød,
Lad mig sige dig Eet, som jeg glemte nys:
Du faaer nu Kost og Logis og Lys
Og Brændsel og Vask og alskens Journaler
Og Plads i Theatret engang om Ugen
Og Andet, hvorpaa man er forslugen,
Og for det Hele du Intet betaler.
Til Erstatning derfor man kun begjærer,
At du skal Arbeid gjøre paa Tour.

Sjælen

Hvordan? Med Arbeid man os besværer?

Mephistopheles

O! Møien skal ei dig blive suur.
Den gode Borger desuden tærer
Ei som en Klinte paa Statens Korn,
Han forsmaaer Overflødighedens Horn,
Han vil ikke fødes og klædes frit

Og gaae gratis paa Comedie tidt,
Men han offerer sit Arbeid og sin Sved
For at bøde paa Statens Elendighed.

Sjælen

Jeg giver dig Ret, thi som jeg troer,
Det stod i Kjøbenhavnsposten for ifjor.

Mephistopheles

Det gjorde det vistnok, og det staaer
Endog i den for næste Aar.

Sjælen

Nu veljeg er villig; saa lad mig høre,
Hvad det er for Arbeid, som jeg skal gjøre.
Her er vel almindelig Værnepligt
Og nogen Brandskat?

81

Mephistopheles

Nei, intet Sligt;
Men vor Stat har et eneste fælles Med,
Som skal naaes ved Alles Arbeidsomhed:
jeg tvivler ei paa, at hørt du har
Om Danaidernes store Kar;
Det er et Vaskerkar, frygtelig stort,
Som i Verdens første Tider blev gjort;
Men den Bødker har været en rigtig Hund,
Thi han maged, at Karret blev uden Bund
Nu er vor hele Stræben, med Vand
At fylde det til den øverste Rand;
Men engang har et kløgtigt Hoved beregnet,
At kun ved uendelig Manges Flid
Kan det fyldes i en uendelig Tid.
Dermed er vort hele Formaal betegnet,
Og derfor maa hver Qvind eller Mand
Paa Omgang helde deri sin Spand.

Sjælen

Det er Sjouer-Arbeid.

Mephistopheles

Hvor vil du hen!
Jeg vil slet ikke tale, min kjære Ven,
Om de halvhundred Prindsessehænder
(Endog multiplicerte med To,
For at tale correct), som vort Arbeid hylde,
Og i Aartusinder Karret fylde;
Men du vil finde her Professores,
Magistre, Licentiater, Doctores,
I hvert et Fag de fleste Skribenter,
Poeter i Tusindtal, Recensenter
Og Belletrister, en Masse Studenter,
Som endog har ført op ved fine Baller
Og spilt Comedie taalelig godt,
82 Kort sagt, Personer af hver en Alder,
Hver Stand, hvert Kjøen, og dertil blot
Hvad pene Folk man sædvanlig kalder.
Det er et Selskab, der sandelig ham,
Der slutter sig til det, ei gjør Skam.
Og tys!.... hør efter!.... Du hører en Sang.
Som lyder høit over Stad og Vang.

Det er fra Stedet, hvor Karret staaer,
At Lyden hen til dit Øre naaer;
Danaider det er, som hisset synge,
Til dem sig slutter den øvrige Klynge.
Du mærker, dem Arbeidet ei gjør ondt,
Da ved Sang de forrette deres Dont.

Chor af Danaider

Evig Hast!
Ingen Rast!
Hurtig, hurtig, Møer og Svende!
Aldrig faaer vort Arbeid Ende,
Tidens Hjul staaer aldrig fast.
Timen gaaer,
Tusind Aar
Ud i bundløs Afgrund ile,
Her er ingen Ro og Hvile,
Mens den store Klokke slaaer.
Stræb og taal!
Intet Maal
Opnaaes kan i Evigheden.
Vent ei Nydelsen og Freden.
Vent ei Lønnens fyldte Skaal.
Haab ei Sligt!
Stolt og rigt
Er dit Værk fra Formens Side,
Naar du kun til evig Tide
Uden Nytte gjør din Pligt.
83 Ingen Grund!
Ingen Bund!
Hid med Spanden, hid med Øsen!
Travlhed, Travlhed er vort Løsen
Indtil Verdens sidste Stund.

Sjælen

Hvad jeg hørte, har alt forandret min Tanke,
Jeg føler mit Hjerte høiere banke;
Det vil mig meget interessere,
Til det fælleds Maal at concurrere.
Jeg agter desuden Foreningsaanden,
Ved den, saa troer jeg, er Staten stærk,
Og det er herligt at række Haanden
Til sligt uendeligt Kæmpeværk.

Mephistopheles

Velan, min Ven, saa siger jeg Top.
Og gaa nu kun ad Gaden op,
Saa vil sig de mange Gjenstande vise,
Som nylig du hørte mig at prise.
En liden Stund maa du ene dvæle,
Jeg kan ikke saa godt blive her længer,
Jeg maa hen og hilse paa andre Sjæle,
Hvis tætte Flok sig mod Porten trænger.
Jeg har saa travlt med saa mange Ting.
Farvel! nu gaa kun og see dig omkring;
Jeg haaber, dig Alt skal være tilpas.

Sjælen

Hvor heldigt, at jeg endelig fandt min Plads!

Chor af de Efterlevende

Ved denne Borgerfest, hvorved saa mangen

Høithædret Mand blev omtalt ved en Skaal,
Ei glemme vi den Ven, som forudgangen
Os vinker til sig fra sin Banes Maal.
84 Nu er han salig i sin Himmels Glæde,
Han skuer ned fra Frihedslandet hist,
Og skjænker os, som her ved Glasset græde,
Den blide Trøst: vi samles nok tilsidst.

85

De Nygifte ***En Romance-Cyclus***

86

87

I. Ankomsten

Vilhelm

Vær uden Frygt, min unge Viv!
Paa Hjulet din Fod du sætte!
Jeg holder Armen om dit Liv,
Skal ned fra Vognen dig lette.
See saa! nu hurtigt i Huset ind,
Som med gjæstfrit Herberg os trøster!
Lad saa kun Regnen og Nattens Vind
Rase saa meget dem lyster!

Marie

Men tør vi og mod Nattetid
Fremmede Folk besvære,
Med vaade Kapper komme hid,
Og maaskee til Byrde være?

Gertrud

Tag her tiltakke, jeg kjender Dem ei,
De mit Navn ei heller kan vide,
Men gjennem Skoven den mørke Vei
Er farlig ved Nattetide.
Naar ude buldrer en Tordensky,
Har man det bedre herinde;
I det fattige Huus dog finder Ly
Veifarende Mand og Qvinde.
Her er et Gjæstekammer, træd ind,
Min Leilighed er kun ringe,
Dog kan De her med nøisomt Sind
Natten tilendebringe.
88 Jeg henter Qviste, jeg henter Ved,

I Ovn en et Baal jeg tænder;
Saa kan De varmes og tørres derved,
Mens Ilden gnistrende brænder.
Imidlertid et tarveligt Bord
Jeg i Stuen herude bereder,
Og kalder saa paa Dem, ifald De troer,
At kun ei vort Selskab Dem kjeder.
Jeg venter min Søn hvert Øieblik,
Han agter ei Nattens Fare,
Han jager i Skoven, og vist han fik
Til Kjæknet en Fugl eller Hare.
Nu gaaer jeg og passer mit Arbeid snildt,
Og skal ikke forstyrre Dem, førend
Mit Bord er dækket og stegt mit Vildt,
Saa banker jeg sagte paa Døren.

89

II. I Gjestekammeret

Marie

Hvor er hun alt mit Hjerte kjær,
Den gamle venlige Qvinde!
Saa mildt hun pusler om os her,
Saa hyggeligt er herinde.
Naar Livets Olie brænder saa klar,
Er Aarenes Tal et Gode,
Og Alderdommen en Skjønhed har,
Som ei man skulde formode.
O maatte jeg selv i sildig Tid,
Ifald jeg lever saa længe,
Naar Panden fures, naar Lokken er hvid,
Og jeg slaaer paa de sidste Strænge, -
O maatte jeg da med rystende Haand
Saa milde Toner bevæge!
O maatte jeg med saa venlig Aand
Ungdommen vederqvæge!

Vilhelm

Min unge Hustru, min Rosenbrud!
Jeg kan ei gammel dig tænke;
Jeg seer dig i Ungdoms friske Skrud,
Utvungen af Tidens Lænke.
Hvor selsomt! gjennem et Tordenbrag
Vor Fremtid sig forkynder,
Og vort Samliv paa sin første Dag
Med et Eventyr begynder.
90 Fra Landsbykirken, hvor Brylluppet stod,
Vi reiste, mens Himlen smiilte,
Men iaften blev den en Styrteflod,
Og i natligt Mørke den hviilte.
Og mellem de røde, knittrende Lyn,
Som skræmmede Kudsk og Heste,
Jeg skimted et Lys, et oplivende Syn,
Fra Huset, som nu vi gjæste.
Jeg banked paa Ruden jeg bad om Ly,
Da kom den venlige Qvinde,
Saa mildt hun bød os hid at tye;

Saa hyggeligt er herinde.

Marie

Men Vilhelm! siig ei de fremmede Folk,
At idag vort Bryllup mon stande.

Vilhelm

Vist ikke! Jeg fatter dit Ord og dets Tolk
Paa din rødmende Kind og Pande.
Jeg vil sige, det alt iforgaars var,
At vi tændte Hymens Flammer;
Vist Ingen da gjætter, at her man har
Beredet vort Brudekammer.

Marie

Ti stille!... Din Randsel er lukket til,
Jeg en anden Krave maa søge.

Vilhelm

Der har du Kraverne; jeg dem vil
Med Strømper og Skoe forøge.

91

Marie

Men Vilhelm! see dog ei paa mig nu!
Dit Blik mig ganske forvirrer,
Jeg kan ei klæde mig om, naar du
Her staaer ved Siden og stirrer.

Vilhelm

Kun i flygtig Fart lad mig gribe din Arm,
Med mit Hoved over dig bøiet!
Kun et bævende Kys paa din blottede Barm!
See saa! nu lukker jeg Øiet.

Marie

Men Vilhelm! nu har du mig dog fixeert,
I Speilet du seer!

Vilhelm

Paa min Ære,
Nu vender jeg Ryggen til.

Marie

Hvor geneert,
I et fælles Kammer at være!

Vilhelm

Jeg seer ikke meer.

Marie

Det er ret en Skam!
Jeg havde saa fast besluttet....
Det banker paa Døren!

Vilhelm

Tak, Madam!

Nu komme vi paa Minutet.

92

III. Aftensmaaltidet

Vilhelm

Ved dette muntre, gjæstfrie Bord
Er Kredsen saa fortrolig;
En venlig Skov-Alf har, jeg troer,
Lokket os til sin Bolig.
Jeg tømmer Glasset med en Bøn
For vor gamle, brave Vertinde,
Og for vor Vert, hendes unge Søn,
Saa alvorsfuld i Sinde.
En Vildbrad har han fra Skoven bragt,
Saa kostelig har han os madet,
Men selv han sidder som halv forsagt,
Og langer neppe til Fadet.
Skjænk i, tøm Glasset, min unge Ven!
I Vinen drukner man Griller;
Hvo veed, om atter vi sees igjen,
Naar imorgen Skjæbnen os skiller.

Fredrik

Vel sandt, jeg tier den hele Tid,
Mig nægtedes Talens Gaver.

Gertrud

Her komme saa sjeldent Fremmede hid,
Af Undren han falder i Staver.

Fredrik

Af Undren? O ja! den qvæler min Røst.
Men af Øiet den levner mig Brugen.

93

Marie

Vil De klinke med mig?

Fredrik

Med største Lyst!

Gertrud

Min Søn, du spildte paa Dugen.
Jeg kalder min Fredrik Søn, thi jeg veed,
Som en Søn jeg den Kjære betragter;
Dog er han det ei, og sand Besked
Til Dem at sige jeg agter.
De ere saa venlige begge To,
Saa mildt De tage tiltakke;
Hvi skulde jeg gode Folk ei troe,
Og af Hjertet med Dem snakke?
Desuden har De vel Krav jeg troer,

Paa at kjende Vert og Vertinde;
Nu vel, om os selv et lidet Ord
At sige Dem, har jeg isinde.
Paa Jyllands Heder min Mand var Præst,
Ved Døden jeg tidligt ham tabte;
En eneste Søn var min Lykkes Rest,
Men ak! kun Sorg han mig skabte.
Hans vilde, hans uregjerlige Sind
Forvoldte mig stadig Kummer;
O Gud! naar hans Skjæbne falder mig ind,
Mit Hjerte sin Sorg ei rummer.
Da han fyldte sit tre og tyvende Aar,
Da misted jeg ham, - han døde! ...
94 O Gud! jeg føler det gamle Saar
Ved Mindet derom at bløde.
Jeg begriber ei, hvordan det gaaer til
At ikke man dør af Sorgen,
At Hjertet ikke briste vil,
Men haaber end paa imorgen.
Og dog, til at haabe havde jeg Grund,
Thi blev mit Haab ikke lønnet?
En anden Søn har min Aftenstund
Med sønlig Ømhed forskjønned.
Han bragtes mig som forældreløs,
Da hiin jeg nys havde mistet;
Jeg veed ei, hvordan den liden Knøs
Blev ind i min Stue listet.
Han laae i et Svøb, men intet Spor
Mig Kundskab gav om den Spæde.
Nu er han voxen, nu er han stor,
Nu er han min sidste Glæde.
Han skikker sig vel, han er Forst-Elev,
Snart tager han Forst-Examen;
Af Jægermesteren rost han blev, ...
Men jeg kjeder vist Herren og Damen.

Vilhelm

Nei ingenlunde!

Marie

Hvor kan De troe ....

Vilhelm

Endnu maa De berette,
Hvorlunde De her kom til at boe
Paa Sjællands blomstrende Slette.

95

Gertrud

Hvad skulde jeg meer paa Heden hist,
Da min Mand og min Søn vare døde?
Erindring gjorde mit Hjerte trist,
Og Egnen var mørk og øde.
Et Huus jeg havde, det solgte jeg da
For otte hundrede Daler,
Og drog med lettet Sind derfra,
Som fra Mindet om fordums Qvaler.
Jeg drog til Sjælland, her op mod Nord,
Thi jeg er født her paa Øen;
Saa kjøbte jeg Huset, hvor nu jeg boer
I Skoven herinde ved Søen.

Vilhelm

I Deres Fortælling tage vi Deel,
Og Gjengjæld vil vi gjøre;
Fortroligheden skal vorde heel,
Naar De *min* Beretning vil høre.
De sagde nylig, vi havde Krav
Paa at kjende Vert og Vertinde;
Saa bør og Disse, som Huus os gav,
Til Oprigtighed os forbinde.
Thi lad mig sige Dem, hvad jeg har
Ei hidtil villet fortælle:
At det er et lykkeligt Brudepar,
Som sidder hos Dem i Qvelde.
Iforgaars var det, vort Bryllup stod
I Sognekirken derhenne;
Os Brudeskaren i Hast forlod,
Da Vielsen var til Ende.
96 Med Glæde vi saae, at Papa og Mama
Og Slægt og Venner saa kjære
Sagde Farvel og kjørte derfra,
Og lod ene sammen os være.
For Kirkeporten en Vogn der holdt,
Den monne vi To bestige;
Al Verden vendte vi Ryggen koldt,
Kun fremad monne vi hige.
Thi rundt om Søens fortryllende Bred
Langsomt vilde vi drage,
For at nyde landlig Eensomhed
I de første Hvedebrødsdage.
Saa sparer man sig Trossets Morgenbesøg,
Naar det stolper omkring og tramper,
Nysgjerrige Blik, upassende Spøg
Og Chocolate-Slampamper.
Saa har man dog Fred, saa har man Ro
For de Paatrængendes Miner,
Som vil see, hvordan de Nygifte boe,
Og hvad de har for Gardiner.
I det skønneste Veir omkring vi drog
Og beundred saa Meget i Egnen,
Indtil iaften vor Skræk os jog
I Ly for Tordenregnen.
Imorgen tidlig vi drage bort,
Thi lad os da nu forføie
Til vort Kammer os hen; Natten er kort,
Og Søvn behøver vort Øie.

Marie

Jeg er ikke søvnig, det har ingen Hast.

97

Vilhelm

Men Hvilen kan ikke skade.

Fredrik

Er den Beslutning da saa fast,
Os imorgen at forlade?
Egnen er skøn, det siger De jo,
Saa skulde De blive her længer;
Naar jeg er Fører, det kan De troe,
Til ingen anden De trænger.
Saa let det hændes, De gaaer forbi
Alle de smukkeste Steder,

Men jeg skal vise den skjulte Sti,
Som kun sjelden en Fod betræder.
I Haven voxe de Blomster smaa,
Som min Moder pleier dernede;
Naar den unge Frue til dem vil gaae,
Da skal hun neppe sig kjede.
Og De, min Herre, paa Jagt maaskee
Har De Lyst en Riffel at prøve;
Saa følges vi ad, saa skal De see,
Jeg skal i Kunsten Dem øve.
Vi finde jo nok paa Tidsfordriv
For en Dag, for to, for trende.
De vil ikke fortryde det; derfor bliv,
Bliv kun imorgen til Ende!

Gertrud

See saa! nu fik du Tungen paa Gang,
Min Søn, det godt mig hover.
Men Tiden vil falde de Fremmede lang,
Til trods for Alt, hvad du lover.
98 Et eensomt Levnet fører jeg,
Vort Tilbud er overflødigt,
Fremmede Folk blive her ei
Længer, end de har nødigt.

Marie

Saa beskeden Venlighed røre maa;
Hvordan skal vi takke Dem Begge?

Vilhelm

Nu vel, saa lad os sove derpaa,
Og imorgen det overlægge.
Vi vil ei reise saa tidligt bort,
Saa faae vi Tid til at tale.
Men nu lad os gaae; Natten er kort,
Og Øiet trænger til Dvale.

Gertrud

God Nat! Gid Søvnens maa være blid!

Marie

Men skal vi dog lidt ei bie?

Vilhelm

God Nat! Jeg troer, det er Sengetid.
Nu kom, min elskte Marie!

99

IV. Nattetanker

Fredrik

Nu hviler den tause, dæmrende Nat
Over de sorte Skove;
Hvi flyer da Søvnens mit Øie brat?

Hvorfor kan jeg ikke sove?
Hvi drages min Tanke stedse hen
Til den unge deilige Qvinde?
Nu hviler hun hos en lykkelig Ven
I Gæstekamret derinde.
Mon engang den Lykke vil vorde min,
En elsket Viv at eie,
At vugges i Søvn paa en Arm saa fim,
Og ei paa et eenligt Leie?
Men hende, hende bliver det ei,
Som staaer for de drømmende Blikke;
Og hvor jeg søger paa Livets Vei,
Hendes Lige finder jeg ikke.
Der ulmer i hendes Blik en Glød,
Som til Flamme sig let forstærker;
Men Undseelse farver Kinden rød,
Naar sit Øies Virkning hun mærker.
Der gynger paa Barmens Tvillingepar
En Amor, som saligt bæver;
Men hun rødmer bly, naar hun mærket har,
At et Suk ham høiere hæver.
100 Snart seer hun forelsket og snart igjen
Med Frygt paa sin Ægtemage;
Snart lader det til, at hun drages hen,
Snart, at hun stødes tilbage.
Men han? Ja, hans Attraa er ligesaa hed
Som min egen.... Hvad er det, jeg siger?....
Plagende Tanker! lader mig i Fred,
Fra mit natlige Leie viger! -
Vide jeg gad, om Andre det gaaer
Som mig, og paa samme Maade:
Saa Meget skeer, som for Tanken staaer
Lig en mørk, uløselig Gaade.
Meget, som hændes mig første Gang,
Synes mig et dunkelt Minde,
Det klinger for Øret som en gammel Sang,
Hvis Ord man ikke kan finde.
Hvor ofte, naar jeg i Skoven kom,
Og en Lysning faldt gennem Løvet,
Var det, som jeg maatte huske mig om!
Og altid blev jeg bedrøvet.
Og traf min Kugle den flygtende Raa,
Min Samvittighed følte sig bebyrdet,
Jeg græd over Dyret jeg tænkte paa,
Ifald jeg en Ven havde myrdet.
Aldrig tilforn jeg sværmet har,
Som idag, for en deilig Qvinde;
Og dog, dog er det, som Hjertet var
Fuldt af et gammelt Minde.
Jeg er vaagen, dog stige Syner herved
Fra Drømmenes hemmelige Riger ....
101 Plagende Tanker! lader mig i Fred,
Fra mit natlige Leie viger! -
Bestandig mit Øie stirre maa
Paa den Lysning paa Bøgen derude
Skjøndt langt fra Vinduet mit Leie mon staae,
Seer jeg den gennem min Rude.
Det er Lyset hos det reisende Par; et Skin
Falder paa de mørke Skove.
Nu blev det slukket!.... Lettet er mit Sind,
Maaskee jeg nu kan sove.

V. Promenaden

Vilhelm

Seer De nu? De har vundet Deres Sag:
De fik os til at blive;
Vi er her alt paa Tredie Dag,
Og kan neppe løs os rive.

Fredrik

Men den unge Frue kjeder sig vist,
Desværre, det seer jeg af Minen.

Marie

Det er Træthed kun, og Deres Moder hist
Venter os ved Theemaskinen.

Vilhelm

Det er intet Under, om hun er træt,
Kun sjældent hun Foden rører.
Men nu har vi ogsaa beseet hver Plet,
Tak være vor gode Fører.

Fredrik

Imorgen Fruen sig hvile maa,
Mens vi Andre paa Jagten drage.

Marie

Men vil De paa Jagt virkelig gaae?

Vilhelm

Er det nu Grund til Klage?
En Mand har en Attraa i sit Bryst
Til tusinde Ting at prøve,
Og Jagten er just en mandig Lyst,
Som det sømmer sig ham at øve.

Fredrik

Saa vil jeg nu hjem iforveien gaae,
Jeg skyder en Gjenvei hernelen;
laften jeg Kugler støbe maa,
Thi jeg brugte den sidste forleden.
Men De maa vandre her ligefrem
Mellem de tvende Høie;
Stien fører til min Moders Hjem.

Marie

O ja! vi kjende den nøie.

Fredrik

Farvel! Vi mødes om en liden Stund. -

Marie

O Vilhelm! nu er vi alene,
Skrækken binder ei meer min Mund.

Vilhelm

Hvad er det? hvad kan du mene?

Marie

O tjen mig deri! gaa ikke paa Jagt!
Lad os reise herfra itide!

Vilhelm

Men siig mig, hvad gjør dig saa forsagt?

Marie

O Gud!.... man kan ikke vide ....
Man hører om uforsigtige Skud,....
Hvor let kan et Uheld sig føie!...
104 Og den unge Mand.... o! han seer ud ....
Saa forvildet er hans Øie!

Vilhelm

Min bedste Marie! jeg troer, du seer
Spøgelser midt om Dagen.

Marie

O Vilhelm! skal jeg bede dig meer?

Vilhelm

Du bliver saa hvid som et Lagen!
Hvad er det! hvad feiler dig? Sæt dig ned,
Her en Træstub Rødderne strækker;
Og siig mig nu i Fortrolighed:
Hvad er der skeet, som dig skrækker?

Marie

O spørg mig ikke! der er Intet skeet,
Du maa ingen Forklaring forlange,
Jeg har Intet hørt, jeg har Intet seet,
Kun en Anelse gjør mig bange.
Den Tordenluft, hvori vi kom,
Er endnu bestandig den samme,
Der drager et Uveir paa Himlen om,
Og jeg frygter, et Lyn vil ramme.
Maaskee det kun er Indbildningens Spil,
Maaskee kun Frygt mig forleder,
Men den første Bøn ei nægte du vil,
Hvorom din Hustru dig beder.

Vilhelm

Min elskte Marie, nei visselig, nei!
Mod dit Ønske jeg ikke strider,
105 Endskjøndt jeg troer -jeg det nægter ei -
At af sygelig Frygt du lider.
Men ligemeget! For at lette dit Sind,
Lad os reise tidligt imorgen.
Nu vender Rødmene tilbage til din Kind;
Ja, min Elskede, glem nu Sorgen.
Saa vil vi til Staden, til vort Hjem
Rundt om Søen drage.
Men de Andre?... Intet vil sige dem,
Naar nu vi vende tilbage.
Der vanker ellers saa mangen Bøn
Om imorgen over at tøve,

Og baade Konen og hendes Søn
Vort Afslag vil bedrøve.
Men tidligt imorgen, naar Veiret er godt
- Og det lover os Aftenrøden -
Saa lade vi Vognen komme blot,
Og Undskyldning er ei fornøden.
Men nu lad os gaae, thi du er varm,
Og Aftenens Taager begynde.
Støt dig paa mig, giv mig din Arm,
Nu vil vi os hjemad skynde.

106

VI. Moder og Søn

Fredrik

For silde jeg seer det, jeg kom tilkort,
Jeg føler, hun mig foragter;
Hun vender med Afsky Hovedet bort,
Hvergang jeg hende betragter.
Alt er stille, det er atter Nat,
I Huset slumre nu Alle,
Jeg vaager atter, eensom, forladt,
Og lader Modet falde.
Dog nei! I Mismods dunkle Sky
Jeg vil mig inat ei svøbe.
Nu brænd, min Lampe! nu smelt, mit Bly!
Kuglerne vil jeg støbe.
Hvor svag seer saadan en Kugle dog ud!
Hvor synes den ussel og ringe!
Og dog, hvor findes Mage til Bud,
Naar det gjælder Budskab at bringe?
Og lige villig og med samme Lyst
Den lader sig lydig sende
Til ham, som hviler ved et deiligt Bryst,
Og til mig, som spottes af hende.
Til mig? ... O ja! det var besørget snart,
Og maaskee det just var paa Tide,
Maaskee der blev for os Alle spart
Megen kommende Qvide.
107 Men tys!.... det pusler jo ved min Dør;
Jeg skimter et Lys, der flammer ....
Min Moder?.... Hvordan? Du sagde jo før
Godnat, og gik til dit Kammer.

Gertrud

Ei kunde jeg sove, jeg var saa beklemt,
Det var som om Luften brændte,
Og jeg følte mig saa ængstelig stemt,
Som om en Ulykke hændte.
Med stærke Skridt jeg hørte dig gaae
Her i Natten, den stille,
Og ei Ro jeg havde, før jeg saae,
Hvad du monne bestille.

Fredrik

Kjær Moder min, vær uden Frygt!
Imorgen skal jeg jage,

Et Par Kugler at støbe har jeg forsøgt,
Da jeg fleer ei havde tilbage.

Gertrud

Lad imorgen fare den vilde Færd,
Den bliver os ei til Baade.
Saa længe de fremmede Folk er her,
Lad mildere Glæder raade.

Fredrik

Men lovet har jeg den fremmede Mand
At jage med ham i Skove.

Gertrud

Saa siig, at uvant med Jagten er han,
Og du tør det ikke vove.

108

Fredrik

Men hvad er det, Moder? hvad er det, du troer?
Troer du, jeg vil ham skyde?

Gertrud

O ti dog! Hvilket afskyligt Ord!
Nei, det vil Gud forbyde.

Fredrik

Nu vel, til hvad Frygt har du da Grund,
Naar for hans Liv jeg vil svare?

Gertrud

O jeg veed ikke selv! men denne Stund
Ligesom truer med Fare.
O Fredrik! lad ei min Bøn være spildt!
Du er saa selsomt forvirret,
Aldrig dit Øie har seet saa vildt,
Aldrig det saa har stirret.

Fredrik

Indbildning, Moder!

Gertrud

Nei, altfor klar
Er Aarsagen til min Smerte:
Et Tidsrum af trende Dage har
Forvandlet dit Sind og dit Hjerte.
Du tier, du fælder Taarer i Løn,
Jeg seer dem paa Kinden trille.
Min stakkels Fredrik, min gode Søn,
Lad kun Graad din Smerte formilde!
Kom, sæt dig hos mig ved dette Bord,
Hvor den natlige Lampe brænder,
109 Lad os tale sammen et fortroligt Ord,
Som gamle, prøvede Venner.
O Gud! jeg trænger jo selv til Trøst,
Og inat er mit Sind ei modigt;
Til mit Øre sig nærmed en rædsom Røst,
Til mit Blik et Syn, som var blodigt.
Saa tidt, naar jeg lægger mit Hoved ned,

Mens de natlige Timer ile,
Forstyrrer den rædsomme Røst min Fred,
Det blodige Syn min Hvile.
Og inat, tiltrods for min Aftenbøn,
Piaged de mit Blik og mit Øre.
Jeg har aldrig fortalt dig det før, min Søn,
Men nu, nu skal du det høre.
Hvo veed? maaskee faaer Hjertet Ro,
Naar til dig om min Skjæbne jeg taler;
Maaskee det lettes, naar vi er To
Om at bære de hemmelige Qvaler.
Den Søn, som mit Ægteskab gav mig, -
O, du veed ei, hvordan han døde!....
Bødlen hugged hans Hoved af,
Paa Skafottet maatte han bløde.
Forskudt af en ung og deilig Mø,
Som var døv for hans Beilen og Tragten,
Lod han en lykkelig Elsker døe
For en Morderkugle paa Jagten.
Den Morgen, da han led sin skrækkelige Dom, -
Endnu var det neppe daget, -
Traadte Slutteren ind, og sagde: »Kom!
»Klokken er nu paa Slaget.«
110 Da sank han for sidste Gang til mit Bryst,
Og udbrød! »Et Ord du mig give,
»Et kraftigt Ord, som kan være min Trøst
»Paa min sidste Gang ilive!«
Og jeg sagde....
Men Fredrik! du skræmmer mig! Siig ....
Du reiser dig.... hvad har du isinde?
Du stirrer paa mig saa bleg som et Lig ....

Fredrik

O Moder! Moder! hold inde!
Du sagde: »Naar du for din Frelser staaer,
»Da siig: Min Gud og min Broder!
»Tilgiv mig for dine Martyrsaar,
»For min Anger og for min Moder!«

Gertrud

Ha! hvoraf veed du det?

Fredrik

Mig det var!
Først nu mig selv jeg fatter:
Det er din virkelige Søn, du har,
Og nu lever han Livet atter.

Gertrud

O Fredrik! har Vanvid grebet dit Sind?

Fredrik

Nei, Moder, vær ikke bange!
Men hidtil gik jeg som en Blind
Igennem Aarene lange.
Min Bevidsthed vaktet i denne Stund,
Nu mig selv jeg gennemskuer,
111 Nu seer jeg mit Liv i dets første Grund,
Og paa eengang haaber og gruer.
Ha! jeg føler igjen min dybe Skræk,
Da mit Hoved paa Blokken jeg lagde,
Men af min Tanke dog ei gik væk

Det Trøstens Ord, du sagde.
Ved Øxens Fald min Bevidsthed forgik,
Men jeg vaagned paa fremmede Steder,
Og paa min Vandring Øie jeg fik
Paa en Mand i hvide Klæder.
Jeg veed ei.... maaskee det min Frelser var,
Men ak! jeg kjendte ham ikke,
Og min Bøn for ham ei frem jeg bar,
Skjøndt Mildhed var i hans Blikke.
Han langsomt mig imøde kom,
Og nu saae jeg hans Haar at skinne;
Han strakte sin Haand, og sagde: »Vend om!
»Din Plads er ikke herinde.
»Paa Jorden Forbryderens Død du led,
»Her ingen Straf er tilbage,
»Saa gak da til Jorden atter ned,
»Lev om igjen dine Dage.«
Da vendte jeg om paa frygtsom Fod,
Da vandrede jeg saa længe;
Min Kraft var måttet, tabt mit Mod,
Til Hvile monne jeg trænge.
Da sov jeg en Søvn saa dyb, saa haard,
Og Intet veed jeg, som hændte,
Men da jeg vaagned i Barndoms Aar,
Jeg som en Anden mig kjendte. -
112 O Moder! skjænk mig et Øiekast!
Din Trøst kan jeg nu behøve;
Ei anden Gang, det lover jeg fast,
Skal din Søn dit Hjerte bedrøve.
Hun svarer mig ei! Hendes Stemme lød
Dog tilforn, for Sønnen at raade ....
Hun drager saa tungt et Suk.... Hun er død!
Nu see Gud til mig i Naade!

113

VII. Morgenen

Fredrik

Undskyld, om jeg Dem vækker for brat,
Om for tidligt min Røst De fornemmer,
Men min gamle Moder er død inat,
Og Fogden skal forsegle hendes Gjemmer.

Vilhelm

Hvad siger De! Død!

Marie

Forbarmende Gud!

Byfogden

Ak ja! det er Verdensløbet.

Fredrik

Hendes Hjerte brast, hendes Lys gik ud

Byfogden

Og her er Fattigdom ovenikjøbet.

Vilhelm

O hvilket Budskab!

Marie

Jeg skjælver af Skræk!

Byfogden

De er Slægtninge, kan jeg formode;
Jeg troer at bemærke Familietræk.

114

Vilhelm

O nei!

Byfogden

Ikke det? Jeg troede.
Men Grunden til Sorg er jo ligesaa god,
Naar man kjendte den Afdøde nøie.

Vilhelm

For fire Dage siden hun stod
Den første Gang for vort Øie.

Byfogden

Men saa skal De ikke tage Dem det nær,
Saa behøves ikke den Jammer.
Undskyld forresten, om jeg gjør Dem Besvær
Med at undersøge Deres Kammer.
Det er ei stort Andet end en Formalitet,
Thi her er kun Lidt at skrive.
Af Testamentet har jeg seet,
At Sønnen skal Arving blive.
Men sin Myndigheds Tid maa han vente dog,
Før han Alt i Besiddelse tager,
Og derfor man forsegle eller fører til Bog
Hvad der findes af rørlige Sager.
Min Dame! min Herre! bryd Dem ikke derom;
Jeg er færdig strax paa Minutet....
I Skabet er kun Lidt, Commoden er tom.
Her er nu Forretningen sluttet.
Skyldige Tjener! Paa Loftet nu jeg gaaer.

115

Marie

Jeg staaer, som af Skrækken knuset!
Husker du, jeg sporede Tordenen igaar?
Nu har Lynet slaet ned her i Huset!

Vilhelm

Ja, dobbelt forfærder et Slag, som saa brat
Kommer, for uventet at dræbe.
Jeg favnede min Hustru i en lykkelig Nat,
Min Læbe søgte hendes Læbe;
Saa lyksalig var mig hos min Hjertenskjær
Natten i den fredelige Hytte;
Men imidlertid kom os Døden saa nær,

Og greb sit uventede Bytte.

Fredrik

Jeg kommer igjen, for et Ord endnu
At sige mine Gjæsteverner:
Ifald til at reise staaer Deres Hu,
Jeg strax Deres Vogn Dem sender.
Men vil De tøve hos mig her
I de første sørgelige Dage,
Da begriber De vel, Deeltagelsen er kjær
For ham, som er ene tilbage.

Vilhelm

Jeg nødtigt forlader en bedrøvet Ven;
Hvad er din Mening, Marie?

Marie

Uden Spørgsmaal derom, vi blive her end,
Og Begravelsen oppebie.
116 Mildt hun qvæged os paa vor Vei,
Den gamle venlige Qvinde;
Saa forlade vi Huset heller ei,
Saalænge hun er herinde.
Før mig til det kolde Leie, hvorpaa
Den Døde nu slumrer rolig;
Hendes venlige Træk, hendes Smiil mig maae
Gjøre med Døden fortrolig.

Fredrik

Ja kom! jeg fører Dem Begge derhen.
Og lover ved min Moders Minde:
At betragte Dem som en broderlig Ven,
Og Dem.... som en søsterlig Veninde.

117

VIII. I Storstuen

Vilhelm

Marie, nu kom! hvad venter du paa?
Alt Uhret Midnat viste.

Marie

Men gjennem Storstuen skal vi gaae,
Og der staaer den sorte Kiste.

Vilhelm

Gjennem Mørket skal jeg lede dit Fjed...
Træd ikke paa Buxbom-Planten...
Nu er vi ved Kisten, lige derved,
Stød dig ikke paa Kanten.
Fat Mod! Her er vor Kammerdør,
Du Lyset derinde kan skue,
Med andre Følelser gik vi før
Dertil gjennem denne Stue.

See, her er vor første, fortrolige Bo,
Vor Omfavnelser hellige Vugge;
Men udenfor har en dybere Ro
Lønnet dybere Sukke.

118

IX. Paa Kirkegaarden

Vilhelm

I denne Kirke din Haand du mig gav,
Vort Baand vi her monne knytte.

Marie

Vi staae her igjen, men en aaben Grav
Gaber efter sit Bytte.

Vilhelm

I Alt, som forkynder vor Sjæletrang,
Til den mægtige Kirke vi træde.
Klokkerne ringe med samme Klang
Til Ligfærd og Bryllupsglæde.

Marie

Som Klokkernes Klang er Blomsternes Pragt,
De smykke Liget som Bruden.
Her lægger jeg Krandsen, min Haand har bragt,
Hos den Døde paa Hovedpuden.

Fredrik

Før Laaget mig røver dit sidste Spor,
Et Kys paa din fromme Pande!

Præsten

Af Jord er du kommen, du bliver til Jord,
Men af Jorden op skal du stande.

Chordrengene

See, Tiden saa meget hastigt gaaer;
Hvo veed, hvor nær er min Ende?
119 At bort herfra jeg at vandre faaer,
Hvor let, hvor snart kan det hænde!

Fredrik

Vort Hverv er endt, nu drage vi hjem,
Og Deres Vogn bestilles.
Et Øieblik jeg da taler med Dem,
Og saa for stedse vi skilles.

120

X. Afreisen

Fredrik

Sadl op min Hest og træk den frem!
Jeg vil ud i Verden ride;
Ei meer jeg bliver i mit Hjem,
For at savne, længes og lide.
Afsted! afsted! Min Hu staaer til
De vilde, fremmede Lande;
Ved høie Bjerge skilles jeg vil
Fra mit Hjem og ved dybe Vande.
Du Stork, som gjennem Luften gaaer,
Laan mig din brede Vinge!
Du Lærke, som under Skyen slaaer,
Lad din Sang i mit Hjerte klinge!
Marie! Vilhelm! Jeg skilles fra Dem,
Nu rider jeg bort, naar De kører;
Øde bliver mit Ungdomshjem,
Og fra mig vist aldrig De hører.
Men naar Jorden er kastet over os tilsidst,
Som idag over min stakkels Moder,
Da skal vi hos Ham mødes forvist,
Som er vor Gud og vor Broder.
Et Haandtryk, Vilhelm! Det er Afskedsbud ....
Marie! Deres Haand De mig række!
Jeg trykker et Kys paa dens Liliehud ....
Lad Kysset Dem ei forskrække!
121 O lad mig holde den en liden Stund!
Tilgiv mig denne Dvælen!
Lad mig fæste den til min brændende Mund!
O kunde jeg udaande Sjælen!
Nu slipper jeg den strax; und mig min Lod;
Betragt mig ikke saa bange!
O var der dog en dræbende Braad
Hos denne skinnende Slange!
Marie! see, jeg giver Dem den
Tilbage, med Taarer vædet! -
Og nu afsted! i det Fjerne hen!
Lad mig flye fra Dem og fra Stedet!
Der kommer Deres Vogn, nu stiger De derop,
Og jeg til Hest for at ride.
Farvel, farvel! - Galop, Galop!
Ud i Verden den vide!

Vilhelm

Beklag, Marie, den unge Mand!
Til dig har han sat sit Hjerte.
Jeg længe mærket har, at han
Led af forelsket Smerte.
Men hidtil har jeg det ikke sagt,
Du skulde det først erfare,
Naar Veien var tilbagelagt,
Naar i vort Hjem vi vare.

Marie

Saa du troer, du lærer mig noget Nyt?
Jeg selv ei skulde det mærke?
Har du glemt forleden vor Dispyt
Og mine Anelser stærke?
122

Vilhelm

Hvordan? du meente?....

Marie

Tal ei derom!
Jeg drømmer endnu, skjøndt vaagen;
Jeg har drømt fra den Stund jeg hertil kom,
Og nu først spreder sig Taagen.

Vilhelm

Drømmen er glemt, Solen herved
Skinner gennem Bøgetoppen.

Marie

End seer jeg Støvet i Rytterens Fjed,
End hører jeg fjernt Galoppen.

Vilhelm

Vær uden Frygt, min unge Viv!
Paa Hjulet din Fod du sætte!
Jeg holder Armen om dit Liv,
Skal op i Vognen dig lette.
Nu sidde vi sammen, vi er ene, vi er frie;
Vil du taale min Haand under Kaaben? -
Kjør, Postillon! blæs din Melodie!
Fremad! Verden er os aaben.

123

Protestantismen i Naturen *En Mysterie*

124

125

I

Det gjælder Kamp paa Liv og Død,
Imod det Ydre ruster sig det Indre,
Thi Hiint os længe Trældom bød,
Men Dette - Tanken - har begyndt at tindre;
Den trodser hvad den forhen lød,
Og har den bragt det første Stød,
Den lader sig ei meer forhindre,
Den vil erobre Verden, ikke Mindre.
Den tegner Banen

Med stærke Træk,
Snart Seiersfanen
Den planter kjæk.

126

O men fornem de sorrigfulde Sukkes
Klagende Strøm!
See, hvor de skønne Phantasier vugges
Bort, lig en Drøm!
Solen er opstaaet, Maanen ikke skinner,
Sandsernes Verdens gyldne Trylleri
Flygter og forsvinder;
Alt er forbi!
Troen ei meer til Syn af Gud sig hæver,
Tillidsfuld, stærk;
Kun som en Tanke han usynlig svæver
Bag ved sit Værk.
Ak! og Naturen ikke længer smiler
Huldt som den Dragt, hvori hans Væsen kom;
Skilt fra Gud den hviler
Aandløs og tom.
Frelseren vil sit Billed ei besjæle,
Tegnet er dødt;
Fromhed ei længer for ham selv tør knæle,
Sværmende sødt.
Markernes Krands til Korset ei man bringer,
Helgenens Alter kun forladt man seer,
Ei til Messe ringer
Skovklokken meer.
Verden af tusind glade Phantasier!
Ak, du forgaaer!
Luften forstummer, Kildevældet tier,
Eensom jeg staaer.
127 Hvor skal jeg høre Svaret paa min Længsel?
Hvor skal jeg henflye til en savnet Røst?
Hvor i dette Fængsel
Toner min Trøst?

128

Vend mod dit Indre dit Blik!
Hvad i din Verden forgik,
Vil i din Tanke du finde,
Alt det Forsvundne derinde
Liv og Tilværelse fik.

129

IV

Den Gud, du søger, er din egen Gud;
Hvad vil du mere?
Han træder ikke som en Gjenstand ud
Blandt andre, flere.
Du føler ham, hvergang dit Hjerte banker
Af hellig Lyst;
Du hører ham i dine bedste Tanker
Som evig Røst.
Idet du søger, du ham alt har fundet,
Idet du spørger, er alt Svaret vundet
Naturen, smykket i sin hele Pragt,
Er altfor ringe
Til ved sin stille Flid en værdig Dragt
For ham at bringe.
Men tom og aandløs er den derfor ikke,
Og ei forladt:
Den skuer mod hans Sol med tusind Blikke
Fra Støvets Nat,
Med tusind Tunger tolker den sin Stræben,
Hans Ord den klinger ubevidst paa Læben.

130

V

Aandens Lys i Sjælens Kammer
Glimter med stærke Lyn,
Den skuer Gud og sig selv ved de samme Flammer,
I det samme Syn.
Og ved Lyset, der, lig en Stjerne,
Opgik i Menneskets Bryst,
Skal Naturen til det yderste Fjerne
Vorde klar og løfte sin Røst,
Og skal Mennesket besvare,
Som forgjæves spurgte den nys,
Og sit Liv aabenbare
Som en Stræben mod Frihedens Lys.

131

Tillæg Cantate ved Universitetets Fest i Anledning af Reformationens Indførelse samt Rectorskiftet Teksten af J. L. Heiberg

Musikken af C.E.F. Weyse [Satsernes nummer og besætning er tilføjet her.]

I (Kor)

Vær hilset, Lys fra Sandheds Væld
Som har i trende Secler funklet,
Som aldrig vorde skal fordunklet,
Men sprede Klarhed, Liv og Held!
Du strømmet ind i Verdens Øie,
Og Tanken for sig selv blev klar,
Og Gud for Tanken aabenbar;
De monne sig til Eenhed føie,
Lig Bækken med sit Udsprings Elv,
Thi Tanken opsteg til det Høie,
Dengang den nedsteg i sig selv.

II (Tenor solo)

Stjernen stod paa Nattens Himmel,
Og fordunkled alle dem,
Som til Krands om Bethlehem
Slynged sig i talløs Vrimmel.
Vise Mænd ved Stjernens Magt
Droges hen ad fjerne Veie,
Knælte ved det ringe Leie,
Hvorpaa Frelseren var lagt.
132 Stjernen svandt; paanye den glimter
Efter femten hundred Aar;
Dog paa Himlen ei den staaer,
Mennesket i sig den skimter;
Og den leder vise Mænd
Did, hvor over alle Throner
End den himmelske Forsoner
Sees i Lysningen af den.

III (Kor)

Men hiin hellige Stjerne,
Som nu flammer i Menneskets Bryst,
Skal den ei i det Ydre, det Fjerne
Lyse til Menneskets Trøst?

Jo! det Lys, der flammer i det Indre,
Skal med ydre, stærke Straaler tindre.
See, det blusser, tændt af Luthers Hænder!
Lyset har forvandlet sig til Ild;
Baalet flammer, Pavens Bulle brænder,
Røgen slaaer mod Himlen vred og vild.
Det er Tegnet, som til Kamp er givet,
Tegn til Kamp for Troen og for Livet
Ras kun, Flamme! Graadig du dig slynge
Om det Aag, som tør paa Kirken tynges!
Vredens Element, som ei betænker,
Hvad du griber med dit røde Blus,
Viis, du kan fortære Troens Lænker,
Du, som har fortæret Johan Huss!
See! din Straale slynges af en Svane;
Romas Ørn dig tabte paa sin Bane.

IV (Tenor solo)

Det Helliges Forkynder skal ej længer
Sig sondre fra den Verden, Gud har kjær;
133 Man Klosters Døre sprænger,
Og Munk med Nonne sig til Altret trænger,
At knytte Pagten, som for Gud har Værd.
Som første Par, der Troskabseden bringer,
Gaar Martin selv ved Catharinas Haand,
Og Kirkeklokken ringer,
Og Præsten vier dem, og Sangen klinger,
Og Pagten signet er af Herrens Aand.
Og Stat og Kirke sig forente finde
Ved Kjærlighedens elskelige Bud.
Det Baand, som Hjerter binde,
Den frie Pagt imellem Mand og Kvinde,
Familien er helliget for Gud.

V (Kor)

Men hiin hellige Stjerne,
Som nu flammer i Menneskets Bryst,
Skal den ei til det Ydre, det Fjerne
Tale med flammende Røst?
Jo, Lyset vorde skal til Ord,
Som Ordet forhen Lys er blevet;
Man læse skal paa viden Jord,
Hvad Aanden har med Flammer skrevet.
Og lyste Stjernen fordum hen
Til Evangeliet i Vugge,
Saa skal den lyse nu igjen
For Dem, som efter Ordet sukke.

VI (Bas solo)

I Saxernes Land en mægtig,
Skovgroet Klippe staaer,
Derpaa en fordum prægtig,
Stor og fyrstelig Gaard.
134 Som ringe Fuglerede
Den hænger i Klippens Favn;
Wartburg monne den hedde
Wartburg er Slottets Navn.
Fra liden Celle derinde,
Vendt mod en Afgrund brat,
Saae man et Lys at skinne
Gjennem den mørke Nat.
Der sad den Troens Opliver,
Med Lampen paa sit Bord,
Og tolked med hellig Iver
Herrens hellige Ord.
Saa vidt i Dalene trænger
Lyset fra Vinduets Baal,
Men Ordet flyver dog længer,
Baaret af Folkets Maal.
Det lyder for hvert et Øre,
Det toner i hvert et Bryst,
Det lader sin Fylde høre
Med fyldig, levende Røst.
For Evangeliets Fugle,
Wartburg, en Rede du var,
Hvori du mod Ravn og Ugle
De Fjerløse vogtet har.
Da voxte den spæde Vinge,
Den folded sig ud paa Stand,
Da monne sig Fuglene svinge
Over det ganske Land.

VII (Tenor solo)

Ha! men Kampens Torden ruller,
Vaabenbulder
Ryster Kirkens faste Grund.
Ikke nok, at Pen og Mund
135 Vundne Frihed vil forsvare;
Friheds Fare
Samier Verdens Folk i blodig Stund.

VIII (Tenor, baryton, bas, koromkvæd)

Hil Dem, som kæmped, som med Ord og Vaaben
lilte til Strid!
Freden er vunden, Himlen er nu aaben,

Luften er blid.
Stjernen paanye i stille, klare Nætter
Kaster paa Kirken uformørket Glands,
Menigheden fletter
Frihedens Krands.
Fædreland, hil dig! Stjernen dine Strande
Hilste med Lyst,
Speilte sit Billed i de sølvblaae Vande
Trindt om din Kyst.
Sletternes Kirke Spiret mod den vendte,
Snart som en Sol den funkled over Strand;
Sandhed du erkjendte,
Fædreland!
Lyset i Sjælen voved ud at stræbe,
Skranken blev sprængt,
Ordet nu toned paa den danske Læbe,
Længe fortrængt.
Tanken med egen Frihed sig forkyndte,
Mægtig den voxer paa den danske Vang.
Morgenen begyndte,
Dagen er lang.

IX (Kor)

Vær hilset, Lys fra Sandheds Væld,
Som har i trende Secler funklet,
Som aldrig vorde skal fordunklet,
136 Men sprede Klarhed, Liv og Held!
Din stærke Straale gjennembryder
Hver skal om Livets Lyst og Sorg,
Og i din rige Glands det lyder:
»Vor Gud han er saa fast en Borg.«

**Alt ovenstående er i originaltrykket betegnet som I.
Med romertal II og III betegnes de to til rektorskifte-festen
skrevne
korsatser:**

Videnskabens Tempel! I din Hal
Takkesangen høit sig hæve skal,
Mindet dvæle ved den gode Stund,
Da Friheds ædle Ceder
Blev plantet dybt i Kirkens Grund,
Hvori den voxte til en Lund,
Som nu om Skolen freder.
Hæv dit ranke Spiir mod høien Sky,
Lad dit indre Liv sig frit fornye
Fra den Slægt som gik, til den som kom,
Og ført paa Troens Vinge,
Din Viden vorde dyb og from,
At Tanken fra din Helligdom
Sig kan mod Himlen svinge.

Hellige Flamme,
Styrk i din Glands
Alle, som kæmpe for Musernes Krands!
Kundskab, din Stamme
Blomstrende staae,
Evig, mens Tiderne vaxlende gaae!

137

Efterskrift og noter

138

139

Efterskrift

Baggrunden

Kammerjunker og gadedreng

Da digteren, naturforskeren og alvorsmanden Carsten Hauch i 1821-22 besøgte Paris, traf han blandt andre sin ét år yngre landsmand, Johan Ludvig Heiberg, som, siden maj 1819 havde opholdt sig hos sin landsforviste far P.A. Heiberg for at lære ham og den store verden at kende. I et brev til Adam Oehlenschläger fra den 15. marts 1822 gav Hauch »den unge Heiberg« dette skudsmål: »han har Talent og Phantasie, men han bliver aldrig andet end en ziirlig Selskabsdukke, for mig yderst uelskværdig, eftersom han ikke et Øieblik kan kraftig og ærlig nærme sig nogen. Han er stedse høflig, aldrig varm dvs. at sige i Livet, en Blanding af en Kammerjunker og en poetisk Gadedreng«. (Morten Borup: J.L. *Heiberg*, 1947, I s. 223 f.).

Den 3. juni rundede Hauch generøst portrættet af: »Heiberg maa nu være kommen til Kiøbenhavn. Man siger han skal ansættes i Kiel, det glæder mig for ham, men man skulde tillige sørge for en Formynder for ham, thi det mildeste man kan sige om ham, det er at han med alle sine Talenter er et Barn, der aldeles mangler Kraft til at styre sig selv trods sine 30 Aar« (smst. s. 224).

Ikke desto mindre blev denne tilsyneladende evige yngling i løbet af ganske få år en litterær stormagt i datidens København. Til at begynde med var der nu ikke meget, der pegede i den retning, for Hauchs ikke helt venlige, men i alt væsentligt korrekte signalement blev bekræftet af Heibergs karriere som dansk lektor i Kiel fra 1822-25. Han passede ikke jobbet og jobbet passede ikke ham. Alligevel blev det den ydre anledning til det afgørende omslag i hans tilværelse. For i sommeren 1824 stiftede han bekendtskab med både den tyske filosof Friedrich Hegel (1770-1831) og hans filosofi i forbindelse med et ophold i Berlin. I sine *Autobiographiske Fragmenter* fra 1839 skildrer Heiberg selv følgevirkningerne, som først meldte sig på hjemrejsen:

»Da jeg nu paa Hjemreisen slog mig til Ro i Hamborg, hvor jeg 140 forblev sex Uger, inden jeg vendte tilbage til Kiel, og i denne Tid bestandig grublede over det, som endnu var mig dunkelt, traf det sig en Dag, at jeg, siddende paa mit Værelse i »König von England«, med Hegel paa mit Bord og Hegel i mine Tanker, og paa samme Tid lyttende til de skønne Psalmer, som næsten uophørlig lyde fra Petri Kirkes Sangværk,

pludselig, paa en Maade, som jeg aldrig før eller siden har oplevet, blev greben af et momentant indre Syn, ligesom et Lynglimt, der med Eet oplyste den hele Region for mig, og vakte i mig den mig hidtil skjulte Central-Tanke«.*

Selv om denne omvendeshistorie unægteligt har sine historiske forbilleder hos blandt andet en Paulus og en Augustin, så er der dog det sande ved den storslåede selvscenesættelse, at Hegel og hans superintellektuelle tanke-system faktisk blev det jernkorset, som den højtbegavede, men flyvske Heiberg behøvede for at få hold på sig selv og lægge en retning ind i sin karriere.

Allerede i december 1824 forsøgte han at markere sig selv og sin nyfundne hegelianisme offentligt ved at blande sig i den såkaldte Howitz-fejde om viljens frihed, som netop da optog sindene i København. Men hans skrift *Om den menneskelige Frihed* fik ikke nævneværdig betydning for debatten mellem på den ene side lægen F.G. Howitz og på den anden side filosofen F.C. Sibbern, juristen A.S. Ørsted, teologen J.P. Mynster og kritikeren P. Hjort. Skriftets slet skjulte pointe var den, at Heiberg, som den der suverænt kunne påvise, hvor og hvorfor debattørerne talte forbi hinanden, selv befandt sig et trin højere oppe. I den forstand var den umiddelbare følge af mødet med Hegel ikke så meget filosofisk som mentalhygiejnisk. Heiberg fik tillid til sig selv og sine evner. I den nyomvendtes begejstring for Hegels på en gang logisk faste og dog dynamiske tanke-system kunne de hidtil adskilte sider af hans væsen finde sammen i en slags samarbejde: den aristokratisk-intellektuelle kammerjunker og den holdningsløse og spottelystne gadedreng. Og skønt det barnlige overlevede i Heibergs grænseløse tillid til den logisk-abstrakte tænknings muligheder, så var det dog blevet sat ganske effektivt under administration.

* - 141

Taktikeren

Da Heiberg i sommeren 1825 tilbragte ferien i København, var han fast besluttet på ikke at vende tilbage til åndsfortærelsen i Kiel, selv om han derved sveg alle sine embedsforpligtelser og risikerede at falde i unåde. I stedet satte han sig til at skrive en vaudeville til Det kongelige Theater.

Det kunne ligne den rene virkelighedsflugt Men skriveriet var faktisk udtryk for en velovervejede satsning i en uholdbar og presset situation. Heiberg gik ud fra den ubestridelige kendsgerning, at Det kongelige Theater var tidens største og mest magtfulde kulturinstitution. Kunne man gøre sig gældende her, var man godt hjulpen. Heiberg havde da også allerede før Paris-opholdet forsøgt sig som dramatiker uden det store held, sidst med *Julespøg og Nytaarsløjer* i 1817. Men da han i maj 1825 erfarede, hvor stor lykke den tyske sangerinde Emilie Pohlmann gjorde hos københavnerne med syngespillet *Die Wiener in Berlin*, besluttede han sig til at udnytte sit intime kendskab til det lette parisiske syngespil og skabe et dansk modstykke, tilpasset det hjemlige publikums smag.

Heibergs satsning lykkedes over al forventning. Da vaudevillen *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* i 1825 gik over scenen, blev det en overvældende publikumssucces, som Heiberg skyndsomst fulgte op med *Den 28. Januar, Aprilsnarrene og Recensenten og Dyret* i henholdsvis februar, april og oktober 1826. Men så havde han tilsyneladende også tømte åren for guld Fra første færd havde der rejst sig kritiske røster mod det nye heibergske lystspil - den gamle digter og kritiker, professor Rahbek, havde ligefrem kaldt det »Fjællebodsløjer« - og nu faldt også publikum fra. Imidlertid viste Heiberg sig endnu en gang som en formidabel taktiker. Omgående trak han sine vaudeviller tilbage fra scenen og satte sig til at udarbejde et forsvarsskrift: *Om Vaudevillen som dramatisk Kunst, og om dens Betydning paa den danske Skueplads*, der blev udsendt i december samme år.

Dette dygtige defensorat er bygget op omkring den påstand, at der ikke findes nogen genre, der i sig selv er smagsfordærvende, umoralsk, plat, som nogle af anklagerne mod vaudevillen lød. »Ethvert Arbejde, som svarer til Fordringerne af den Digtart, hvorunder det henhører, er godt« (VI s. 58). Et givet kunstværks kvalitet kan alene bestemmes ud fra dets overensstemmelse med genrens krav. I disse 142 genreovervejelser slår inspirationen fra Hegel for første gang frugtbart igennem hos Heiberg. Med en blanding af ubønhørlig logik og ætsende vid gendriver han anklagerne mod vaudevillen og påviser, at den imødekommer behovet for at føre den misrøgtede holbergske tradition videre. Vaudevillen er ikke et tilfældigt påhit, men et seriøst bud på et nyt nationalt lystspil i det »nuværende barbariske Chaos«, hvor både teaterdigtere og kritikere på dilettantisk vis sammenblander genrene (VI s. 67). Med ét slag indsatte Heiberg således sig selv, ikke bare som en ny tids professionelle teaterdigter, men også som dens smagsdommer.

Smagsdommeren

Heibergs modtræk satte modstanderne mat Fra den 14. januar 1827 stod vaudevillerne atter på teatrets program, og flere kom til. På den kritiske front fulgte Heiberg kravet om en professionel æstetisk kritik op. På to leder. For det første ved fra den 1. januar 1827 at udgive *Kjøbenhavns flyvende Post* med to ugentlige numre og således ikke blot supplere sine indtægter, men også befæste og udbygge den magtposition, han var ved at få. For det andet ved at bruge sin nye platform til i december 1827 at gå til angreb på selvste nationalskjalden Oehlenschlägers seneste teaterstykke, tragedien *Væringerne i Miklagaard*.

Med sine formelle kritiske principper fra vaudevilleopsatsen demonstrerede Heiberg, at Oehlenschläger af naturen er langt mere lyrisk end dramatisk digter; og da Oehlenschläger var så uforsigtig at tage til genmæle, greb Heiberg omgående anledningen og fremlagde i et svar, der fyldte hele ni numre af *Flyveposten* (fra den 25. januar til den 25. februar 1828), et æstetisk og kritisk programskrift, som viderefører og udbygger synspunkterne fra vaudevilleopsatsen.

Dets kernepunkt er kravet om professionalisme i den litterære kritik, som efter Heibergs opfattelse kun kan indfries, hvis det tekniske - det enkelte værks plan og udførelse - gøres til genstand for vurdering. Men for at kunne det »maa Kritiken først være paa det Rene med de forskjellige Digarters Begreb, som den ikke maa have bestemt efter Conveniens og Fordom, men have udviklet af Poesiens egen Idee, og derpaa maa den undersøge, hvorvidt det afhandlede Digterværk svarer til den bestemte Digters Begreb. Kun dette kan 143 kaldes Kritik; alt andet er kun en løs og vilkaarlig Raisonneren« (III s. 202).

Dermed er Heiberg fremme ved hovedsagen: fremlæggelsen af grundlaget for en egentlig litterær kritik. Hans vigtigste værktøj er den særlige hegelske dialektiske logik. For Heiberg er den enkelte genre både en afsluttet helhed og et led i en mere omfattende dialektisk proces, som fører mod stadig højere former fra udgangspunktet i »det Umiddelbare« til dets negation i »det Reflekterede«, som så igen afføder »Eenheden af begge (eller det Speculative)«. Men hermed er processen ikke afsluttet, Hegels dialektik er dynamisk, for »ethvert Led i Treheden lader sig udvikle til en ny Trehed (...) og saaledes i det Uendelige« (III s. 227 og s. 280).

Overført på de tre hovedgenrer er det lyriske da poesiens umiddelbare fremtrædelsesform, det episke den middelbare og det dramatiske endelig enheden og forvandlingen af de to foregående. Af denne grundlæggende genretriade afleder Heiberg nu sit genresystem, hvis yderste og mest udviklede forgreninger udgøres af den universelle komedies tre former: den umiddelbare lyriske komedie, den middelbare episke (musikalske) komedie - som igen deler sig i tre, hvis højeste form er syngespillet, operetten og vaudevillen - og endelig enheden: det lyriske drama, sådan som det findes i spanieren Galderóns skuespil (som Heiberg for øvrigt selv havde skrevet disputats om helt tilbage i 1817). Der var - næsten - ingen grænser for hvad Hegel kunne bringe på plads og i orden.

Kulturpolitikeren

Heibergs suveræne sejr i polemikken med Oehlenschläger var et stykke gedigent akademisk håndværk, men også et nyt bevis på hans tæft, hans praktiske forståelse for teatrets og publikums behov. Og da han så i 1828 fik succes med det royale bestillingsarbejde, festsillet *Elverhøj*, var banen klar. I december 1828 fik han fast ansættelse som teaterdigter og oversætter og kunne året efter føje professortitlen til sit kendte og efterhånden også frygtede navn.

Op gennem 1830'erne udfoldede Heiberg en omfattende virksomhed som dramatiker og oversætter på Det kongelige Theater og fik på den måde afgørende indflydelse på teatrets repertoirepolitik. 144 Dertil kom så rollen som kritiker og redaktør af *Flyveposten*, som han med store afbrydelser udgav helt frem til 1837, hvor den blev afløst af det kortlivede *Perseus*, 1837-38. Men derudover udøvede Heiberg også det filosofiske håndværk i den række af skrifter, han udsendte i forbindelse med sin stilling som docent ved den militære højskole fra 1830.

Alle disse forehavender var nok dikteret af økonomiske og karrieremæssige hensyn, men Heiberg havde også mere idealistiske motiver, som man med et moderne udtryk kunne kalde kulturpolitiske. Fundamentet for den heibergske kulturpolitik var filosofisk - inspirationen fra Hegel.

Sådan ser det ikke umiddelbart ud. Ganske vist hævder Heiberg i vaudevilleopsatsen, at digteren skal »undervise sine Tilhørere, berigtige deres Smag«, men han forestiller sig ikke, at dannelsen primært skal erhverves ad intellektuel vej. I sin artikel *Om vore nationale Forlystelser fra Flyveposten* Nr. 84-86, 1830 skriver Heiberg: »Man indbilder sig, at Smagen især skal uddannes ved æstetisk Læsning og Kunstnydelse; men der gives et langt simplere Middel dertil i hele Indretningen af det huuslige Liv« (VIII s. 480). Og så remser Heiberg eksempler op, som dækker alt fra møblering til ægteskabeligt samliv og børneopdragelse, kort sagt alt det elementære, som opfylder størstedelen af et menneskes liv. Hans pointe er den, at hvis hverdagslivet ikke gennemtrænges af den gode smag, og det vil i praksis sige: bevidst formning, så bliver vanerne, behovene, tingene et mål i sig selv, sådan at mennesket bliver stikkende i det rent materielle. Dermed er vejen for al højere åndelig virksomhed og udvikling blokeret. Litterær dannelse forudsætter - dannelse. For »det er det samme Skjønne, der gaaer igjennem Alt, men har man ikke opfattet det i det daglige Liv, saa vil man endnu mindre forstaae det i den æstetiske Idee-Verden« (VIII s. 480-481).

Dannelse er altså et spørgsmål om udvikling væk fra det uarticulerede, blot vanemæssige forhold til den elementære behovsverden frem mod stadigt dybere indsigt i den egentlige virkelighed bag ved den materielle. Og så er vi tilbage ved Hegel. Heiberg bestemmer filosofiens opgave som erkendelsen af den evige eller spekulative idé. Virkeligheden er ikke den konkrete foranderlige og forgængelige materielle verden, for »alt Endeligt ophæver sig selv (...) al Realitet er mere end Realitet« (X s. 198-199).

145

Johan Ludvig Hegel

Det kunne lyde som om tilværelsen er delt i to dele, men sådan forholder det sig ikke - ifølge Heiberg. For der findes en tredje dimension, hvor det adskilte føjes sammen, tankens verden - »den fælleds Basis baade for Naturens og Aandens forskellige Skikkelse« (I s. 118). Denne tanke er ikke det tænkende menneskes tanke, men Guds: »Verden er Guds Aabenbaring i det Endelige« (I s. 500). »Virkeligheden er ikke Andet end Tankens egne Bestemmelser, der ere blevne aabenbare i det Udvortes« (I s. 501).

Når mennesket tænker, er det altså Guds tanke, der tænker sig selv, bliver sig selv bevidst - ikke mennesket, der med sin tankes kraft underlægger sig virkeligheden. Tanken er til *forud* for den, der tænker. Det, som mennesket erkender eller skaber, er derfor ikke nyt og originalt, men noget som allerede er til. »Kunst, Poesie, Religion, Philosophie, disse Former for Menneskehedens høieste Tanke, kunne ikke skjænke os noget egenlig Nyt (...), hvad de skjænke os, er vort Eget og Allerældste; de forøge ikke vor Eiendom, men de aabne vore Øine for Det, som vi allerede besidde« (I s. 391).

Det er det, der for eksempel kommer til udtryk i Heibergs påstand om, at genren er en objektiv størrelse. I den får Guds tanke, fornuften eller idéen konkret skikkelse. Er den enkelte genre således en bevidsthedsform, så er genresystemet udtryk for forskellige bevidsthedsformer og deres indbyrdes rangorden og på den måde en afspejling af den menneskelige ånds historiske udvikling. Den autoritet, Heiberg taler med som kritiker og digter, er derfor på én og samme tid kolossal og uendeligt ydmyg. Han har jo nok fundet genresystemet, men han har ikke fundet på det.

Som vi har set, så forløber menneskeåndens udvikling ifølge Hegel og Heiberg i triader, der føder stadigt nye triader. Udviklingen tegner sig altså ikke som en ret linje, men som en slags spiral. Guds tanke vender tilbage til sig selv på stadigt højere niveauer. I lyset af denne store, overindividuelle bevægelse skal det enkelte menneskes stræben og skaben ses. Det, som giver sig til kende i al menneskelig virksomhed, er en universel logik eller lovbestemthed, som hersker overalt i naturens og åndens verden - og som er til forud for alt andet. Den er »Evhed, Uforgængelighed, Fornuft og Sandhed, og kun i den bestaar alt virkeligt Liv« (I s. 350). Følgen er, at al udvikling er 146 en virkeliggørelse af det, som allerede er: Guds tanke, idéen. Idéen er altså ikke en tilstand eller genstand, man kan nærme sig til udefra: »al Udvikling (...) bestaaer i *at gjøre sig til Det, som man er*, eller bringe den Idee, som man oprindeligt bærer i sig, til Existens« (I s. 449). Og eksistens vil her sige: bevidsthed.

Dualismen mellem det endelige og det uendelige er derfor kun tilsyneladende. I virkeligheden beror den på manglende indsigt i tilværelsens ubrydelige enhed Og det er netop dette fravær af bevidsthed, som er Heibergs egentlige anliggende i alt hvad han skriver og tænker.

Formålet med hans kulturpolitik: opnåelsen og udbredelsen af dannelse, var at øge bevidstheden om den sande virkelighed Når samfundet og åndslivet efter Heibergs mening befandt sig i en dyb krise, forklarede han det derfor med, hvad han kaldte »Overbefolkningen i Ideernes Verden« (I s. 384). Hermed

sigter han til, at den menneskelige erkendelse har udviklet sig så langt, at de gamle, men stadigvæk herskende former ikke kan rumme idéerne.

Dette bevidsthedens efterslæb ytrer sig ved, at religionen ikke længere magter at tilfredsstille menneskets behov for at træde i forhold til det uendelige. Religionen er for det meste kun de udannedes sag. Men heller ikke billedkunst og poesi - for slet ikke at tale om politisk virksomhed - slår til. Ligesom poesien har afløst kunsten, må poesien nu vige for filosofien, som er »den immanente Kraft« i religion og poesi (I s. 409). Tiden er inde til, at filosofien træder frem i eget navn.

Heiberg følte således, at den menneskelige ånd stod overfor et afgørende gennembrud i sin udvikling. Hvad det drejede sig om var at befri sig for de forældede former, de tomme konventioner, vanens magt. Som han sukker i et filosofisk skrift fra 1835: »engang maa dog Menneskeheden komme saavidt, at de ikke blot besidder det Forbigangne, men ogsaa det Nærværende« (I s. 506).

Lever det forbigangne i bedste velgående i kraft af den manglende dannelse, så er det til gengæld de få udvalgte bestemmelser »at ile forud for Mængden« (smst). Det kendetegner da også hans forfatterskab i 30'erne, at filosofien får stadig større vægt både udadtil og indadtil. Man kan ligefrem læse holdningsændringen ud af kontrasten mellem navnene på Heibergs to første tidsskrifter, den gamle, udadvendte *Kjøbenhavns flyvende Post* og den nye *Perseus* med den eksklusive undertitel *Journal for den speculative Idee*.

147

Den filosofiske poesi

I sin yderste konsekvens måtte indadvendingen føre til en opgivelse af poesien, og sådan endte det faktisk også, da Heiberg på sine ældre dage helligede sig ensomme studier af stjernehimlen og fysikkens køligt smukke love. Men så langt var han ikke parat til at gå i 30'erne. I stedet så han det som sin opgave at finde frem til en formel, der gav filosofien, hvad den havde krav på, men uden at slippe poesien.

Allerede i afhandlingen *Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid*, 1833, pegede Heiberg på løsningen: i en Tidsalder som ikke er poetisk, beholder poesien »den Udvei at blive til Philosophie« (I s. 420). Poesien når sin højeste udvikling i læredigtet, som vel at mærke ikke er et læredigt i gængs forstand, men værker som Dantes *Divina Commedia* og Goethes *Faust*. Læredigtet er det digt, »som har Erkjendelsen af det Uendelige, den Philosophiske Erkjendelse til sin Gjenstand«, men som fastholder det konkrete menneskeliv, »alle vore endelige Bestemmelser og Forhold« (smst). Hermed havde Heiberg givet sit bud på en form, der forenede poesi og filosofi og således manifesterede et nyt trin i menneskeåndens udvikling.

Heiberg lod det imidlertid ikke blive ved de teoretiske overvejelser, men forsøgte at omsætte dem i digterisk praksis med de romantisk-filosofiske komedier *Alferne*, 1835, *Fata Morgana*, 1838, og *Syvsoverdag*, 1839, som alle handler om erkendelsen af den virkelighed, der skjuler sig bag den foreliggende. Som heltinden i *Syvsoverdag* betror sin digterelskede:

O, Hverdagslivet ligner selv en Drøm,
hvor Misforstaaelser forbitre Sindet!
Men her hos dig er denne Drøm forbi,
Hos dig jeg staaer i Digtekunstens Rige, Her svinder Dunkelheden
(J.L. Heiberg: *Poetiske Skrifter* II, 1862, s. 305).

Denne bevægelse fra dunkelhed til klarhed, fra mørke eller tåge til sollys er grundmønstret for den spekulative poesi. I løbet af stykket eller digtet foregår der en opvågning fra én ubetvivlet virkelighed til en anden, der hidtil har været forkastet som fantasi og drøm. Rollerne byttes om - virkeligheden er drøm, drømmen virkelighed, og i 148 denne rokade toner en lovmæssighed frem, som vedrører den menneskelige bevidstheds udvikling både individuelt og historisk.

Heiberg sammenligner processen med det spæde barns udvikling fra den oprindeligt ureflekterede, vegeerende tilstand »Hvad der gjælder om det spæde Barns første intellectuelle Opvaagnen af Naturlivets Drøm, gjælder siden ligesafuldt om vor egen og vor hele Slægts videnskabelige Erkjendelse: den fører vor Tanke fra det Udvortes til det Indvortes, fra Gjenstandene til sig selv« (I s. 273).

Her er den hegelske logik anskuet, som det den inderst inde er - formelen for den ubrudte, trinvis,

kvalitative vækst. Første led udgøres af den umiddelbare naturtilstand, hvor barnet endnu ikke er blevet et subjekt, men blot er en del af det værende. Andet led fremkommer ved opvågningen, hvor subjektet bliver til, idet barnet bliver bevidst om sig selv som et jeg og derved skiller sig iagttagende både fra sig selv og fra alt det, der er ikke-jeg, omverden. Subjekt stilles over for objekt. Det tredje og sidste led består derfor i overvindelsen af den opståede afstand mellem subjekt og objekt ved at tanken (der tænkes af subjektet) bevæger sig tilbage fra genstanden til sig selv. Dette er det spekulative: »Selvbevidstheden, hvori Objektet er Subjektet selv« (I s. 451).

Når Heiberg bestandig vender tilbage til denne forsoning i sine skrifter, så beror det på, at det tredje led ikke uden videre indfinder sig. Overgangen fra spaltningen til helheden er mest af alt et utopisk mål, et udtryk for det latente, mulige, men endnu ikke virkeliggjorte. Man skal nemlig ikke glemme, at Heiberg selv definerer ideen som det ikke-værende, der kunne og burde være. Det er nøjagtig dette forhold, som får Heiberg til at mene, at tiden stander i våde. Idéerne hober sig op, for der er ingen som virkeliggør dem. Mennesket er nemlig nok vågnet op af naturtilstandens vegetative drømme, men tanken er blevet stående ved det udvortes og derfor stivnet i den golde og falske dualisme mellem subjekt og objekt, indre og ydre, idealitet og realitet.

Nye Digte, 1841

Det var dette altoverskyggende problem, Heiberg forsøgte at løse i 30'ernes sidste halvdel ved at skabe en filosofisk poesi - og hans 149 bestræbelser kulminerede med *Nye Digte*, som udkom den 21. december 1840 i anledning af hans 50-årsdag. Bag den konventionelle titel gemte der sig en ambition om, at indholdet i dybere forstand var nyt: en universel poesi, hvor dualismen blev ophævet og hvor den menneskelige ånd således omsider fandt en form, som svarede til dens udviklingstrin.

Nye Digte består af fire dele, som tilsammen spænder over de tre hovedgenrer. Værket indledes og afsluttes med et tankedigt, henholdsvis *Gudstjeneste*, *En Foraars-Phantasie* og *Protestantismen i Naturen*. *En Myserie*. Inden for denne lyriske ramme finder man først et drama, *En Sjæl efter Døden*. *En apokalyptisk Comedie* og dernæst et stykke epik, *De Nygifte*. *En Romance-Cyklus*. Det universelle og spekulative sigte ligger imidlertid ikke kun i genreblandingen, men også og væsentligst i værkets komposition. For *Nye Digte* er anlagt som ét stort læredigt, hvis fire dele indgår som trin i en proces, der munder ud i en - forestillet - forsoning mellem subjekt og objekt. Og som vi senere skal se, forløber processen over de velkendte hegelske trin.

Gudstjeneste

Digtets dialog er bygget op omkring en digter, der pinsemorgen begiver sig væk fra byens civiliserede verden ud i skoven, for dér at opsøge den enhed, som han ikke kan finde i den institutionelle kristendom med dens tomme ritualer og vanepræg. Og i naturens helligdom indtræffer pinsemiraklet, men ikke som i evangeliet. For det er Pan, naturens guddom, som taler til den længselsfulde og belærer ham om, at kun i ophøjet ensomhed kan den enkelte møde ham.

Da lyder en anden røst, englens, evangeliets, som forkynder digteren, at Gud er i menigheden, broderkærligheden - ikke i naturen. Men englens ord skærper blot digterens konflikt. For han har jo netop forladt fællesskabet, fordi det var en forhindring for opfyldelsen af hans enhedslængsel. Kun i det, der ligger uden for samfundet: naturen, føler han det guddommeliges nærvær. I sin religiøse søgen er han altså fanget mellem det foreskrevne: at søge Gud uden for naturen og så panteismens besnærende faldgrube, og det er et årtusindgammelt dilemma. Hver gang mennesket i historien har skilt Gud ud af naturen - i den græske filosofi, den jødiske tro og den lutherske 150 reformation - så er Pan nemlig dukket op i det tomrum Gud har efterladt sig i sanseverdenen. I sin rådløshed ender digteren da i en slags kompromis ved på katolsk vis at ønske sig naturen befolket af kristne symboler.

Men så belærer englen ham om, at hans dilemma beror på en fejlfortolkning af naturfølelsen. For selv om den er opstået, da mennesket skilte sig ud af naturen, så er en tilbagevending til den, ikke længslens

rette svar. Menneskets længsel peger nemlig ikke bagud, men fremad. I sin afhandling om naturskønhed fra 1828 skriver Heiberg, at »i sin Fødsel er Mennesket kun et Naturproduct, som lidt efter lidt udvikler sig til et aandeligt Væsen« (II s. 233). Mennesket er vågnet op fra naturen og befinder sig midt imellem naturen og Gud som et væsen, der er blevet bevidst om sin stræben mod ånden. »Tanken er paa eengang det Menneskelige, som adskiller os fra den underordnede Natur, og det Guddommelige, som forener os med den overordnede Verden« (I s. 465).

Selv om mennesket har udviklet sig af naturen, er det altså væsensforskelligt fra den i kraft af sin bevidsthed, sin ånd. Tilsvarende kan Gud som naturens suveræne hersker ikke være ét med den, sådan som panteismen påstår, for Gud er identisk med sin åbenbaring i Kristus, som er åndens inkarnation.

Så skarpt skelnede Heiberg ikke mellem natur og menneske, da han debuterede som filosof med afhandlingen *Om den menneskelige Frihed* i 1824. Der er forskellen et spørgsmål om grad snarere end om væsensforskellighed. »Alt i Naturen er besjælet af en menneskelig Aand; enhver - høiere eller lavere - Naturgjenstand er i bogstavelig Forstand et Menneske, hvis Aand er, som Leibniz siger, en slumrende Monade. Men dette »Høiere eller Lavere« er kun en Gradsforskjel« (I s. 27).

På den baggrund er Gudstjeneste et poetisk opgør med Heibergs egen gamle panteisme. Når panteismen for den ældre Heiberg er så farlig, beror det på, at den fører mennesket tilbage til et udviklingstrin mennesket for længst har forladt. Digteren søger forløsning hos den ubevidste natur, mens det i virkeligheden er ham, som skal forløse den med sin bevidsthed: »dens hele Stræben gaar ud paa at ophæve sin Grændse, for at udvikle Det, som er Meer end det Endelige og Naturlige: det aandelige Liv« (X s. 197). Ved at opfange og udtrykke naturens tavse bøn om at blive vækket af sin dvale skal digteren 151 arbejde med på dens frelse: den »Frihedens Lyst«, som fylder den bevidstgjorte natur.

En Sjæl efter Døden

Men dermed er den stakkels forvirrede digters problemer kun halvt løst For hans længsel tilbage mod naturens umiddelbarhed skyldes, at hans åndelige fremadstræben er blevet bremset og forventt af de normer og vaner, det opvågnede menneske har omgivet sig med i samfundet. For når de, som de må, stivner i konvention, så reduceres den enkelte til at være medlem af »en dum og døsig Flok«, mennesket glemmer sin stræben og synker hen i det trygge, åndløse vaneliv. Og det er præcis denne selvforvoldte dvaletilstand, Heiberg retter satiren mod i *En Sjæl efter Døden*, hvis bundhæderlige, spidsborgerlige hovedperson netop har forladt »Det fede, phlegmatiske Liv«.

Når Skt. Peter f eks. vil have sjælen til at vandre i Jesu fodspor, foretrækker han en tur til frihedens land Amerika. Hvad der for Skt. Peter ligger hinsides den jordiske horisont, er for sjælen placeret indenfor den som et mål, der kan nås pr. skib. Idet sjælen på denne måde lukker sig om det reale, håndgribelige, så lukker den samtidig af for den højere virkelighed hinsides og kapper således forbindelsen til den borgerlige kulturs historiske og åndelige rødder.

Det afsløres i de krydsforhør, sjælen må igennem, i første akt hos kristendommens repræsentant Skt. Peter, i anden akt hos Aristofanes, antikens talsmand. Alt hvad der er tilbage af traditionsgrundlaget er i bedste fald klicheerne, og det er dem Heiberg i tredje akt dykker ned i ved at flytte blikket fra fortid til nutid Her afsløres det, at sjælen ikke er en undtagelse, men selve reglen. Forkærligheden for det offentlige liv (i klubber, politiske diskussioner og skriverier), for fornøjelser af enhver art og for de materielle glæder deler sjælen med de andre gode borgere. Men ikke med sin digter, som stempler det hele som fortravlethed og tidsfordriv, som et overfladeliv, hvis samlende symbol er danaidernes bundløse kar. Al tidens geskæftighed er blottet for højere mening, ingen virksomhed peger ud over sig selv, men er sin egen og eneste begrundelse.

I denne kritik af sjælen og alt hans værk mødes umærkeligt to spor i Heibergs opfattelse af sin samtid. For det første forestillingen om 152 det borgerlige livs generelle mangel på smag, dannelse, for det andet overbevisningen om, at den dannede verden i sin søgen efter idealet er faret vild i det politiske: »Tidsalderens politiske Character selv udgjør dens Crisis« (I s. 397). Mens det første kritiske spor kan følges tilbage til artiklerne fra *Flyveposten* om dannelse og udfaldene mod spidsborgerligheden i Heibergs tidlige forfatterskab, så er det andet af nyere dato. Det opstår med opblomstringen af det politiske liv i 30'erne og den liberale, demokratiske bevægelse, som Heiberg hurtigt kom i modsætningsforhold til. For ham var enhver tale om flertalsafgørelser en anfægtelse af den eneste autoritetsform, han anerkendte: intelligensens, dannelsens, og den tilhørte de udvalgte få.

Ved således at slå den udannede spidsborgerlighed og den dannede liberale opposition i hartkorn fik Heiberg reduceret den borgerlige frihedsbevægelse til åndløs geskæftighed, men derved rangerede han samtidig sig selv ud på det sidespor, hvor han siden endte - lysår væk fra den virkelighed, som han en overgang i 20'erne og først i 30'erne engagerede sig så ihærdigt i.

For at komme på skudhold af samtiden indsatte Heiberg en dobbeltagent i sin komedie, som fik navnet Mefistofeles efter Fausts højst tvetydige partner. Mefistofeles er både sjælens ironiske og langthen også Heibergs oprigtige advokat, for han er intetsteds loyal overfor helvede og alle dets velsignelser, men trækker sig ironiserende og filosoferende ud af dem. Det er da også ham, som - på Heibergs vegne - leverer de afgørende kritiske formuleringer.

Den vigtigste falder midt i tredje akt, hvor Mefistofeles betegner helvede som »det Umiddelbare«, altså som den tilstand, hvor ånden endnu ikke er vågnet og alt derfor er forskelsløst, lige-gyldigt, uden mulighed for at udvikle sig til noget andet end det er. Når Heiberg lader Mefistofeles trøste sjælen med, at han altid har levet i helvede, så er det altså ikke kun polemisk, men også filosofisk ment. For det liv, sjælen har levet, har altid været et ikke-liv af den slags, der leves i åndløshedens helvede.

I Heiberg-forskningen hersker der udbredt enighed om, at fjerde akt er skrevet betydeligt før resten af stykket, Morten Borup mener helt tilbage i 1829, hvor Heiberg var oppe at toppes med en af Det kongelige Theaters hovedkræfter N.P. Nielsen, den formodede model til skuespilleren. Man underbygger det med at fjerde akt virker påklaret, og meget tyder på, at påstanden er korrekt. Men der er 153 også tale om lidt af en cirkelslutning. For har fjerde akt af den revyagtige komedie ingen åbenlys forbindelse med hovedhandlingen, så har den dog en mere underforstået i skuespilleren giver Heiberg jo krop til nogle af de sjælelige konsekvenser af livet i umiddelbarheden - den totale mangel på sammenhæng i personligheden. Hvor sjælen er uhjælpeligt fanget i det offentlige og materielle livs tomgang, dér er skuespilleren vokset så fast til de talløse tilbud på en identitet, at der ikke længere findes nogen personlighedskerne bag ved Skuespilleren er sjælens tvillingebror, født af den samme holdning, som får sjælen til at identificere den sande frihed med Amerika.

Netop Amerika-eksemplet illustrerer udmærket, hvori sjælens evige ikke-liv består. For idet det egentlige og højeste i livet forlægges til den materielle virkelighed, så bliver den uendelig på samme måde som arbejdet med at fylde danaidernes kar. Evighed betyder her, hvad Heiberg med en hegelsk vending kalder den slette uendelighed, det som ingen ende har.

Men der findes også en anden form for uendelighed eller evighed, én som ikke kan måles materielt, dvs. i kvantitet, men kun i kvalitet. Nu er *En Sjæl efter Døden* en komedie og i overensstemmelse med genrens krav ligger vægten på afsløringen af fejlene, det naragtige, mens det positive modstykke til den slette uendelighed hovedsagelig er underforstået i satiren. Men der findes dog én person i komedien, som antyder et alternativ til sjælen og skuespilleren. I tredje akt bestemmer Mefistofeles i et af sine mere filosofiske øjeblikke poetens lod. Han er blot det ubetydelige redskab for en højere, guddommelig vilje. Lykkes det for ham at skabe noget stort, så er det værket og ikke ham selv, der lukkes ind i paradiset, for geniet er som menneske blot en forfængelig nar (s. 60):

Kun naar Poeten saaledes bliver
At i evige Værker sig selv han giver,
Saa Værk og Person i Samklang staae,
Han selv i Himmelen ind tør gaae, -

Umiddelbart efter indfinder en af disse ynkelige poeter sig og digter om, hvordan hans længsel efter saligheden næres af, at han har lukket sig ude fra den. Med sjælens bifald håner Mefistofeles poeten for at 154 være inkonsekvent og for at hige efter at sidde med bar ende på en vandkold sky og trutte i trompet.

Men i selve den omstændighed, at sjælen bakker Mefistofeles op, ligger der en antydning af, at poeten måske ikke er helt så foragtelig endda - han er i det mindste bevidst om sin egen slethed Og ser man nærmere efter, viser det sig, at Mefistofeles ikke restløst kan betragtes som Heibergs talerør, for han fordrejer poetens salighedslængsel. Den er jo aldeles ikke rettet mod basunenglens klamme skyliv (s. 62):

Nei, Saligheden har ei Mund;
I Tanken blot, paa stille Viis,
Den i sin egen Kreds sig rører.

Heiberg kunne ikke have sagt det bedre selv. Trods sin ufuldkommenhed hæver poeten sig ud af helvedes tomgang, af sjælens slette, trivielle uendelighed med sin bevidsthed om det, der ligger hinsides hans egen rækkevidde.

Dermed arbejder poeten i al beskedenhed med på det, der er komediens apokalyptiske ærinde: at afsløre, hvad der skjuler sig på den anden side af døden, men i betydningen den åndelige død For Heiberg er det evige liv et kvalitativt anderledes jordisk liv end sjælens: »Dette er nemlig det rette Kjendemerke paa alt

Speculativt (...) at det lader alle endelige Afstande forsvinde (...) realiserer Idealerne, opdager Gud i vor Tanke, lader det evige Liv begynde allerede i vor nuværende Tilstand« (II s. 26).

Det evige liv opstår i det øjeblik mennesket hæver sig ud af den slette uendelighed i erkendelsen af det egentlige, evige. Det evige liv skal derfor ikke betragtes som noget tilkommende, »men som *nærværende*, altsaa en Tilstand, hvori Tiden er ophævet, og som allerede her i Livet skal realiseres«. »At Livet, formedelst sin Umiddelbarhed, ophæver sig eller vender tilbage til sig selv i Erkjendelsen (...) er ikke at forstaae som den Ophævelse, der finder Sted i Døden, men som Livets Ophævelse indenfor sin egen Grændse og ved sig selv; altsaa den Overgang til Erkjendelsens Liv, hvori det umiddelbare Liv allerede har overvundet Døden, inden den indfinder sig (...) Saaledes er Livet i den sande Betydning evigt« (I s. 350). Når Heiberg andetsteds fastholder den kristne udødelighedslære, så er det i en ekstremt fortyndet form. »At Mennesket opnaar Udødelighed, skeer (...) ikke for det 155 bestemte Individ's Skyld, men for Aandens eller for Guds« (II s. 84). Alt andet ville jo være en begrænsning af åndens absolutte udstrækning.

For Heiberg var det evige liv således dybest set ikke et spørgsmål om kødets, men om åndens opstandelse, en indre proces, som han beskrev ved hjælp af begreberne partikularitet og individualitet. Overfor det partikulære, som er det umiddelbart givne, artsbestemte i ethvert levende væsen, stiller Heiberg det individuelle, som bliver til ved at det partikulære bliver bevidst om sig selv, idet subjektet vågner op af sin dvale:

»Individualiteten bestaar nemlig deri, at det i sig selv Particulære og ligegyldige bliver Idee, saa at det Ikke=Reale kommer til Realitet (...) Praktisk Udødelighedslære: Gjør din Particularitet til Individualitet de. Idee« (II s. 30). Denne spekulative bevægelse er, hvad Heiberg forstår ved det evige liv, og det er den tilstand, som læseren af *En Sjæl efter Døden* skal føres frem imod i latterens afstandtagen fra sjælen -og sjælen i sig selv.

De Nygifte

Hverken i *Gudstjeneste* eller *En Sjæl efter Døden* skal de optrædende personer opfattes som psykologiske størrelser. De er ikke drevet af indre tilskyndelser, men er brikker i Heibergs kulturkritiske spil. Helt anderledes forholder det sig i trekanthistorien mellem det nygifte par Marie og Vilhelm og den dømoniske Fredrik - formet efter tidens smag for den interessante, splittede personlighed med den dunkle, brødefulde fortid Heiberg har bevæget sig fra meningerne til det levede liv. For her er personerne drevet af deres lidenskaber og følelser, om end i forskellig grad - og det er netop det, det hele drejer sig om.

Der er en solid tradition for at læse *De Nygifte* biografisk, ikke mindst fordi Johanne Luise Heiberg i sine erindringer henviste til sit bryllup i sommeren 1831 som forlæg for digtet: »Enhver maa kunne fatte min Glæde over at høre dette yndige Digt, sammensat halvt af Sandhed og halvt af Digtning; thi at det var en Gjenklang af vor egen Reise som Nygifte, maa vel enhver Læser, der har fulgt mit Livs Optegnelser og som har læst Digtet, kunne se«. (Johanne Luise Heiberg: *Et Liv gjenoplevet i Erindringen* bd. I, 1944 s. 243.)

156

Men efter litteraturforskeren Hans Brix' opfattelse kan der spores flere biografiske elementer, vigtigst den unge læge N.C Møhl's selvmord i 1830 på grund af ulykkelig kærlighed til den Johanne Luise Påtges, som hans ven Heiberg i årevis havde kurtiseret. Med sin helt specielle intuition kan Brix rekonstruere, hvad der skete inden i Heiberg, da chokket over vennens død ramte ham: »I denne Taage af Blod og Lidenskab har han fornemmet som en Synsfordobling, hvori han skimtede sig selv udenfor sig selv og af Utydeligheden i Synet fik Indtrykket af en uendelig Afstand, helt tilbage i en For-Tilværelse. Ubevidste Planer og uudredede Ideer har nærret og støttet Billedet. Ja! det var ham selv, der ved en Lejlighed var bukket under paa samme Maade, og havde kastet sit Liv hen som en visnende Krands for den kølige Skønnes Fod«. (Hans Brix: *Fagre Ord*, 1908, her citeret efter udg. 1963 s. 176.)

For Brix, som også i Fredriks jalousi finder træk både af Heibergs kærlighedssyge digter- og husven Henrik Hertz og enkefru Gyllembourgs plejesøn Georg Buntzen, må forlægget for Gertrud logisk nok være Heibergs kloge, trøstende mor. Der findes imidlertid også andre tolkningsmuligheder. For selv om *De Nygifte* utvivlsomt trækker på personlige oplevelser og erfaringer, så er digtet dog andet og mere end blot privatbiografisk biksemad.

Digtets episke drivkraft er konflikten mellem de to arter af lidenskab, Marie vækker i henholdsvis Vilhelm og Fredrik. Én, hvor det erotiske forudsætter indlevelse, selvbeherskelse, følelsernes gensidighed - og én, hvor lidenskabens lukker sig destruktivt om sig selv og truer med at sprænge alle ydre og indre barrierer.

Konflikten kommer til syne i Fredriks rivalforhold til Vilhelm. Den egentlige kamp foregår imidlertid ikke i det ydre, men i Fredriks indre, hvor derfor også forvandlingsmulighederne viser sig. For idet Fredrik, der jo er en sjæl efter døden, vågner til bevidsthed om sin tidligere eksistens, så brydes den onde, blinde cirkel af forsmået kærlighed og død, som han har været fanget i. Og i samme øjeblik, hvor Fredrik således opvækkes fra de døde, dør Gertrud, hans uskyldige ophav.

Denne forvandling, dette kvalitative spring fra det umiddelbare, uarticulerede til en helt ny eksistens, er imidlertid ikke en isoleret begivenhed. For skønt Marie og Vilhelm kun kender Fredriks forvandling udefra og halvt, så griber den, set fra læserens niveau, 157 forvandlende ind i deres liv. Efter afskeden med Fredrik til slut udbryder Marie (s. 122):

Jeg drømmer endnu, skjøndt vaagen;
Jeg har drømt fra den Stund jeg hertil kom,
Og nu først spreder sig Taagen.

Spørgsmålet er blot, hvordan Fredrik griber ind i deres liv, altså hvad det er for en opgaven, de to unge oplever. Umiddelbart sigter Maries ord til, at hun hele tiden har været bevidst om Fredriks lidenskab for hende og først nu kan ånde lettet op. Men ser man nøjere efter, så åbner der sig en anden fortolkningsmulighed, hvor Fredrik ikke længere er konflikten årsag, men dens symptom - det digteriske symbol på en udtalt følelseskonflikt mellem den jomfrueligt-uskyldige Marie og den erfarne Vilhelm.

Det uvejr, som driver det unge, nygifte par til at søge ly hos Gertrud og hendes søn, opstår nemlig ikke tilfældigt, men præcis i den situation, hvor de er draget ud i en tilsyneladende venlig, idyllisk natur for dér at besegle deres pagt, fjernt fra venner og slægtinges klæbrige blikke. Men naturens fredsommelige ydre dækker over voldsomme og farlige kræfter, som uventet bryder frem. Til tordenvejret i det ydre svarer den mørkelagte menneskelige driftsverden i det indre.

Er Fredrik således betragtet et andet navn for en uævnelig kvindelig angst for den mandlige lidenskab, så er han samtidig også navnet på Vilhelms utilstrækkelige forståelse for Maries angst. For selv om han godt véd, at den stammer fra Fredriks forelskelse, så har han ingen anelse om dens dødsensfarlige bagside.

Men for læseren tegner der sig et tydeligt mønster til sidst, da de nygifte konfronteres med den døde Gertrud - den umiddelbare natur, som ikke kender sit eget afkoms natside. For her erkender Vilhelm, hvad Marie på sin egen måde og sine egne kvindelige betingelser hele tiden har vidst: at deres lykkelige favntag foregår på dødens, destruktionens præmisser. Deres forening er forbundet med en undergang, som de oplever forskelligt.

På dette sted i digtet bevæger de sig tilbage til det, Vilhelm kalder deres »Omfavnelses hellige Vugge«, og vejen går gennem storstuen 158 med Gertruds kiste. Denne rituelle bevægelse fra døden tilbage til kærligheden fuldendes, da de ved Gertruds ligfærd oplever, at forskellen mellem begravelses- og bryllupsritualet er ophævet. I det skjulte finder der således en ny pagtslutning sted mellem Vilhelm og Marie, hvor begge sider af naturens elementære vilkår er synligt nærværende. I digtets sidste strofer kan Vilhelm da forkynde for sin brud, at drømmen er glemt og solen trænger ned gennem træernes løv: »vi er ene, vi er frie«. Bevidsthedens lys er trængt ned i den ubevidste natur, hvorfra intet mørke længere kan true.

Den bevidstgørelse, de unge ægtefolk oplever, går altså, på bedste hegelske manér, fra den umiddelbare natur over indblikket i dens dobbelthed af liv og død frem til modsætningernes forsoning i den kærlighed, som er gennemtrængt af sol, af bevidsthed. For at deres livsrejse kan forløbe i frihed - og for at Vilhelm kan få Maries oprigtige ja på sit spørgsmål til sidst: »Vil du taale min Haand under Kaaben?« - må de først begive sig erkendende ned i den natur, som de fejlagtigt mener at kende. Denne nedadgående bevægelse finder rent faktisk sted i digtets begyndelse, hvor Vilhelm, ved at bruge vognhjulet som en slags elevator, hjælper sin brud ned fra vognen. Denne cirkelbevægelse fuldendes til sidst:

Vær uden Frygt, min unge Viv!
Paa Hjulet din Fod du sætte!
Jeg holder Armen om dit Liv,
Skal op i Vognen dig lette.

Protestantismen i Naturen

Naturen vender Heiberg tilbage til sig udgangspunkt: *Gudstjeneste* og det eksistensproblem, som digtet rejste som en portal over *Nye Digte*. Mennesket har skilt sig ud af sansernes tryllende natlige verden og er trådt fra månens ud i solens lys, men længes samtidig tilbage mod naturens tabte fylde.

Men beskriver den overordnede komposition i *Nye Digte* derved en cirkel, så er det dog ikke i dennes lukkede, men i spiralens dynamiske, åbne form. For i skildringen af sjælen og det unge ægtepar i de to 159 midterste digte har Heiberg bevæget sig op over sit udgangspunkt. Det kan umiddelbart måles på det rent formelle plan. I *Gudstjeneste* holder Heiberg digteren ud fra sig på belærende, retledende armslængde. Men i *Protestantismen i Naturen* går han i indforstået dialog med et du, som både er hans eget jeg og den ligesindede læser. I det forløb, som ligger mellem de to digte, er der nemlig sket en afklaring af, hvad det egentlig indebærer, når digteren i *Gudstjeneste* belæres om, at han er mellemmand mellem den ubevidste natur og ånden, idéen, tanken.

Er *Gudstjeneste* på den måde repræsentant for det givne: tidens krise, i *Nye Digtets* komposition, så er *En Sjæl efter Døden* og *De Nygifte* begge udslag af refleksionens kritiske prøvelse af de fortolkninger, mennesker omgiver sig med, dels i samfundet, dels i deres private, intime følelsesliv. Med latterens distancerede overblik og sjælekundskabens skarpsyn nedbryder Heiberg i de to digte den barriere af konvention og ubevidsthed, som bremser menneskets ideale stræben. Fra det absolutte nulpunkt i sjælens helvede bevæger hjulet sig opad i *De Nygifte* med sjælen Fredriks opstandelse fra sin gengangertilværelse, og den opadgående bevægelse fortsætter i *Protestantismen i Naturen*, der med sin opfordring til du'et om at vende sig fra den tomme natur mod sit eget indre peger på forsoningens mulighed.

Forudsætningen for denne proces er menneskets absolutte adskillelse fra naturen, for først da kan mennesket blive et individ Naturen »leder sine Børn til det Punct, hvor Individualitetens Mulighed kan blive real; men her maa den tage Afsked med dem«. »Individet maa, som saadant, frembringe sig selv, men denne Frembringelse er ikke længere Naturens« (II s. 105). Det er denne altafgørende forvandling fra naturvæsen til individualitet, som alle fire dele af *Nye Digte* handler om, og processen resumeres i *Protestantismen i Naturen*. Digtet fastslår først tidens krise - kampen på liv og død mellem ydre og indre (I) - og følger den derpå ind i jeg'ets eget indre, hvor længslen efter den tabte tro og helhed raser (II). Da overtaler jeg'et sig selv til at vende blikket indefter, og denne bortdøen fra fænomenernes verden fører frem til en opstandelse. I stedet for den meningsdøde natur bagude dukker noget andet op forude:

Hvad i din Verden forgik
Vil i din Tanke du finde. (III)

160

Den tabte natur vender forklaret tilbage i menneskets tanke, som er Guds tanke:

Den Gud du søger, er din egen Gud. (IV)

I dette sammenfald mellem det søgende subjekt og objektet for dets længsel indtræffer da bevidstgørelsens sidste trin: det spekulative. Den trældom, som *Gudstjenestes* digter, spidsborgersjælen, Fredrik og en tid lang også Marie og Vilhelm, er underlagt i deres blindhed, er nu brudt af tanken. Den menneskelige længsel kan frit udfolde sit sande væsen, som for Heiberg er »protestantisk«, dvs. udtryk for den ubrudte ideale stræben, som fører menneskesjælen op over det materielle mod dens åndelige udspring.

Som i Heibergs værker fra 30'ernes slutning og *De Nygifte*, ytrer denne åndens eller bevidsthedens sejr sig som et lys, som opgår i menneskets indre, idet den ydre sol forsvinder og som sætter det i stand til at skue og gennemske den natur, det hidtil har været fanget i. I ét og samme syn ser mennesket Gud og sig selv. Og herfra breder lyset sig opklarende bagud over den natur, mennesket har skilt sig ud af I dette nye lys åbenbarer naturen da sin »natur« som en beslægtet, blot trinforskellig stræben mod frihedens lys - sammenfaldet mellem subjekt og objekt, natur og ånd. (V)

Heiberg bruger her den samme lysmetafor, som var den bærende i hans *Cantate ved Universitetets Fest i Anledning af Reformationens Indførelse samt Rectorskiftet*, 1839, som rent idémæssigt er forløberen for *Protestantismen i Naturen*, og som er trykt som tillæg i denne udgave af *Nye Digte*.

Men metaforen har også to eksterne kilder. Den ene er Johannesevangeliet, hvor Kristus siger: »Jeg er Verdens Lys«. (Johs. 8,12). Den anden er Hegels skelnen mellem den ydre og den indre sol i sin beskrivelse af verdenshistoriens og bevidsthedens bevægelse fra øst og vest. I Asien, skriver Hegel, »stiger den ydre fysiske sol op, og i Vesten går den ned: men her stiger til gengæld selvbevidsthedens indre sol op, som udspreder en højere stråleglans«. (Cit. eft. Aage Henriksen: *Historien i Ideologihistorie I*, red af Aage Henriksen m.fl., 1975).

I denne på én gang dristige, men også tænkte syntese, hvor den kristne tradition tolkes ind i åndens udviklingshistorie, udmunder Heibergs forsøg på med *Nye Digte* at skabe en ny slags universalpoesi, 161 som kunne træde ind, hvor den kristne kirke, den romantiske digtning, tidens dannelse og de politiske

frihedsideer efter hans mening havde spillet fallit.

Modtagelsen

Da Georg Brandes i 1889 skrev sin opsats om *Nye Digte*, konkluderede han, at Heiberg også selv havde spillet fallit. For han magtede ikke at tage det sidste skridt og gøre sig endegyldigt fri af de gamle tankeformer - sådan som Brandes i egen formening havde gjort. »Hos Heiberg svæver Tanken endnu i mystisk Dobbeltthed, i romantisk Tvetydighed. Han drager ikke Følgeslutningen.

Saaledes smugles i vor Literatur den ny Tids Aand ind, forklædt i gammeldags Dragt (...)«. (Georg Brandes: *Samlede Skrifter I*, 1899 s. 494.)

For så vidt som den ny tids ånd for Brandes er den frie tanke, tanken emanciperet fra alle religiøse bånd, så har han ret. I Heiberg kolliderer to traditioner. På den ene side en ny, romantisk og kættersk tro på tankens almagt, der far ham til at sætte poesi og filosofi over religionen og til at afmytologisere det kristne udødelighedsdogme. På den anden side en rodfæstet kristen forestilling om menneskets to naturer, som sætter skel mellem menneskets forgængelige krop og dets udødelige sjæl, det naturgroede og det åndelige.

Hvad Brandes på et halvt århundredes distance kunne se, havde Heibergs egen samtid ikke rigtig blik for. Det hænger naturligvis sammen med den nærsynethed, man altid ser sin egen tids digtning med. Men også med at *En Sjæl efter Døden* selv skyggede for det egentlige med sin revyagtige polemik mod navngivne institutioner og personer: presse, teaterpolitik, borgerlige vaner og mærkesager og notabiliteter som Oehlenschläger, Sibbern og H.C. Andersen.

Det røre, som *En Sjæl efter Døden* skabte i andedammen, mærkes dog kun svagt i anmeldelserne. I M. A. Goldschmidts korte anmeldelse i *Corsaren* No. 8, 1841, vibrerer spottelysten ganske vist i indledningen, hvor han bekender: »Ogsaa jeg, der ellers ikke anerkjender nogen Autoritet, bærer Respect for et Værk af Heiberg, førend jeg har læst det, og det var da ogsaa Tilfældet med ovennævnte nye Digte. Da jeg fik Bogen, besaae jeg først med Beundring det smukke, 162 stive Bind. Saa aabnede jeg den forsigtigt og læste først det yderste Titelblad, derpaa det inderste, og en behagelig Gysen gjennemrislede mig, da jeg saae Forfatterens fulde Navn: Johan Ludvig Heiberg«. Men bedst som man tror, at nu vil Goldschmidt støde til, så tilstår han, at hans oprindelige lyst til at finde fejl i bogen blev afløst af glæde og beundring under læsningen, og han runder af med varmt at anbefale sine læsere at få læst den, så snart som muligt.

Mere bid er der i Chr. K.F. Molbechs parodi *Johan Ludvig Heiberg efter Døden*, som han udgav under pseudonymet Adam Howitz i 1842. Heiberg, som er død af apopleksi og en overdosis attisk salt, søger ikke til Himmerige af frygt for at kede sig. Men da han i stedet vandrer til Elysium, afviser gratien Aglaia ham (Howitz s. 40):

Du har troet at kunne hæve
Dig til Smagens første Tolk
Paa Bekostning af et Folk
Som du lærte angst at bæve
For Satirens bittre Piil.

Selv ikke da filosofkollegaen Aristoteles tilkaldes, ændrer det ved sagen. Heiberg har været alt for optaget af den ideale verden (smst. s. 46-47):

Den som ønsker her at dvæle,
han maae ei paa Andet troe,
End at Paradisets Ro
Udaf Livet selv kan vælde (...)
Men for Dig var al Din Stræben
Kun et daarligt Surrogat
For en fjærn, en anden Skat (...)
Du har ikke det Reale
I dets Sandhed anerkjendt,
Men har bort Dig vendt
Mod det fjærne Ideale.

Og så foreslår Aristoteles i al fredsommelighed Heiberg at gå ad helvede til. Men her går det ham ikke

bedre, for Mefistofeles finder at han er alt for god til helvede. I sin svare nød taler han da med vennen 163 Martensen, som beder ham om et bevis på udødeligheden, men han får blot et ubrugeligt hegelsk svar (smst. s. 64):

Jeg i en Skulienværen her kun existerer,
Som ei min Villenværen ret repræsenterer;
Min hele Tilstand her er en Sigsætten paa
Sin Ende i en Sky, som fugtig er og graa.

På Martensens råd opsøger han da omsider Skt. Peter, men heller ikke han vil have stakkels Heiberg, som i stedet sendes tilbage til jorden som genganger. Først når han har præsteret det - for ham - åbenbart umulige at skrive ti gode digte, vil han kunne komme ind i ét af de to paradiser.

Allerede i *Nye Intelligensblade* den 17. april 1841 havde P.L. Møller offentliggjort en lille parodi på Heibergs komedie, digtet *Ogsaa en Sjæl efter Døden*, hvor den afdøde sjæl må lade sig eksaminere af Skt. Peter. Et af spørgsmålene går på, om den arme sjæl har en anbefaling fra Heiberg, hvortil han svarer: »det just ei; hans nye Digte/ dog jeg har med Interesse/læst og dem studeert perfect«. Når Heiberg slap så billigt hos P.L. Møller, skyldtes det, at satirens egentlige genstand var de to teologer, stiftprovst E.C. Tryde og professor H.L. Martensen, som i deres anmeldelser havde taget Heiberg til deres præstelige hjerter.

Det var ikke tilfældigt, at *Nye Digte* faldt i god jord hos Martensen. Han og Heiberg havde mødt hinanden i Paris i 1836. Skønt Heiberg nærmest var gudløs, så gjorde hans position som åndslivets førerskikkelse ham til en oplagt allieret for den unge ambitiøse teolog, som tilmed delte Heibergs interesse for Hegels filosofi.

Da Heiberg året efter løb ind i sit livs største teaterfiasko med *Fata Morgana*, kom Martensen ham til undsætning i en stort anlagt anmeldelse, der blev trykt i *Maanedsskrift for Litteratur*, 1838. Her beskrev han først forfaldet i nutidens poesi og efterlyste en ny, som rettede sig mod livets sammenhæng med det uendelige eller idéen. Og Martensen havde ikke alene fundet den virkeliggjort i *Fata Morgana*, han gav den også et navn: den speculative poesi. Dette begreb tog Heiberg til sig, da han i 1841 optrykte sit svar til Oehlenschläger i første bind af sine prosaiske skrifter. Her ændrede han rangfølgen i genresystemet ved at sætte den spekulative komedie over det lyriske drama 164 og fik således placeret dramerne fra 30'ernes sidste halvdel og sit nyeste stykke *En Sjæl efter Døden* i genretræets allerhøjeste top.

I sin indgående og meget indforståede anmeldelse i *Fædrelandet* Nr. 398-40, januar 1841, ser Martensen da også *Nye Digte* som en konsekvent videreførelse af den spekulative linje fra *Fata Morgana* og *Syvsoverdag*. Værket er en frugt af »den nye Tids Aand«, som »holder Dommedag over sine Fornægttere« for at »frigjøre Tiden for dens indre Tomhed«.

Martensens anliggende er derfor ikke det æstetiske, men det filosofiske og eksistentielle, og han tager sit udgangspunkt i *En Sjæl efter Døden*, som kaldes »en divina commedia i Miniatur«, fordi den handler om det apokalyptiske, livet hinsides. Men i modsætning til sin katolske forgænger Dante, som med sin tragisk-bogstavelige holdning blev stående ved åndens konkrete former, dér har protestanten Heiberg med sin komiske synsvinkel hævet sig op til en metafysisk betragtning af helvede, forstået som det udialektiske, trivielle liv.

Martensens formål med denne overordentlig flatterende mandjævning er i første omgang at fa anbragt komediens fremstilling af »vort eget kjøbenhavnske Bevidsthedsliv« i det rette perspektiv. For det lokale er kun det konkrete eksempel på det almengyldige: »Trivialitetens Livsanskuelse har et stort Antal Bekjendere« og de findes overalt - også hos kunstnere og tænkere.

Men Martensen har også et videre sigte. Den protestantiske teolog glider nemlig lige så stille fra den uhyre loyale, meddigtende læsning over i en omdigtende. Martensen bruger Heibergs komedie til at redde det kristne håb om et hinsides, som hans egen moderne teologi netop var en trussel imod Og til det formål kan Martensen bruge det komiske leg med fænomenernes verden. Menneskets eneste fornuftbegrundede håb om i det himmelske at genfinde det, som det måtte resignere på i det jordiske, er nemlig, »at det Comiske er en Categorie, som ogsaa i Himlen have sin Gyldighed De ville da som salige Aander lege med deres timelige Bevidsthedsfænomener; deres empiriske Virkelighed med dens hele Detail, med dens hele Skrøbelighed og Forgængelighed ville de faae med sig i Himlen, fordi det maa tjene dem som et poetisk Stof, hvorigjennem deres Aand bereder sig Nydelsen af sin uendelige Frihed og Salighed«. Selv om denne verden forgår, så kan mennesket dog »fastholde den i phænomenal Evighed«, for det komiske forvandler den til og opbevarer den som 165 skin. »Paa denne Maade faaer Verdens Forfængelighed sin nødvendige Plads i Guds Rige«.

Martensen kan således afslutte sit teologiske erobringstogt med på én gang at give Heiberg sin højeste anerkendelse og samtidig fortære ham: »det Comiske bør spille en Hovedrolle i den protestantiske Apokalypse«. For protestantisme er her brugt i kirkelig, konfessionel betydning.

Efter veludført gerning vender Martensen tilbage til *En Sjæl efter Døden* og giver en detaljeret parafrase

over sjælens baglæns bevægelse fra den virkelige evighed hos Skt. Peter over den fænomenale evighed hos Aristophanes til den slette evighed hos Mefistofeles. Men der bliver også plads til en omtale af resten af *Nye Digte*. Mindst har han at sige om *De Nygifte*, som med »dyb patologisk Styrke« står i modsætning til den »mentale« poesi i de to rammedigte. Uhyre præcist sammenfatter Martensen Heibergs budskab i de to naturdigte: »Thi da Protestantismens Væsen bestaaer i Frihedens Stræben mod Idealet, i en bestandig gaaen ud over den umiddelbare Virkelighed, saa maa der objectivt tillægges Naturen den samme Protestantisme, der subjectivt viser sig i Aanden, forsaavidt som den nemlig dunkelt og ubevidst stræber efter at forvandles fra sin umiddelbare Virkelighed til sit Ideal«. Men også her er den teologiske imperialist på færde. For rangfølgen i Heibergs åndelige kongerække er suspenderet Religionen er ikke længere underordnet poesien, og filosofien synes helt at være forsvundet til fordel for teologien: »ligesom Poesien først finder sin sande Forklaring ved Religionen, saaledes vil en dybere æsthetisk Betragtning ved mange Leiligheder kunne kaste et befrugtende Lys tilbage paa Theologien«.

Man forstår godt Søren Kierkegaards syrlige kommentar fra 1843 til Heibergs nye alliance: »Det kan vel nu snart være to Aar siden den vittige, spøgende, overgivne Vaudevilledigter, der dog stundom syntes lidt vildfarende i Troen, den seirrige Polemiker, den taktfaste Æsthetiker, blev Danmarks Dante, den grublende Genius, der i sit apokalyptiske Digt skuede ind i det evige Livs Hemmeligheder, blev Kirkens lydige Søn, af hvem Stiftets høiærværdige Clerus ventede alt til »Menighedens« Bedste. Hvis det ikke var skeet, hvo skulde da troe, at det kunde skee, men efterat det er skéet, hvo maa da ikke tro Prof H. istand til Alt«. (*Søren Kierkegaards Papirer* udg. af P.A. Heiberg og V. Kuhr bd. IV, 1912, s. 202-203).

166

Endnu tydeligere bliver omklamringen i stiftsprovst Trydes alenlange kirkelige forsøg på at gøre Martensen kunststykket efter, da han anmeldte *Nye Digte* i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik V*, 1841. Martensens flotte indledningsfanfare er blevet til et forkølet trut: »det er den høiere og sandere Bevidsthed af hele Livet og den hele menneskelige Tilværelse, der er i Begreb med at vaagne hos den nærværende Slægt, som Digteren her med den ham eiendommelige, sikre og træffende Tact berører og vækker, og enhver Læser af disse Digte gaaer bort fra dem med en mere udviklet Bevidsthed og et klarere Blik paa det hele ham omgivende Liv«.

Tryde kender ikke til svig. Åbent vedstår han sit ærinde, når han erklærer: »Det er det religiøse Liv, som det gjærer i den nærværende Slægt, Digteren skildrer«. Tryde gør særlig meget ud af *Gudstjeneste*, for her peges der hen på »Christi Menighed«. »Kun i den Aabenbarelse, som vi have i Jesu Christo og i hans Rige, træder den personlige Gud og et ikke i sig selv aandløst Uendeligt os imøde«. Med andre ord: »Den menneskelige Personlighed kan ikkun erholde et evigt Liv ved at forenes med den guddommelige, gennem Christus som Midleren«. Ganske som hos Martensen, blot langt mere bastant, bliver den kristne kirkelighed til den egentlige løsning på tidens krise: »Det er Religionen, som midt under Endeligheden og Forgjængeligheden skal bevare Bevidstheden om det Evige, Uendelige, om Gud, og give den, som troer, det evige Liv; og det er aldrig uden vor egen Brøde, og kun derved, at vi lade den naturlige religiøse Bevidsthed udslettes, at vi geraade ind i det Trivielle«.

Tryde har kun ét forbehold, og det gælder karakteristisk nok det sted i *Protestantismen i Naturen*, hvor jeg'et hævder, at det som forgår i verden, får nyt liv i tanken. Hvad Tryde her stødes af er præcis det, som Brandes hylkede som moderne hos Heiberg, mens omvendt alt det, Tryde tager Heiberg til indtægt for, var det Brandes forkastede. Saaledes afspejler modtagelseshistorien på det smukkeste brydningen mellem gammelt og nyt i *Nye Digte*.

167

Nye Digte's og Reformationskantatens teksthistorie ved Berit Ziegler

Som nævnt s. 7 slutter *Nye Digte* med at rette fire trykfejl, nemlig

55,10

hver Lyd > hver en Lyd

56,18

komma i slutningen af linien falder bort

88,12

Køkneth > Køkneth

120,16

reiser > rider.

Nye Digte udkom kun én gang i J.L. Heibergs levetid, skønt de enkelte digte blev genoptrykt i *Poetiske Skrifter* 1848-49. Bemærkningen »paany samlede og ordnede« på titelbladet hentyder nemlig til, at *Nye Digte* er skilt ad - uden at der er rørt ved selve indholdet. Således er *En Sjæl efter Døden* placeret i bind II, mens resten kan findes i bind VII, hvor *De Nygifte* står som et selvstændigt værk, mens *Gudstjeneste og Protestantismen i Naturen* optræder under kapitlet »Smaa poetiske Compositioner«. *Nye Digte* udgjorde muligvis en syntese for Heiberg i 1841, men ikke 7-8 år senere.

Eftertiden har alligevel opfattet *Nye Digte* som en helhed. Allerede i 1862 blev værket optrykt samlet i *Poetiske Skrifter* bind X efter førsteudgavens ordlyd og ortografi; manuskript er ikke bevaret. Hans Brix gav ligeledes udtryk for sin oplevelse af enheden i *Fagre Ord* fra 1908: »Som det kan ventes af denne Forfatter, er Sammenstillingen af de fire Digte til eet Bind ikke tilfældig eller vilkaarlig: der er en indre Forbindelse mellem Bogens Led« (s. 177). Morten Borup støttede holdningen i *Johan Ludvig Heiberg* fra 1948: »»Nye Digte« er bygget op som en Helhed, hvor hvert Led indtager sin forudbestemte Plads i Kæden, og Forbindelseslinier fører fra hvert Afsnit til de følgende« (s. 194).

Eftertiden bragte ligeledes Heibergs *Cantate ved Universitetets Fest i Anledning af Reformationens Indførelse samt Rectorskiftet* fra 1839 i forbindelse med *Nye Digte*. Hans Brix redegjorde således for, hvorledes *Protestantismen i Naturen* er »blevet til som en Art Rettelse til Festdigtet, i hvilket alting skulde være idel Jubel« (s. 182). Morten Borup var enig med Brix, men kom til at skrive, at *Nye Digte* indeholder »tre Tankedigte«: reformationskantaten, *Gudstjeneste* og *Protestantismen i 168 Naturen* (s. 192). Men kantaten har aldrig været trykt sammen med *Nye Digte* før nu i *Danske Klassikere*.

Sammenhængen mellem reformationskantaten og *Protestantismen i Naturen* understøttes af kantatens teksthistorie og dens komponist C.E.F. Weyse ved Sven Lunn og E. Reitzel-Nielsen, I-II, DSL, fra 1964.

Af brevene til pastor F. Schauenburg Muller fremgår det, at Københavns Universitet bestilte reformationskantaten hos Heiberg maj 1839. Den 8. oktober afleverede Heiberg resultatet, og Weyse skrev: »Den er meget lang, og efter [prof H.N.] Clausens Mening uantagelig, fordi Heiberg ikke har besjunget Reformationen, men - den Hegelske Philosophie.« (brev 111). Heiberg var da tvunget til at omarbejde en del partier fra hegelsk filosofi til kristelig. Partier, der måske er anvendt i *Protestantismen i Naturen* to år senere.

Den 18. oktober modtog Weyse den omarbejdede kantate, men var ikke tilfreds med resultatet: »Cantaten er da i øvrigt lang nok, og bestaaer i ikke mindre end 12 Nummere, foruden 2 Chor til Rector Indsættelsen, jeg endnu ikke har modtaget af Digteren og 5 Nummere til Promotioner, hvoraf der da den gang Intet passerer« (brev 117). Heiberg måtte på Weyse foranledning forkorte kantaten og opgive numrene til promotionerne. Den 26. oktober slutdaterede Weyse musikken til reformationskantaten med 9 numre og 3 dage derefter kompositionen til rektorskiftekantaten med 2 kor.

Reformationskantaten havde derfor to eller flere udformninger, før Universitetet og komponisten var tilfredse. Men kantaterne var tænkt som en helhed og hører såvel indholdsmæssigt som teksthistorisk sammen.

Til festen den 11. november opførtes først reformationskantaten og derefter rektorskiftekantaten, evt. med et kort mellemrum. Ifølge *Københavns Universitets Aarbog* fra 1839 blev »Sange udført af Studerende« efter festtalen og før rektorskiftet.

Modtagelsen af kantaterne var positiv. »Den hurtig componerte Universitæts-Cantate har fundet megen Bifald«, skrev Weyse den 18. november (brev 121). Og til Heiberg skrev han den 15. december: »Vor Reformations Cant. har gjort Furore« (brev 131). Se videre i noter s. 177.

Kantaterne blev trykt 10 dage efter festen. Således skrev Weyse den 22. november: »Item ligger der til Dig Heibergs Cantate og 169 Scheels Program til Univeristætsfesten« (brev 122). Det ældste tryk af kantaterne, fra 1839, opbevares på Det kongelige Biblioteks Småtryksafdeling og er gengivet her. Det er formentlig identisk med trykket fra den 22. november.

Kantaterne blev hyppigt genoptrykt i digterens levetid i 1840 og 1842 samt i J.M.L. Hjorts *Samling af Sange* bind III nr. 38 uden trykkeår. Endelig optog Heiberg kantaterne i *Poetiske Skrifter* bind VIII fra 1849. Alle udgaver er sammenfattet under tre romertal. Forskellene mellem teksterne er ganske få og skyldes trykkeriernes husnorm.

Afvekslende med andre kantater har reformations- og rektorskiftekantaterne været i fortsat brug ved Universitetets årsfest i november, og *Hellige Flamme* er som bekendt Universitetets musikalske symbol.

Litteratur

Vilh. Andersen: *Danske Studier*, 1892

Vilh. Andersen: *Tider og Typer af dansk Aands Historie. Første Bog: Det nittende Aarhundredes første Halvdel* 1915

Otto Borchsenius: *Fra Fyrrerne. Litterære Skizzer. Anden Række*, 1880

Morten Borup: *Johan Ludvig Heiberg I-III*, 1947-49

Georg Brandes: *J.L. Heiberg i Samlede Skrifter Bd. I*, 1899

Hans Brix: *Fagre Ord*, 1908 og senere.

Henning Fenger: *The Heibergs*, 1971

Kjøbenhavns flyvende Post. 1827-37. Fotografisk optryk med efterskrift af Uffe Andreasen og registre ved Marie-Louise Krog-Meyer. I-IV, DSL 1980-84.

Klaus P. Mortensen: *Thomasines oprør - en familiehistorisk biografi om køn og kærlighed i forrige århundrede*, 1986

Erik A. Nielsen: *Det interessante i Ideologihistorie I*, red Aage Henriksen, Erik A. Nielsen og Knud Wentzel, 1975

Paul V. Rubow: *Dansk litterær Kritik*, 1921

Paul V. Rubow: *J. L. Heiberg i Dansk Biografisk Leksikon* 2. udg.; i 3. udg. rev. af Uffe Andreasen

Rudolph Schmidt: *Sex Foredrag*, 1878

Bodil Wamberg: *Johanne Luise Heiberg*, 1987

Niels Birger Wamberg: *H.C. Andersen og Heiberg*, 1971

170

Noter

Gudstjeneste. En Foraars-Phantasie

9

prosaisk: nøgternt. - *Tabernaklet*: helligdom, egl. israeliternes transportable helligdom under ørkenvandringen.

10

Pindsedags-Miraklet: hentydning til Ap.G. 2,1-13, hvor den forsamlede menighed fyldtes af Helligånden

og begyndte at forkynde på fremmede »Tungemaal«. - *Pan*: oprindeligt hyrdernes gud i gr. mytologi, her: skovens eller naturens gud. - *Skræk*: spiller på den paniske angst, som Pan rejser i dem der møder ham i landskabets eller skovens stilhed og ensomhed. Heiberg strejfer temaet så tidligt som i digtet »Panisk Skræk« fra 1819.

11

husvale: berolige, trøste, lindre. - *hvalte*: hvælvede.

12

Overalt.. : skjult modsætning til Matth. 18,20: »Thi hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem.« - *Hu*: sind. - *Thi hvor...*: Matth. 18,20.

13

hulde: smukke. - *samlet Broderchor*: menighed - *Eremit*: eneboer.

14

det hele faldne Kjøen: den ved syndefaldet faldne menneskeslægt. - *Den gamle Adam*: den Adam som faldt ved syndefaldet; modsætning til den nye Adam, Kristus. - *Vove*: bølge.

15

Dryader: trænymfer i gr. mytologi. - *Najader*: kildenymfer i gr. mytologi. - *Apollo*: solens gud Apollon i gr. mytologi. - *hans Søster*: jagt- og månegudinden Artemis. - *det helleniske Parnas*: den gr. gudeverden. - *Indra*: krigernes gud i den vediske religion. - *Braman(en)*: indisk offerpræst. - *Sphinx*: vinget fabelvæsen, halvt menneske, halvt dyr; spiller en central rolle i bl.a. den gr. og ægypt. forestillingsverden. Her i betydningen: det gådefulde, uudgrundelige, som ligger til grund for al livsudfoldelse. - *de t Skjønheds-Rige*: Elysium, de saliges øer. - *Hellas*: den antikke gr. kultur.

16

qvalte: her: ufuldkomne, uarticulerede. - *Socrates*: (469-399 f.Kr.) gr. filosof - *Genius*: lat. ånd, hentydning til den daimon (gr. gud) Sokrates angiveligt følte i sit indre. - *Plato*: (427-343 f.Kr.) gr. filosof, elev af Sokrates; for Platon er ideernes, almenbegrebernes verden den egentlige og sande, tingsverdenen kun et skyggespil. - *panisk*: adj. afledt af Pan, jf n.t. s. 10 og nedenfor. - *Mosaismen*: den jødiske religion. - *Spinoza*: (1632-1677) holl., jødisk filosof, panteist. - *Pantheismen*: læren om, at Gud er alt og alt er Gud; her i betydningen naturpanteisme: Gud er i naturen. - *Man troer, at protestantisk ...*: sigter til de religiøse forhold efter reformationen og på Heibergs egen tid, hvor Gud er fjern i modsætning til katolicismen med dens helgen- og Mariadyrkelse.

17

qvæges: oplives. - *Sanct Antons Fest*: kat. helgen, den hellige Antonius fra Ægypten, munkevæsnets indstifter og dyrenes skytshelgen; hans festdag 171 er den 17. jan. - *Profane*: lat. egentlig det, der står foran templet, dvs. det verdslige, det der ligger uden for det helliges område. - *Gestalt*: skikkelse.

18

Troer du ei, den dunkelt længes: engels ord spiller på Paulus' brev til Romerne 8,19-23 om skabningens længsel efter forløsning. - *Sordin*: lyddæmper til musikinstrument. - *Forbud*: forvarsel.

19

Fly Naturen med: forsvind også fra naturen. - *lønlike*: skjulte.

En Sjæl efter Døden. En apokalyptisk Comedie

21

apokalyptisk: af gr. apokalypse: tekst der handler om verdens undergang. Her en komedie, som skildrer

tilstanden efter det enkelte menneskes død.

23

Subscription: indsamling, hvor man med sin underskrift tegner sig for et bidrag. - *Liremanden*: lirekassemanden. - *Sligt*: sådan noget. - *fast*: næsten.

24

Paa denne Luxus...: Danmarks store statsgæld i midten af 1830'erne medførte opfordringer i bladene til at spare, f.eks. på lønninger og pensioner, som Heiberg imødegik i »Flyveposten« ved at foreslå optagelse af et nyt statslån. - *Fadaiser*: fr. tåbeligheder. - *raisonnere*: gøre indvendinger. - *Faer*: Sjælen taler ned til Sanct Peder. - *Nøglen*: Matth. 16,19, hvor Jesus giver Simon Peter himmeriges nøgler.

25

min Næstes Gods begjæret: spiller på det 10. bud i 2. Mos. 20,17 og 5. Mos. 5,21.

26

Pensionen: forudsætter at Sjælen har været embedsmand, hvad han imidlertid ikke har.

27

Nazareth: Jesu fødeby. Navnene i det følgende refererer til evangeliernes beretninger om Jesu liv.

29

Stolemager Dessau: leder af en gruppe Amerika-udvandrere, som i 1838 blev udplyndret til søs af Carlister, dvs. tilhængere af Don Carlos, som efter sin broder Ferdinand den 7.s død, forsøgte at erobre magten i Spanien; hans oprørsforsøg endte i nederlag i 1839. - *vist*: bestemt, afgjort.

31

det Reale: undervisningen i realfag. Det voksende borgerskabs behov for praktisk uddannelse gav sig udslag i en kritik af latinskolen. I en artikel i »Flyveposten« 1834, »Symbolik« forsvarede Heiberg den klassiske dannelse, fordi den er det bedste middel til indsigt i tankens udvikling. - *Og dog var Ordet Gud*: Johs. 1,1. - *allegorisk*: billedlig. - *notorisk*: almindeligt kendt.

32

thi Aand og Bogstav ...: 2. Kor. 3,6: »Thi Bogstaven ihjelslaar, men Aanden levendegjør.« cit. eft. den aut. overs. af NT 1819. - *Christi Bud til alle Sjæle*: næstekærlighedsbudet. - *man bør ikke stjæle*: fordrejning af det 8. buds: du må ikke stjæle, 2. Mos. 20,15 og 5. Mos. 5,19. - *Loven*: egl. de 5 Mosebøger, her: Det gamle Testamente i modsætning til *Evangeliet*, Det nye Testamente. - *Pligter har mod Gud, sig selv og Næsten*: spiller på den rationalistiske biskop Balles »Lærebog i den evangelisk-christelige 172 Religion« fra 1791, der fungerede som katekismus i skolerne højt op i 1800-tallet Sjælen husker endnu brokker af den. - *Han er ufattelig*: Det mente Heiberg netop ikke, hvad han bl.a. gav udtryk for i sin anmeldelse af Dr. W.H. Rothes treenighedslære i første nummer af »Perseus«, 1837.

33

Keiseren, hvad der ham tilkom: Luk. 20,25: Så giv da kejseren, hvad kejserens er. *som han dig har forlenet*: som han har givet i din varetægt, - *gaae reject*: dumpe.

34

Eden: Paradis.

36

Aristophanes: (ca. 445-385 f.Kr.) gr. komediedigter. *Elysium*: gr. de saliges øer. - *Philologer*: de lærde kommentatorer af de antikke tekster. - *Gevalt*: vold og magt. - *attisk Salt*: åndfuldt (græsk) vid; attisk af Attika, det landskab Athen ligger i. - *Skyer*: Aristofanes' komedie »Skyerne« fra 423 f.Kr.

38

Syntax: gr. sætningsbygning. - *Som vi kalde her den slette*: hentyder til en teori fremsat af rektor Bloch i 1830'erne om, at udtalen i nygræsk og oldgræsk var den samme. - *lægge Vindpaa*: bestræbe sig på.

39

Hellas: jf n.t.s. 15. - *have migfixeert*: holde mig for nar.

40

classisk: det som hører antikken til. - *Handelsclasse*: egl. handelsklasser fandtes ikke på Heibergs tid, men visse privatskoler tilbød undervisning i bogholderi, varekundskab o.l. - *Homer*: (8-700-tallet f.Kr.) if traditionen digteren af »Iliaden« og »Odysseen«.

41

Ham jeg kjender...: Sjælens kendskab til Sokrates stammer fra Oehlenschlägers drama af samme navn fra 1835, hvor Aristofanes, helt uhistorisk, forelsker sig i Sokrates' datter Daphne og fortryder, at han spottede ham i »Skyerne«. - *Han Giften drak*: Sokrates blev i 399 f.Kr. anklaget for at fordærve ungdommen og for ikke at tro på statens guder og dødsdømt; dommen blev eksekveret ved at han drak skarntydegift.

43

Raketten: københavnsk smudsblad, 1831-33. - *Avind*: misundelse. - *erkjender*: anerkender.

44

Styx: i gr. mytologi en af floderne i underverdenen. - *primer*: vrøvler. - *Riis*: prygl. - *Orlogs-Digter-Stavn*: betydningen usikker; måske en hentydning til det billede Oehlenschläger giver af Aristofanes i »Socrates«. - *Hvor en Kunstner*: billedhuggeren Bertel Thorvaldsen (1768-1844). - *Hvor en Digter uden Mage*: en digter uden lige, her Oehlenschläger (1779-1850). - *Nordens Guders Vogn*: hentydning til Oehlenschlägers »Nordens Guder«, 1819.

45

hiin Stad: København. - *bramme*: prale, -*forblummet*: forblommet, uklar. - *Musæet*: Thorvaldsens museum, som man samlede ind til fra 1837; Heiberg, som gik ind for museet, ømmede sig dog over, at mange af bidragyderne hverken forstod eller interesserede sig for T.s kunst.

46

Trykkefriheds-Selskab: oprettet 1835, udtryk for borgernes vågnende politiske interesse i 1830'erne. Heibergs aversion mod selskabet hænger ihvertfald delvis sammen med, at dets stiftere i sin tid havde afleveret en adresse til kongen om trykkefrihed uden at bede Heiberg om at være 173 medunderskriver. - *Folkebladet*: »Dansk Folkeblad«, udg. af Trykkefrihedsselskabet 1835-48. - *Anonymt*: if Trykkefrihedsforordningen af 27. September 1799 var det ulovligt at udgive anonyme skrifter, men når det drejede sig om bidrag i aviser o.l., var det redaktøren, som heftede juridisk.

47

Supplicanten: ansøgeren. - *pukker*: holder. - *Grobian*: grov person. - *Nepotisme*: begunstigelse af slægtninge ved embedsbesættelser; problemet var blevet rejst af overlærer Johs. Hage i »Kjøbenhavnsposten« i 1835. - *Douceur*: dusør, bestikkelse. - *Intet give vil paa Haanden*: ikke betale bestikkelse.

48

Baadsmænd: hentydning til forestillingen i gr. mytologi om, at sjælene må betale færgemanden Karon en obol for at blive sejlet over Styx. - *fore*: fodre. - *Toldbodhund*: hentydning både til hunden Kerberos, som vogter indgangen til det gr. helvede Hades, og til en aktuel episode, hvor vagthundene på Toldboden havde bidt en ung pige ihjel. - *ganske vist*: helt afgjort. - *mac'adamsk Chaussee*: en bred kørevej, anlagt efter den skotske ingeniør Mac Adams (d. 1836) metode, hvor vejen belægges med en blanding af grus og skærver, den såkaldte macadamisering. - *Pas*: når man rejste mellem landsdelene, måtte man have et pas. - *Mephistopheles*: djævelen; navnet optræder første gang i 1500-tallet i den folkelige tradition. - *Serviteur*: fr. tjener; høfligheds- og ærbødighedsudtryk.

49

alert: parat. - *vise sin Hæl*: gå sin vej. - *rørende*: medlidende, -*frister*: sætter på prøve.

50

Det er mageligt nok...: Mephistopheles' monolog er en ironisk karakteristik af Heibergs samtid og dens

manglende sans for idéen, der gør alt forskelsløst - til den slette uendelighed (jf efterskriften). - *Sind*: sindelag. - *Betingelsen*: det at være betinget af fortiden, historien. - *Moment*: øjeblik. - *præsent*: nærværende, nyt. - *discret*: uden forbindelse med noget andet. - *Continuitet*: sammenhæng. - *Anapæst*: to trykløse stavelser efterfulgt af en trykstærk som f.eks. i sjælens egen replik.

52

Prius: lat. forudgående. - *Klubben*: siden 1700-tallets slutning havde København haft et rigt borgerligt klubliv. - *L'Hombre*: kortspil.

53

Næsen spidset paa: sat næsen op efter. - *Kjøbenhavnsposten*: (1827-59) liberalt blad, Heibergs ærkerival; angreb i januar 1840 Heiberg og Martensens hegelianisme. - *Adresavis*: »Kgl. aleene privilegerede Kjøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger« (1759-1909); annonceblad, men med bekendtgørelser, hofnyheder, mindedigte og fra 1840 også politiske artikler.

54

den blev til Intet: hentyder til, at »Adresseavisen«, som tidligere havde været en af de mindste aviser, i 1838 fik et nyt format, der gjorde den til en af de største. - *tintet*: befængt med tinter, dvs. bændelorm på et tidligt udviklingstrin. - *Asylprojecter og Vandprojecter*: to af »Adresseavisen«s mærkesager. - *Bedemandsstil*: svulstig måde at tale på; spiller på Holbergs komedie »Den Stundesløse«, hvor udtrykket bruges i 3. akt 4. scene. - *Contorets Vægter*: redaktøren af »Kjøbenhavns Adresse-Comptoir«, der 174 udgav »Adresseavisen«. - *Forslag*: her: tidsfordriv. - *Maskepi*: her: letfærdig omgang med sandheden, intriger, bagtalelse. - *Sibbem*, F.C.: (1785-1872) forfatter og professor i filosofi ved Kbh.s Universitet (1818-68); udgav i 1819 »Om Elskov eller Kjærlighed mellem Mand og Qvinde«; skrev 1838 en afhandling om Hegel, hvori Heiberg kaldes en dilettant i filosofien. - *Contemplation og Ironie*: S. skrev i 1828 en ironisk artikel om englændernes togt til Kbh. i 1807, som man imidlertid tog for at være alvor. S. måtte derfor offentligt erklære: »Det turde vel hænde, at jeg oftere brugte Ironien. Jeg vil da om slige Ting herefter sætte: Contemplation, saa forstaae Publikum og jeg hinanden«. - *Contemplation*: lat. selvfordybelse, grubien. - *Dagen*: (1803-43) stærkt konservativ avis. - *slet Redaction*: i juli 1840 meddelte »Dagen«s redaktør, at han ikke var ansvarlig for de indrykkede artikler. - *Rostocks Person*: »Dagen«s udgiver og forlægger. - *nidsk*: misundelig, ondskabsfuld. - *i syv Redacteurs Tid*: »Dagen« havde fra 1835-40 7 redaktører. - *hans Elev*: candjur. H.J. Trojel, som i 1840 langede voldsomt ud efter de liberale i »Dagen«.

55

Den Frisindede: yderligtgående liberal avis (1835-46). - *Reflexion*: eftertanke. - *Fædrelandet*: de liberales vigtigste organ; ugeblad 1834-39, herefter dagblad til 1882, hvor det gik ind. - *Rosenhoff*: redaktør af »Den Frisindede«. - *Siesby*: skomager Gottlieb S., som 1840-41 udgav »Folkevennen, en Tidende for Borgere og Borgerligsindede«; her kunne abonnenterne verderlagsfrit indrykke annoncer.

56

anticiperer: foregriber; Sibbern havde klandret Heiberg for ikke at stove ordet korrekt: antecipere. - *gefaller*: behager. - *Postforsendelses-Ret*: som helhed fik kun de regeringsvenlige aviser tilladelse til at benytte brevposten. Resten var henvist til den meget dyre pakkepost i gang ugentlig. - *Danserinder og Heste*: udfald mod publikums smag for det bastante, håndgribelige; for Heiberg var dansen en af de underordnede kunstarter. - *Hofparket*: fripladser på 1. parket; Heiberg ønskede dem afskaffet.

57

Mulatten og Maurerpigen: skuespil af H.C. Andersen, opført 1. gang i henholdsvis febr. og dec. 1840. H.C.A. ragede uklar med Heibergs, da han forsøgte at overtale fruén til at spille hovedrollen i »Maurerpigen«. - *erkjendt*: H.C.A. brugte ordet i betydningen: anerkendt. - *Skaane*: studenterne i Lund hyldede i april 1840 H.C.A. for »Mulatten«. - *Hundsrück, Swinemünde*: nordtyske lokaliteter; spiller desuden på henholdsvis hund og ryg, svin og mund. - *Constantinopel*: H.C.A. rejste i slutningen af 1840 sydpå mod Italien, Grækenland og Konstantinopel. - *Seraillet*: sultanens harem. - *det orientalske Spørgsmaals Tegn*: det orientalske spørgsmål var atter blevet aktuelt med krigen mellem Tyrkiet og Ægypten i 1839. Spiller måske også på H.C.A.S højde og kropsholdning. - *Stor-Eunuken*: en eunuk er en kastrat, der fungerer som tjener eller vagt i haremnet. - *Inferieureme*: de underordnede, undersåtterne.

58

af Hovedløse ...: i Holbergs »Niels Kliim« findes et land, hvis indbyggere er hovedløse; de bruges bl.a. til pedeller. - *Direction af Aandløse*: universitets direktion var under stærk kritik i slutningen af 1830'erne. - *lærde* 175 *Societeter*: lærde selskaber. - *balsamere*: konservere (et lig). - *Hvor man ... Skole*: stående vending

fra tidens debat om realundervisningen.

59

gemeenlig: som regel. - *Musernes Elv*: Muserne, som opr. er kildegudinder, er de 9 gudinder for kunst og videnskab i gr. mytologi.

60

billigt: rimeligt. - *Jesuitisme*: skinhellig moral, hvor målet helliger midlet. Jesuiterne: munkeorden, oprettet af den katolske kirke i forbindelse med modreformationen. - *Etcetera*: lat. osv.

61

capabelt: i stand til. - *Sphære*: virkekreds. - *I Pantheisme* .. :jf skildringen af panteismens fejltagelse i »Gudstjeneste«. - *forqvakler*: ødelægger. - *Luttring i Flamme*: renselse i skærsilden. - væv e: vrøvle.

62

Lod: skæbne. - *Qvad*: digt.

63

Inconsequens: selvmods sigelse.

64

Zone: lokalitet. - *sig skikke*: opføre sig.

67

Et Navn er en Lyd: skjult citat fra Goethes »Faust« I, hvor Faust siger til Grete (Margarete) i vers 3456-57: »Følelsen er alt, Navnet kun en Klang, en Røg, der ligger som Taage om Himmelgløden.« Se i øvrigt n.t. s. 70.

68

det rette Sving: tingenes egentlige beskaffenhed, sammenhæng. - *Lyder*: fejl. - *Skjelmer*: slyngler. - *helmer*: giver op.

69

det Reale: den materielle Virkelighed - *smidsker til*: indynder sig hos. - *Fjante*: fjols.

70

min sorte Kappe, Som Doctor Faust...: egl. Dr. Joh.F., tysk alkymist fra o. 1490-1539, som if folkelig tradition indgik en pagt med djævelen; forlæg for Goethes »Faust« I-II (1808-32). Sammen med Hertz oversatte Heiberg et brudstykke af I. del i 1832. Her sigtes der til det sted i »Faust« I, hvor Mefisto siger til Faust (vers 2065-66) i Heibergs oversættelse: »Vi brede Kappen ud; det er saa nemt;/ Mig synes den Befordring er den bedste«. »Poetiske Skr.« bd. XI, 1862 s. 30.

71

Skuespilleren: formodentlig sigtes der til Heibergs samtidige, skuespilleren N.P. Nielsen, som H. havde et gammelt udestående med - *Aske*: dødelige. - *røde Placater*: angiver at forestillingen er aflyst.

72

Collegium: ministerialkontor. - *Resolutionen*: beslutningen. - *Jupiter*: faderguden i rom. mytologi; modsvarer gr. Zeus. - *Mahomed*: profeten Muhammed, islams grundlægger. - *Brama*: skaberguden i hinduismen.

73

Nathan den Vise: den tolerante hovedperson i den tyske digter Lessings skuespil »Nathan der Weise«, 1779, hvor den kristne, jødiske og islamiske tro ses som ligeberettigede.

74

notabene: lat. vel at mærke.

75

Piller: stiklerier. - *Visker*: lussing. - *jeg er uforbederlig*: jeg kan ikke blive bedre. - *Recensenter*: anmeldere, kritikere. - *Skrupel*: tvivl, betænkelighed - *Subject*: lat. emne eller person. - *gaaer ... reject*: bliver forkastet, dumper. - *Tort*: skade.

76

Petrus: lat. form af Peter, egl. sten, klippe. - *forskyldt*: være skyld i. - *Instrument*: jf Mephistopheles' ord om digteren i 3. akt s. 60 f. - *Fusker*: dilettant, 176 én der ikke kan sit håndværk. - *Spiller*: den som spillede på mig. - *Applaus*: bifald

77

vante Bræder: de skrå brædder, scenen. - *cabalere*: lave intriger.

78

Vind: indholdsløst karrieremageri. - *Souffleur*: sufflør; den der hvisker replikkerne til skuespillerne fra sufflørkassen forrest på scenegulvet, hvis de går i stå. - *Du klingende Bjælde*: 1. Kor. 13,1: »Taler jeg med Menneskers og Engles Tungemaal, men havde ikke Kjærlighed, da var jeg et lydende Malm eller en klingende Bjælde«. - *hede Qvalm*: kvælende hede.

79

Pactum: lat. pagt, aftale.

80

men da Forord ingen Trætte brød: ordsproget: forord bryder ingen trætte, som her kan omskrives således: men da en aftale ikke afværger strid. - *paa Tour*: på skift. - *Møien*: besværet. - *Klinte*: giftig ukrudtsplante; symbol på dem som ikke vil blive frelst i lignelsen fra Matth. 13,25 ff. - *almindelig Værnepligt*: et liberalt programpunkt; v. havde hidtil kun omfattet bønderne; i 1840 nedsatte man en kommission som skulle overveje indførelsen af a. v. - *Brandskat*: obligatorisk brandforsikring.

81

Med: formål. - *Danaidernes store Kar*: gr. mytologi; Danaiderne var Kong Danaos' 50 døtre, som på én nær alle dræbte deres ægtemænd i brudesengen og som straf skulle fylde et bundløst kar i underverdenen med vand. - *Bødker*: en som laver tønder og kar. - *maged*: virkede. - *Sjouer*: løsarbejder; ikke brugt nedsættende. - *Licentiat*: lat; akademisk titel. - *Belletrister*: fr. skønånder, litterater.

82

Dont: gerning, arbejde. - *Nytte*: egennytte.

83

concurrere: lat. samarbejde, egl. løbe sammen.

De Nygifte. En Romance-Cyclus

85

Romance-Cyclus: kreds af romancer; romancen er en kort, episk digtform med lyriske elementer.

87

Viv: hustru. - *Leilighed*: bolig.

88

Ved: træ, brænde. - *tarveligt Bord*: beskedent måltid.

89

vederqvæge: forfriske. - *Skrud*: (fest)dragt.

90

Styrteflod: styrtregn. - *tændte Hymens Flammer*: tændte offerilden for kærlighedens gud, dvs. viet; gr. Hymen er egl. d. kultiske bryllupsråb og navnet på bryllupsguden.

91

fixeert: narret. - *geneert*: generende.

92

Vildbrad: vildtsteg.

93

Kummer: sorg.

94

Knøs: ung fyr. - *Forst-Elev*: skovbrugselev.

96

Trosset: skaren af venner og slægtninge. - *Slampamper*: ty. sviren, her: frådseri.

97

hover: huer, behager.

99

flyer: undviger, holder sig borte.

177

100

Attraa: længsel, begær. - *lader ... viger*: bydeform: lad ... vig. - *Raa*: rådyrhun.

104

skrækker: skræmmer, gør bange.

106

Qvide:sorg.

107

Baade:gavn.

109

Slutteren: bødlen.

113

Byfogden: varetog på kongens vegne politimæssige og andre administrative opgaver.

114

skrive: registrere. - *rørlige Sager*: løsøre, dvs. flytbare enkeltgenstande. - *skyldige Tjener*: høflighedsfrase, svarer til serviteur jf n.t. s. 48.

115

oppebie: afvente.

118

See, Tiden: kordrengene synger en tillempet version af den gamle begravelsessalme fra 1686: »Hvo veed, hvor nær mig er min Ende,/ See, Tiden meget hastig gaaer;/ Hvor let og snart kan det sig hænde,/ At jeg mit Vandre-Budskab faaer!«

121

Braad: brod. - *denne skinnende Slange:* hendes hånd eller arm?; spiller måske på slangen som symbol for synden og kvinden. - *Dispyt:* diskussion.

Protestantismen i Naturen. En Myserie

123

Myserie: gr.; kult forbeholdt de indviede.

126

Huldt: smukt.

130

Ved Lyset: hentydning til Kristus, som i evangelierne forbindes med lyset, tydeligst i Johs. 8,12: »Jeg er Verdens Lys«.

Reformationskantaten

Kommenterende resumé af Erik Dal

I: Reformationens lære afklarede for 300 år siden menneskets blik og tanke, som dermed vendte tilbage til den sande gud. II: Sandhedens stjerne lyste ved Jesu fødsel over Bethlehem, på reformationstiden derimod inde i mennesket selv. III: Men det er ikke nok! Budskabet skal spredes. Martin Luther opbrænder i 1520 den pavelige bulle, der stempler ham som kætter - et modstykke til, at den katolske kirke i 1415 dømte og brændte den böhmiske reformator Johan Hus. (Hans navn begynder Gås, og efter sagnet sagde han på bålet, at nu omkom gåsen, men efter ham skulle der komme en *svane*, som man ikke ville få dræbt). IV: Med klostervæsenet ophæves ægteskabsforbudet for kirkens tjenere, og Luther selv ægter i 1526 den tidligere nonne Catharina af Bora. Vielsen er en både juridisk og religiøs pagt. V: Sandhedens stjerne fra Jesu fødsel skal lyse over hele verden. VI: Kurfyrst Frederik den Vise af Sachsen skjulte i et års tid Luther på klippeborgen Wartburg i Thüringen. Her oversatte han Det ny Testamente på tysk, banebrydende for tyske og andre 178 lutherske oversættelser (udk. 1522). VII: Røret bliver ikke blot kirkeligt, men fører til krig (i Tyskland bondekrigene, i Danmark Grevens Fejde, der ender med reformationens indførelse ved den sejrende Christian III 1536). VIII: Sandhedens stjerne lyser nu også over Danmark, kirkespirene peger mod den, og Bibelen oversættes også på dansk. (Ny Testamente tidligst 1524, Christian III's Bibel 1550). IX: I lyset heraf gennem 300 år lyder Luthers kærnesalme Vor Gud han er så fast en borg.

Musikken: Satsernes besætning er her tilføjet i teksten. Der medvirker en tenor og en bas, i VII desuden en baryton, samt mandskor og klaver. Klaversatsen blev senere instrumenteret for symfoniorkester af Henrik Rung og for strygeorkester af Otto Malling. Tenorsoloen II og især bassoloen VI har haft selvstændig udbredelse igennem udgaver af Weyses sange, senere bl.a. igennem den i første halvdel af vort århundrede

meget skattede Danmarks Melodibog. Den markante melodi til VIII, terzet med koromkvæd, optog C. Hostrup 1846 i vaudevillen En Spurv i Tranedans med den ny tekst Ensom og mørk og snæver er vor bolig. Den har hørt til studentervisernes kærne, og melodien klinger med også i universitetskantater fra 1930erne. - Den oprindelige melodi til Vor Gud han er så fast en borg, der gentagne gange har været indkomponeret i nyere kunstmusik, er ikke indkomponeret i Weyses kantatemusik.

Værket er indsunget i 1974 af Studenter-Sangforeningen (Akademisk festmusik I, SFS I, med udførlig note af Jens Louis Petersen), der i 1869 blev officielt kor ved årsfesten.

179

Indhold

- *Nye Digte. 1841* 5
- Gudstjeneste 7
- En Sjæl efter Døden 21
- De Nygifte IX 85
- Protestantismen i Naturen IV..... 123

- *Cantate ved Universitetets Fest... 1839* 131

- Efterskrift
- Baggrunden 139
- *Nye Digte, 1841*..... 148
- Modtagelsen 161
- *Nye Digte's og Reformationskantatens* teksthistorie 167
- Litteratur 169

- Noter
- Gudstjeneste 170
- En Sjæl efter Døden 171
- De Nygifte 176
- Protestantismen i Naturen 178
- Reformationskantaten 178